Kristiania og Kristianienserne

Forord til den elektroniske udgave

Dette verk av **Henrik Jæger** (1854-1895) er digitalisert i april 2012 av Nasjonalbiblioteket i Oslo og tilnpassets for Projekt Runeberg i januar 2014 av Ralph E.

: s / o or fco %

m

åM

Kristiania og KristianienserneKRISTIANIA

OG

KRISTIANIENSERNE

HENRIK JÆGER

KRISTIANIA

T. BE "S'33 IRS FOBLAO

1890

l^tMcjfcbe.

viy de fin Skagerak kommor dampskibet og skjærer sig ind mellem ile yderste, <j) skaldede holmer. Det raller stærkt; for bolgedausen gaar enduu vild og lystig •j- ind fra? havet, og skumsproitet staar hoit iveiret omkring de vaade, glatslibte smaaskjær.

Saa bliver mod engang skibet roligt og sikkert i sine bevægelser. Skjær-gnardsmuren bar hikket sig bag os. — vi er inde i fjorden.

I fiirstningen er der endnu bare sju og stenknauser at se; men lidt efter lidt mildnes omgivelserne. Saftiggrønne marker, frodige agre, tætte granebolt og hist og ber en bitte liden by sees pan begge sider.

Snart bliver ogsaa fturdselen livlig. Der er dampskibe foran os, dampskibe efter os og dampskibe, som kommer imod os og piler forbi. Snart bar vi en makrel-band paa styrbord, snart en potetesskoite paa bagbord, snart ligger en sandjagt lige i vor kurs. Og er lykken god og vinden gunstig, moder vi ogsaa en eller anden af de ægte gamle trælastbrigger, der daller udover mod Færder for fulde seil. Tung og bred og sen i vendingen skvalper den afsted og giver os i forbifarten det förste karakteristiske indtryk af Østland og ustlteiiding.

—-: Herregud, der bar vi vesle Drøbak med sine (o næringskilder,

ishusene og badegjæsterne. Ishusene er tomme nu i sommertiden, og ingen af badegjæsterne er fulde paa denne tid af dagen.

»Fy, hvor uskikkelig De er!-

Ug saa folger der en væver liden latter, som forkynder, at tiskikkelighedeu alligevel er faldt i god jordbund.KRISTIANIA OG KRISTIANIENSERNE

.Tçg opfanger denne stump til' 011 samtale, mons jeg driver from og tilbag« pnn dækket. Den fores nf en lierre og en dame. der har taget plads pan bænken foran nedgangen til salonen. Jeg kjender dem begge to uf navn og udseende. Saa-pas kjender jo alle mennesker hinanden deriude i byen ved hunden af fjorden.

Han er - literat . skriver i aviserne og har for en tid siden faaet sin förste bog grundig nedrakket af - 'Morgenbladet':. Nu bar han vieret et par maaneder i Paris, efter hvad ban selv fortæller.

Hun er on bekjendt Kristianiaskjonhed, der synes at have bevaret sin friskbed og naturligbed. tiltrods for, at hun i fire-fem vintre bar tjent sin værnepligt paa alle fashionable hovedstadsballer. Den sidste vinter hur lian forresten tilbragt i Berlin eller Dresden.

Hun ser brillant ud. som hnn sidder der i sin morke reisedmgt. med det kloge, blege, lidt spidse ansigt, de sorte oine og den hvide barret pna det brunsorte haar. Det er slet ikke IVit for, at jeg misunder fyren huns plads ved. bendes side.

Men han bar ogsaa betalt den dyrt, stakkar.

Vi var ikke kommen langt op i Oresund igaar, for ban var i passiar mßd hende. Hvorvidt bekjendtskabet blev gjort paa stedet eller det var et balbekjendt-sk.'ib, som blev fornyet, skal jeg ikke sige — af den gode grund, at jeg ikke ved det.

Efter ulle julemærker ut domme saa det ud. som om han agtede at beholde hende fuldstændig for sin egen mund. Men mennesket spuar, og Kattegat; ruar. Vi havde ikke engang naaet Kullen, for ban begyndte at blive bleg om næbbet. Hun var lige kjæk. Han gjorde fortvivlede anstrengelser for at bolde sig bipper og skjule sin svaghed. Men hun opdagede den dog. saa det ud til. og det var vist af ren medlidenhed, at hun tilslut gik nedenunder og derved gav ham en kjærkommen anledning til at forsvinde i sin kahyt, hvor det siden paa dagen vist ikke gik videre hyggelig til. Mens vi laa. i Goteborg, dukkede ban atter op for en stund, og nu da vi har h'ærder bag os, nu er han helt og holdent situationens herre.

Det er i begyndelsen af juni maaned. Skibet er fuldt af danske badegja'ster. som skal til Grefsen eller Modum. Himlen er saa boi og blank, fjorden saa straalende lyseblaa. og sol forgyldt, marker og løvtrær saa jublende gronne. granerne saa dybe.' i farvetonen og Asker- og Rærumsaaseme saa kjække og vakre i linjerne: lystseilernes hvide seil blir fler og fler foran os — og altsammen fortæller den samme lystige historie om solskin og sommer. Gud, hvor det er kønt!« lyder det i kor fra de danske badegja'ster.__TXT) FJORDEN EN SOMMERDAG_

Og den lille Kristianiafroken er sprunget op fra sin pinds og staar og stirrer indover, fyldt uf gjensynets jubel. Det er ligesom hun indaander landskabet i lange, dybe drag. -Er det ikke deiligt!« udbryder hun. uden egentlig nt rette sine ord til nogen bestemt.

»Jo. storartet,« svarer kavalleren. »Men — det passer saa pokkers daarlig som introduktion til byen derinde.«

•Jeg synes netop, det passer aldeles udmærket. *

Nei, om to-tre maaneder, naar sommerforgyldningen er slidt af, forst da begynder indseilingen og byen at passe tiJ hinanden.'

Og saa begynder han at udmale for hende et a^gte hostlandskab fra Kristiania fjorden:

Det er en tidlig septembermorgen. Ikke et vindpust. Taageu hænger og slæber ned i det graablege vandspeil.

De skovklædte aaser eier stærkere farver, kraftigt grønbrunt paa ginnerne, friskt blaagrønt paa turnerne og sygt gult paa de gustne lovtrær, som hist og her titter from af naaleskoveu. lien den klamme morgentaage har vidsket farverne ud ug hængt et graagrøiit slor, isprængt med enkelte skiddengule flekker, foran begge fjordbredder.

Alting er graat, aaserne, taagen. himmelen, selve fjorden. Som et smudsigt .speil ligger den og kaster matte lysegraa reflekser ud i al denne dode graa ensformighed.

Her ligger der en sort flage sod, udblæst af en dampskibsskorsten, og driver paa vandet, der en klat petroleum, som er flydt udover og spiller i alle regnbuens farver, rødt, violet, orange, gult og grønt, — men mat. afdæmpet, som om den ikke voved at forstyrre hele denne graasorte, askegraa, staalgraa, musegraa og sølvgraa farvefamilje, der hostblege og morgengrætne har sat hinanden stævne.

•San glider det sorte skrog af et dampskib ud af taagen. Skruens vinger arbeider stilfærdig dybt nede. og som en plog skjærer haugen sig gjennem det seige vand, medens lange, dorske dønninger vælter sig indover mod strandbredderne. Sodflagen gynger urolig op og ned. og petroleumens farvespil bliver livligere. — Aa, den. som kunde vu*re med ud af al denne graahed!

Men det hele var bare en kort forstyrrelse. Snart er alting graat og stille, der skibet gled frem. Taagen slæber som for tungt ned i det graablege vandspeil,

og kun cn stribe seige, sæbeagtige skumbobler, som skruen bar hvirvlet op, viser endnu en stuud den vei. damperen for.

»Se, der bar De den rigtige ouverture ril den tragikomedie, som kaldes : Kristiania, bovedstaden i kongeriget Norge«, sagde ban tilslut, (ln ban var færdig med sit billede.

»Fy, hvor uskikkelig De er!« — og denne gang horte s det ud til at være hendes alvorlige mening. Og saa er det saa fuldstændig galt ogsaa. Ja, rent ruskende galt — efter min mening da. Det passer akkurat som knyttet næve til blaat oie. — Nei. en indseiling som den idag, det er netop den rette introduktion til byen derinde. Den sætter en i den rette stemning til at forstaa, hvor ungt, hvor spirende og udviklingsdygtig alting endnu er. Kristiania er en hovedstad i luiop; den holder paa at springe lid; alt, er endnu friskt:, ufærdigt, bare begyndelser: men der er fart i det, og der er muligheder overalt. Kristiania er i pagt med vaaren; hvor vil De hen med Deres hosttango og morgengrættenhed!«

»Ja, hvis det bare er handel, tomtepriser og kaféliv. De tænker paa, saa har De ret. Men hvis vi sigter lidt høiere, hvor bliver der saa af vaarfriskheden og udviklingsdygtigheden? I politik, i literatur, i kunst, i alt sligt er Kristiania hovedoplagsstedet for alt det gammeldagse, udlevede og umulige hertillands. Læs vore forfattere! Er der en eneste, som har et godt ord ut sige om Kristiania? Spørg vore musikere og vore malere! Alle som en vil svare Dem, at byen er umulig. Studer kritiken og lederne i de toneangivende aviser! Er det ikke akkurat, som om hele stasen var skrevet af tømnierniærkere og beregnet paa plankekjorere?«

-Det kan godt være. Men det modbeviser ikke min opfatning. Tvertimod. De forlanger, at Rom skal være bygget paa en dag; De fordrer fuldmoden frugt, hvor der endnu kun kan ventes kart. Husk paa. det er i vaartiden. — Og desuden: er det nu virkelig fuldt saa galt, som De siger? Jeg tror det ikke. — De taler om »det toneangivende Kristiania*; men det, som endnu officielt angiver tonen, det er ikke Kristiania fra idag, det er ikke engang Kristiania fra igaar. Det er folk, som var unge for en menneskealder siden, dengang byen endnu var en smaaby med 30—40 tusinde indbyggere. Byen er vokset til det firedobbelte; men hvorledes kan De forlange, at disse smaastadsborgere og borgerinder skalde kunne vokse med?«

- Aa, de unge er ikke et haar bedre end de gamle.

»Jo, det er netop dét, vi or. Der er fart, udvikling, fremgang i denne retning ogsaa. Men De og alle de andre, som kvæder den forslidte vise om hovedstadens umuligbed, Dere ser det ikke, eller vil ikke se det. Dere er bleven fornærmet over en dum kritik i et bind, over et nederlag ved et valg, over en tilsidesættelse ved en stipendieuddeling eller over noget andet sligt noget — og straks eidet *Kristianiakritiken«, »Kristianiasnobberiet«, » Kristianiadumhedeiis som skal holde for. Dere beskylder hven for ikke at folge med udviklingen; men i virkeligheden er det Dere selv, som ikke folger med byens udvikling, fordi Dere tager syvmilestøvlerne paa og farer saa langt, afguarde over. stok og sten, at Dere slet ikke ser,

hvorledes det gaar fremad over hele linjen fin dag til dag.«--

Hun er virkelig morsom deu lille Kristinniafrøkeii, som hun staar der og kjæmper saa varmt og tappert for sin fødeby. Selv har jeg været med at nynne »den forslidte vise«, hun snakker om — men ikke desto mindre: hvem ved, om der ikke igrunden alligevel er noget i det, hun siger? —

Mon se der bar vi jo allerede Næsodden, og derinde er selve byen. Er det ikke næsten, som om den skoggerler baade af hosttaage og alt andet graat, straalende i solskin og sommerglans, som den ligger der?

Det glitrer i kirketaameiie, i »Petersborg«» metalkupler og i tusinder af solforgyldtc ruder. Slottet og alle de cementerede villaer langs Drammensveien ligger saa hvide og venlige inde mellem alle de lysegrønne lovkupler. Oldenborgernes Akershus og Bemadotternes Oskarshal smiler over til hinanden i solskinnet tvers-over Piperviksbugten og Frognerkilcn. og solgangsvinden sørger for, at den ækle fabrikrøg oppe fra Sagene ikke faar lov til at kaste det mindste stænk smuds ned i den klare luft over byen. Danskerne er i den syvende himmel af henrykkelse, og den lille froken er næsten ligesaa henrykt over deres henrykkelse; selv literaten synes et øieblik at glemme alle sine skiddengraa taagespydigheder. Hvem pokker skulde ikke kunne glemme dem ligeoverfor et saa friskt og livligt billede som dette!

Men idet vi svinger ind forbi fæstningspynten og skoleskibet, er det ligesom der gaar en sky for solen. Den skinner lige blankt; men der er saa fattigt og gudnaadsligt og graat derinde ved bryggerne; det er det, som gjør det.

»Se saa frøken, nu kan vi da endelig kjende byen igjen,« siger literaten, der uieblikkelig har faaet tilbagefald.

Me» nu liar hun ikke længer titl til at svare luuri. Nu er hun helt og holdent optaget af at vifte til papa og veninderne inde paa bryggen. Forst idet hun tager afsked, siger hun:

Kjender De et lidet vers af Drachmann, som lyder saaledes: >Lærte paa reiser jeg ikke andet , saa har jeg lært. man blir dobbelt glad, naar man omsider i hjemmet er laudet.« Det er saa vakkert og saa sandt, synes jeg. Det skulde De skrive Dem hag oret! Farvel.«

Og dermed forsvinder hun ned gjennem salontrappen for at ordne tøiet sit.

Snart ligger vi velfortitiede ved Toldbodbryggen. Landgangsbroen lægges ombord. Nu gjælder det bare at faa toldbetjentene til at rode saa lidt som muligt i kufferterne!

Og saa iland! Op til alt det myldrende unge liv, som venter os!

I.

TJ

ljfj vilket indtryk gjur Kristiania paa en bereist fremmed, der besøger byen for förste gang? Finder ban den smule, interessant, livlig? Eller kommer han til % det resultat, at den er styg, kjedelig og dod?

Egentlig smuk finder han den ikke. Han beundrer naturligvis deu pragtfulde indseiling, han kan i regelen ikke finde udtryk stærke nok for sin begeistring over den herlige omegn, og udsigten fra St. Hanshaugen og slotstaget omtaler han med megeu anerkjendelse, — men om selve byens skjønhed er hans udtalelser som oftest temmelig forbeholdne.

Litet er naturligere.

Thi hvis vi skal viere oprigtige, maa vi indramme, at nogen egentlig hraavakker by er Kristiania ikke. Den har et opsigtvækkende vakkert parti: udsigten opover Karl Johans gade mod Slottet; men forovrigt er den hverken styggere eller vakrere, end byer er flest.

Den ligger for lavt, paa et altfor lidet kuperet terræn, og deu er altfor modem i sit bele præg til at gjöre et malerisk indtryk, saaledes som Bergen f. eks.

Og paa samme tid er den altfor ung, altfor ufærdig, altfor fattig paa monumentale bygninger til at udmærke sig ved en fromtrædende grad af arkitektonisk skjonhod.

Sansen for at bygge smukt og stilfuldt er forst sent begyndt at vaagne i Kristiania, og den befinder sig endnu i sin förste barndom.

Selv oppe i Homannsbyens villakvarterer er der ikke stil, men bare stilarter. Græske gavle, mauriske buer og uormanniske borgtaanie har her sat hiuandeu stævne, akkurat som maskerne paa et karneval.

Forovrigt er der lidet arkitektonisk sving paa privatbygni»gerne, og meste-parten af det lille, der er. er l)are udenpaaklint. Déu velsignede stuk eller puds, som murerne kalder det. linr spillet en beklagelig stor rolle, medens den prægtige granit eller syenit, som tindes i saa rigelig mængde i byens nærmeste omegn, langtfra er bleven benyttet saa meget, som den buvde. For skjonheden i den nogne murstens kraftige rode farve bar man forst i de allersidste aar begyndt at faa øiivene op.

Det er paa vei til at blive bedre i den senere tid; den ene smukke privatbygning reiser sig jo nu efter den anden. Men endnu er det langt frem, sa' gutten, ban saa sig tilbars.

Heller ikke <le offentlige bygninger gjor noget imponerende indtryk.

Hoiest staar de af G roseh byggede universitetsbygninger, der er saa tine og smukke, at man ikke undres over, at den geniale Berlinerarkitekt Schill kel her bar havt sine tingre med i spillet.

Slottet tager sig imponerende ud paa afstand, men har altfor mange dode og tomme flader, naar man betragter det paa nærmere hold.

Om storthingsbygningen hersker der den skjunneste enstemmighed. Materialet, den gulgraa mursten, gjor et altfor smudsigt og uanseligt indtryk, og facaderne er ikke istand til at hæve bygningen. Fra Karl Johans gade virker den som et fængsel, og fra Storthingsplads«» ser den hverken ud som fugl eller fisk. Da Welhaven lik se tegningen, udraabte han: Det er jo en fed mand med et par korte armer!«. Mail tillægger ham forresten ogsaa en anden karakteristik, der er ligesaa droi som træffende.

Vestbanestationen har med rette ord for at være en vakker bygning; men dens pipervikske omgivelser hindrer den endnu fra at komme fuldstændig til sin ret-

Trefoldighedskirken er for liden i forhold til sine vældige former; den ligner en ung kjæmpe, der endnu ikke rigtig er vokset i sine svære lemmer.

Og saa har man alle de nyere kirker, hvoraf den ene ligner don anden akkurat som soldater i samme kompagni, opført som de er allesammen i den for tiden ene saliggjorende gothiske stil. Om det saa er kirken oppe paa toppen af Uranienborg-hoiden, har den, trods stedet« natnrlige fordringer, faaet den gothiske uniform paa og strækker sit slanke spir iveiret deroppe, akkurat som en flagstang paa toppen af en bakke.

Forhaabentlig Aal den nye frimurerloge, regjeringsbygningerne og det nve theater paa en værdig maade forøge byens monumentale arkitektur. Men selvfolgelig vil den alligevel endnu i lange tider vedblive at indtoge en beskeden plads paa det arkitektoniske omraade, sammenlignet med undre europæiske hovedstøder.

*Victoria Terrasse*BYENS FYSIOGNOMI

Og beskedent vil ogsaa det indtryk være, som den almindelige reisende faar af byens trafik.

Da lian i regelen kun færtles i de mere fashionable s trog, vil ban neppe faa det indtryk, at Kristiania er en by. som har det travlt, Den store trafik er samlet nede ved bryggerne og opover langs Akerselven; men fra disse s trog har den elegantere del af byen forlængst trukket sig tilbage.

I forrige aarhundrede var det endnu fint at bygge og bo nede ved havnen, hvor der stadig foretoges udfyldninger og livor det ene Hotte hus reiste sig efter det andet, paa det fra sjuen indvundne terræn; uven i vort aarhundrede er det bleven anderledes, og allerede for over halvhundrede aar siden kunde Welhaven slaa del last som en kjendsgjerning, at Kristiania nærede et slags vandskræk for sjoen og mere og mere trak sig væk fra den.

Hvis denne vandskræk nogensinde har været til. saa har den i alle fald ikke været dybt rodfæstet og er gaaet fuldstændig over inetl tiden. Det viser bebyggelsen langs Drammensveien, paa Bygd«) og smnaoerue, saavelsom de talrige badesteder udover ved fjorden, der om sommeren oversvommes af gjæster fra Kristiania, saa hver eneste lodsstue og fiskerhytte er optuget.

Men ned til havnen er byen alligevel ikke vendt tilbage; den har trå fiken luu\ defc fur sig, og del er mere og mere bleven handeLskontnrernes, varelagrenes og oplagstomternes bydel, medens butiktrafiken er flyttet længere op i byen og de elegantere familjeboliger stadig bar erobret sig nvt terræn udover mod vest.

Kristiania bestaar tierfor paa en vis maade af en by, som tjener pengene, og en, som sætter dem overstyr. 1 den ene moder man bare grosserere og agenter, toldbetjente og bryggearbeidere, visergutter og fragtvogne; i den anden træffer man derimod damerne og dagdriverne, studenterne og officererne, konditoribesogerinderne og kafegjæsterue. bioyolerne og herskabsvognene, galanteributikerne og modemagasinerne. I den ene vandrer portefeuillen sin daglige gang fra kontoret til banken og fra bunken til kontoret; i den anden forelager spadserstokken og musikmuppen sin ligesaa regelmæssige promenade op og ned Karl .Johans gatle. I den ene luber man erinder. i den anden spadserer man; i den ene har man ikke tid nok. i deu anden formeget tid; i den ene dreier .samtalen sig om kure og de nyeste borsuoteringer, i den anden om kunst og de nyeste parisermoder. Efter fattig leilighed danner forholdet et slags aualogi til Londons City og Westend, og det er ingenlunde grebet saa rent ud af luften, naar folk fra tid til anden anvender den sidste engelske benævnelse paa de nye vestlige bydele, hvor det er fint og dyrt ut bo.

Det egentlige lorrctningsstrug strækker sig langs havnen, omkring Hoved-

banens og Smaalensbnnens endepunkter og opover langs Akerselven, hvor den væsentligste fabrikvirksomhed har sin plads.

Paa vestsiden af denne strækning har altsaa den finere og mere elegante del af byen trukket sig fornemt tilbage og indrettet sig efter sin smug, idet den mere og mere har fortrængt og fortrænger de tarveligere bydele, der forefandtes hist og her som levninger fra tidligere tid.

Men paa ostsiden af forretningsstrøget, tildels i dets aller nærmeste omgivelser, er der ogsaa en by. talrigere befolket end dons fine halvsoster i vest. og dog tarvelig og uanselig akkurat som kjælderens blege og tyndtklædte barn i sammenligning med de friske og lykkelige born oppe i etagernes smukke lei ligheder.

Det er smaafolkenes og arbeidernes Kristiania.

Hvor stor forskjel der er i de Heste forhold mellem denne ostlige by og den i vest, liar størsteparten af os ikke nogen rigtig klar forestilling om; men sund-hedskommissjonen kan give adskillige mærkelige oplysninger om den sag — og den har givet dem.

Paa sidste pariserudstilling udstillede den en række grafiske tabeller og kartér vedrørende sygelighed, (lodelighed og undre hygiicnisk© forholde i Kristiania, ledsagede af en forklarende statistisk tekst af sundhedskommissjonens sekretær, dr. med. Hj. Berner. Det ligesaa smukke som omhyggelige arbeide vakte megen opsigt paa udstillingen og blev belonnet med en ærlig fortjent guldmedalje. Det eksisterer endnu kun i et, eneste eksemplar og er saaledes ikke tilgjængeligt for publikum; men ved herr stadsfysikus Bi den kaps venskabelige imødekommenhed har jeg faaet anledning til at gjennenigaa det og benytte nogle af dets mærkelige oplysninger.®)

Et af karterne viser jordbundens beskaffenhed, et andet vandledningens, et .tred i e kloakledningens forgrening,

et fjerde bebyggelsens og et femte befolkningens

* Statistisk-hygiæniske meddelelser frn Christiania. Stalisiiqué hygiénique de la ville de Vhristianiu par Hj. Berner. Chra. 18811. Jegskal forovrigi ikke trøtte læseren mod kildeangivelser, der ikke)mr noget at bestille i en bog som denne, dug skal hare engang for «lie meddele, ni jeg Imr hentet oplysninger fin Kristiania smulhedskoinmissjons aarsboretiiinger, Norges offioielle statistik, M. B. Tvetta: -Norges statistik-, l'. II. Kooseii: Christiania og omegn« 1828 . L. 1.. Daae: Bet gnmle Christiania*, Conradine Dunker: »Cinmle dage-, Alf Collett: »Bli gammel Christiiuiiashegt-, H. .1. Huitfeldt: .ChriBtinnin theaterhistorie«, de ndkoinne bind ar Troels Lunds* udmærkede »Dan marks og Norges historie i slutningen ni'del löde »århundrede«, Welhavens »Samlede skrifter«, II. hovedstadens aviser frn ældre og nyere tid og adskilligt- andre værker og opsatser.

tæthed, og saa følger der endelig en række karter over fodsiernes hyppighed, dødeligheden og de forskjellige sygdommes herjinger inden de forskjellige bydele.

Karternes fan-er er stærkere ansat efter stigningen af fodsiernes, dødsfaldenes og sygdömstillældenes antal, og næsten overalt tiltager farvens styrke fra vest mod øst Er kartet f. eks. lyserødt eller graahvidt for "Uranienborg sogn, kan man værß sikker paa, at det er blodrødt eller næsten sort for Kampens vedkommende.

Husene i den ostlige bydel er mindre og skrøbeligere end i deu vestlige. Der er ikke stort mere end halvparten sau mange værelser i hvert bus, og disse værelser er gjennemgaaende meget mindre end værelserne i vestkanten. Kjendte man kubikindholdet af hvert værelse, da vilde det beboede rum uden tvivl vise sig at være ikke engang tredjeparten saa stort i ost, som i vest.

Og dog bor (ler i øst næsten ligesaa mange mennesker i hvert hus, og flere i hvert enkelt værelse.'

I de fem vestlige sogne Vor Frelsers, Trefoldigheds. .Johannes', Gamle Åkers, Uranienborg» — boede der ved udgangen af 1887 59,736 mennesker i 45,219 værelser; i de ovrige sogne var 75,425 mennesker sammenstuvede i 39,856 værelser.

Altsaa i ost med en rund sum 1 ti.OOO mennesker mere og 4.01)0 van-eiser mindre.

I gjennemsnit er der i Kristiania 160 beboere for hver 100 værelser, i de vestlige bydele er der bare 136, i de østlige derimod 196. 1 Trefoldigheds menighed er der bare 121, i Kampens hele 220, altsaa et menneske niere i hvert af Kampens smaa og usunde rum, end i Trefoldighedens' store og rummelige værelser.

I denne sammenstuvede menneskemasse ytrer baade livet og døden sig voldsommere end i den vestlige by.

Der t'ocles langt ftere børn. I Trefoldigheds sogn fødes der saaledes aarlig 20 bom for hvert tusinde beboere, i Kampens derimod 4li.

Der indtræder langt liere dødsfald. 1 de vestlige bydele er dér i ottiaarene — for hvilke alle disse tal gjælder — i gjennemsnit aarlig indtruffet 16 dødsfald for hvert tusinde indbyggere: i de ostlige har derimod det gjennemsnitlige antal været 23.

Det østlige Kristianias indbyggere dur i en langt yngre alder end det vestliges. Massevis af born dør allerede, for de blir et aar gamle: af medfødt svaghed, af mangel paa ordentlig pleie og passende ernæring, paa grund af daarlig beklædning eller usunde omgivelser. Og selv de, som overvinder alle disse vanskeligheder og naar den voksne alder, bliver langt fra saa gumle som folk i de vestlige bydele. Af hvert 10,000 indbyggere paa vestkanten var der ved udgangen af 1887 261 over 70 aar og 40 over HO. paa ostkanten var derimod antallet bare 171 og 2<i.

Alle sygdomme berjer ganske anderledes voldsomt i øst end i vest. Der indtræffer niere end dobbelt saa mange dødsfald af diarrhoe, bronebit, nervefeber og

20 procent flere af diftcrit og skarlagensfeber. For hvert 8de 'dødsfald uf lungebetændelse i vest er der 10 i øst, og for hvert 5te dødsfald af bering er der 7.

Man blader igjennem kart for kart. og bestandig tinder man dem lige mørkt schatterede for de østlige bydeles vedkommende. Alle disse mørkegrås og sorte partier gjør en tilslut ganske uhyggelig tilmode, og man lukker det store, tunge bind med en følelse af. sit det østlige Kristiania er en eneste stor sygestue og en kirkegaard.

Et saadant indtryk er naturligvis falskt, fordi det er meget overdrevent; men sikkert er det i alle laUl. at naar sundhedstilstanden i Kristiania er slig. som den er for tiden, naar enkelte epidemiske sygdomme, som difterit og skarlagensfeber, synes at have slaaet sig ned der og ikke vil lude sig fordrive, naar andre sygdomme, som diarrhoe. kræver flere ofre for det aar. som kommer, end for det. som gaar, saa er aarsagen væsentlig at soge i de østlige bydele. Her er »let. disse sygdomme har sit faste tilhold, og herfra er det. de foretager sine herjingstog udover den øvrige by.

Som bekjendt indtager ikke Kristiania fur tiden nogen synderlig gunstig plads i sanitær henseende mellem de europæiske hyer. I 1888 var f. eks. dødeligheden forholdsvis stone i Kristiania end i Kjøbenhavn. Stockholm. Berlin. Dresden. London. Edinburg, Glasgow, Brussel og Amsterdam. Den stod omtrent paa samme trin som i Paris, medens Hamburg, Breslau, Wien, Petersburg og Dublin var daarligere stillet.*)

At forholdene i Kristiauia ikke er endnu ugunstigere, skyldes dels sund-hedskommissjonens energiske bestræbelser, dels et udmærket drikkevand, dels et forholdsvis nyt og hensigtsmæssigt kloakvæsen. Forøvrigt er der mange naturlige hindringer, som slaar sig saniuieu om ut gjøre Kristiania til et mindre sundt opholdssted.

Først og fremst er grunden alt andet end heldig. En stor del af de ydre bydele ligger paa »skalberghvis porøse masser ansees meget modtagelige, for smil. stofler. Den ældst« del af byen ligger paa stinkkalk. og alt. hvad der ligger imellem denne del og de ydre bydele, er bygget paa lergrund. Trods sit uhyggelige navn skal stinkkalkeu ikke være uheldig som byggegrund, og lergrunden ansees heller

*) Dødeligheden var nemlig:

Petersburg pr. tusind indb. Breslau 27,s - — > Dublin 25,i - — , Wien 2ö,i - — Hamburg 24,ii - — Kristiania 22,o - -

Paris 22/. pr. tusind indb. Glasgow 22,i — • Amsterdam 22.« - — > Kjøbenhavn 21,« - — . BrÖBSol 2I,i - — i

Dresden 20,i pr. tusind indb.

Berlin 20, j — » Stockholm lü,a - — .

London I8,s - —

Edinburg 18,4 • — >

ikke for synderlig farlig, naar det gjælder forplantning af smitte. Men en anden sag er det. at meget af den grund, hvorpaa Kristiania er bygget, er >vandsyg«. Terrænet har i tidligere tider været rigt pan smaakjrern. bække og smaaelve, og store strækninger nede ved havnen er indvundet ved opfyldning af sjøen. Trods den omhyggeligste drainering bar det ikke lykkedes helt at overvinde disse naturlige vanskeligheder.

Men dette er bare smaating mod de ulemper, som klimaet forer med sig. Det har ikke noget videre godt ord paa sig. dette klima. Lægerne erklærer det for at være mindre sundt, og fremmede, som ikke er vant til det, tinder det alt andet end behageligt.

Enhver synder af f>n rus, der i sin tid kom ind til Kristiania for at tage artium i de stegende bede dage i slutningen af juli og begyndelsen af august, vil have beholdt en uudslettelig erindring om, hvad en ægte Krislianiasommer vil sige. Karl Johans gade ligger som en eneste gul sandorken. blændende af sol og glødende af varme; de fattige træer paa Eidsvoldspladsen er for smaa til at kunne vde noget virksomt ly til den. som sniger sig hen i deres dvangagtige skygge. Murene uddunster varme, den pusler ud af portrummene, og som en kvælende, usund nande stiger den op fra de trange gaardsrum.

Dag ud og dag ind ikke en sky paa himmelen, solen er lige skinnende, naar den gaar ned over Bærum om kvælden, som da den stod op over Ekeberg om morgenen.

Hele formiddagen er det blikkende stille; ved middagstid kommer der et lidet blaf solgangsvind, der frisker lidt paa udover eftermiddagen; men ved 7-8 tiden hiier den af, og bele natten er det atter blikstille.

Fjorden ligger blank og ubeva;gelig som en sleben glasplade, og varmen staar dorsk og tung og blunder i gaderne, uden ut nogen natlig kjolighed gjor forsøg paa at fordrive den.

Musene ser ud. som de ligger i en tung dos baade dag og nat. Alle vinduer er overstrogne med kridt, alle værelser lugter kamfer; enhver, som kan, er rømt tru byen, og den. som ikke kan, foler sig udtørret og krulteslos som en plnnte i en sandorken.

Saa kommer september. Folk veuder atter tilbage, og Kristiania har en af sine smukkeste perioder med mildt solskin og klar blaa luft.

Men neppe er høsten kommen for alvor, før der melder sig et nyt fænomen, der er næsten ligesaa ubehageligt som sommerheden.

Det er taagen.K a IST IA X I A (H i K R I ST I A X IE X S E II X E

Kristiania beliggçiVhéd inderst inde i en dyb fjord og i bunden af en dnl. der er omgivet af store skovstrækninger i mange miles omkreds, gjor byen til et sted. hvor det sjelden eller aldrig blæser, og naar saa havtangen sottør ind gjennem fjorden, bliver den liggende inde over byen og blander sig sammen med stenkulsrog og fabrikdamp til et tungt, tæt slor, der besvær! iggjor »åndedrættet, skjuler selv de nærmeste omgivelser og stænger solen ude.

Ude paa Lian eller oppe ved Frognersæteren har man det deiligste vinterveit med klar himmel, blankt solskin og millioner brydende straalers blink fra hvide snekrystaller. Ilen inde i byen er alting graat i graat, som paa en tæt overskyet graaveirsdag, og ikke det svageste solglimt bringer bud om, hvor vakkert det er udenfor taagekredsen.

Og dette er endda rene smaating mod naar tangen rigtig sætter ind for alvor.

Dorsk, ugjenneinsigtig graa og allesteds nærværende, lægger den sig ned over husene, stænger ethvert luftdrag hermetisk ude. trykker al skorstensrøgen ned i gaderne, saa der lugter brandlugt og stenkulsos over hele byeu, gjor dagslyset til tusmørke og tusmørket til svart nat. hæmmer og forvirrer al færdsel, tvinger folk til at holde sig langs husvfeggene for ikke at gan sig vild. narrer vognmændene til at kjore op pau fortougene, de gauende til at tumle tid for bryggerne og ned i det kolde vand og samler store forvirrede Hoker af kjoretøier og fodgjængere paa de aabne pladse, hvor ingen ved, fra hvilken kant han er kommen eller i hvilken retning hau skal gaa, men allé tuller om hinanden, mod hinanden, skjionder. spørger og rusler videre i vilsken, uden at have faaet et svar, som «ler er mening i.

L'uge studenter gaur paa fortougene og synger hoit midt i middagstiden, skojergntteriie gjor spillopper, og tyvene gjor forretninger. Ingen behover ut genere sig; thi ingen resikerer at blive kjendt. Taagen er som usyulighedsliatten. dei- gjør alle anonyme. Den lægger sig runrlt om en. dorsk. blod. modstandslos og dog udholdende og uovervindelig, akkurat som den store bølgen: ikke død, ikke levende, slimet, taaget; ingen skikkelse heller . som Per Gynt siger.

Kaar saa taagen har gjort det groveste fra sig, kommer kulden anstigende, en rigtig ægte indlandskuble. skarp saa det svider i øren og næsetip, ofte op til 15. ja 20 grader, dræbende for dem, som er daarlig klædte og har lidet at putte i ovnen, men frisk og styrkende for enhver, som hverken savner ved eller klæder.

Sneen knirker og synger under ens fodder. mens dombjælderne klinger og skiløberne suser forbi en pau markerne og i skovholtene vestenfor byeu.

Men udover fjorden bygger isen sin stærke bro fra fjordbred til ljordbred. og hvis ikke isbryderne hver dag var i arbeide, vilde hyen i mannedsvis være stængt inde bag dens eerneringsbælte. tilskaaret fra al soværts forbindelse med uden verdenen.BYENS FYSIOGNOMI

Endelig et .stykke ude i marts begynder solen atter at faa magt. Det drypper af tagene, först ganske smaat, saa stærkere og tilslut som en siregn. Store snemasser løsner oppe paa de boie bygninger og styrter som tordnende laviner ned paa fortougene, hvor de forbigaaende hvert øieblik resikerer at blive halvt begravet under deres dybe fonner.

1 Kristiania fores ikke sneen væk efter hvert snefald, akkurat som i andre skikkelige byer; den faar lov at ligge ifred ug dynge sig op i gaderne, og derfor er snesiueltningens og vaarblodens tid den usundeste tid af aaret i den norske hovedstad. Al den urenlighed, som har samlet sig paa sneen i vinterens lob, oplnses nu af solskin og snevand og fylder luften med sine usunde dunster.

Og dertil kommer de voldsomme temperaturforandringer, som paa denne aarstid hører til døgnets faste orden. 1 middagsstunden er det vaarlig varmt, saa man bliver giinske sved af at kave sig frem gjennem det smeltede sneslaps; om kvælden og morgenen er der kuldegrader, »g sneslnpset stivner lii fast is, der gjor færdselen paa gader og stræder besværlig, .la, selv i samme moment hersker delden farligste temperaturforskjel. I solvæggen er der mange graders varme, saa de fortidligfodte neslesomnierfugle vover sig frem; men neppe kommer man 0111 hjørnet og ind i skyggen, for en bidende kold siki isner en gjennem marv og ben. Det er forkjølelsernes, brouehiternes og lungebetændelsernes gyldne tid.

Kristiania kjender ikke noget til den aarstid, som kaldes vaar, paastaar Welhaven. Aaret deler sig her i skarp vinter og brændende sommer. — vi savner de blidere overgange. Hvad der andetsteds viser sig som en mild. af og til harcel-lerende udsoning, er her en voldsom udkastelseslbrretning. Det hele inventarium, menneskene iberegnet, befinder sig ilde i denne tilstand, ug mangt et kostbart stykke gaar tilgrunde ved den overilede flytning. Den tempererede zone kan neppe afgive noget tristere syn end en almindelig krist ianiensisk vaar. Landskabet fremviser et kaos af skidne tinter, fra det hvidgraa i snepletterne paa de låve bjergaase og ved elvebredderne, ril det sygelige dunkelgrønne i graneholtet. Kysterne er islagte, veiene danner bundløse kloakker, løvtræerne ytrer intet liv; thi endnu i mai pleier isen at holde sig ved deres rødder. Ved denne lid synes dog naturen at, fortryde sine halve forholdsregler; den sætter sig liu i en heftig gjæring. og inden fjorten dage er sommeren færdig.

Men disse ' fjorten dage , som Welhaven afteier saa Jet, hvor er de ikke vidunderlig rige og deilige! Det er vistnok ikke Vestlandets jævne og maunedsla.ng«; vaar med alle dens smaa og næsten umærkelige overgange; men vaar er det nu alligevel, koncentreret vaar. Et døgn er her mere end en hel uge paa Vestlandet, og netop derfor er der en intensitet, ou fylde og eu frodighed over naturen, som virker berusende paa sind og sanser.

Kan man end ikke i disse fjorten doge hore græsset gro. saa kan man i alle fald se lovet vokse. Her er hundreder af nuancer, hundreder af gradvise udviklingstrin, som alle stimer paa og alle kræver sin tur i den korte tid. fra knoppen endnu er knop, til den er fuldvoksent bind.

Se f. eks. hare paa kastanjerne, fra de fede, glinsende knopper begynder at briste, til de store, morkegronne fingerfligede blade er fuldt udviklede: de er ikke sig selv lig fra den ene dag til den anden; hver eneste dag kan man iagttage et nyt udviklingstrin, en ny nuance i fonn eller farve. Eller betragt lunnen, mens dens blad titter frem af hylsteret, hvidt og dunet som en .sammenfoldet svømmefod, mens det som nyudfoldet straaler i solen, glinsende blankt og .skinnende gyldengront. til det har antaget sommerens, om skind mindende, fasthed og bronceagtig grønbrune farve — ogsaa her er der en hel rigdom af overgange at iagttage i lobet af nogle faa uger.

Og saaledes overalt.. Alle farver er kraftigere, al vækst stærkere, alle dufte fyldigere. Det er eu forceret vaar. om man vil; men den er forceret, fordi den er rig. og den sparer ikke paa sin rigdom l'ra dag til dag og fra uge til uge; den oser det altsammen ud med en eneste gang. i overdaadigt livsmod. Den luir ventet saa længe, og den hersker saa kort; derfor har den raad til at være ødsel.

I det hele taget er da Kristiania klima et voldsomt klima med bratte overgange og stanke modsætninger. .Men sine aller farligste egenskaber skylder det paa en vis maade netop sin mailgel pail voldsomhed i en bestemt retning. Kristiania vilde liave været en langt sundere by. hvis den havde været mindre spagfærdig, hvad vind og

blæst angaar.

Som den er. er den imidlertid vindstillet» by. Om vinteren er omtrent hver femte, 0111 sommeren liver tiende dag aldeles fri for det svageste vindpust, og den vind. som blæser paa de audre dage, er ofte saa syng. at den ikke fortjener navn af vind engang. En virkelig storm feier sjelden eller aldrig luften ren; det. indtræfter i regelen ikke en gang om aaret. I gjennemsnit gaar der næsten Indvandet aar eller nniagtigere angivet 521 dage mellem hver gang, det meteorologi-ske institut kan notere en storindag paa sine lister. Selv ikke ved jevudognstider. naar det blæser aller voldsomst udenfor paa kysten, mærker man synderlig til vind inde i den stille lukkede kjedel ved bunden af Kristianialjorden, hvor bakterierne synes at have et ligesaa fast og fredeligt tilholdssted, soui selve de menneskelige beboere.

Er der nu fra kommunens side gjort tilstrækkeligt; for at modarbejde disse uheldige meteorologiske forhold og reducere deres indflydelse til det mindst mulige? Der er gjort meget, det maa erkjendes; men i enkelte retninger er der langt fra gjort tilstrækkeligt. At sneen faar lov at blive liggende hele den lange vinter, erBYENS FYSTOGNOMT

allerede nævnt som en stor mislighed, og ogsaa den ovrige del af aaret staar gadernes renholdelse paa et yderst primitivt standpunkt. (Jadefeining er en ting, som endnu ikke er ordentlig organiseret i Kristiania; man vil nødig paalægge de kjære huseiere byrder i den retning, og kommunen har endnu ikke magtet at tage sagen for alvor i sine hænder. Derfor ser man stadig i aviserne klager over gadernes miserable forfatning, og klagerne er i regelen vistnok særdeles berettigede. I denne som i adskillige andre henseender har Kristiania endnu ikke magtet at holde skridt med sin egen stærke udvikling.

Den fremmede besoger modtager saaledes endnu adskillige indtryk, der levende minder om smaastaden. Men saa faar han paa den anden side ogsaa en kraftig fornemmelse af. med hvilken fart byen vokser. Han vil faa svn for sagn bare ved at lægge mærke til den iver. hvormed der bygges overalt.

Selv for den ikke (remmede, der vender tilbage efter saa vidt lang tids fravær, at han opfatter, hvad han ser, med friske sanser, vil denne hvggeiver være paafaldende. Jeg erindrer endnu, hvor stærkt et indtryk den gjord« paa mig. da jeg for ti aar siden vendte tilbage til Kristiania fra et længere ophold i forskjellige af Mellem- og Sydenrnpna storbyer I ingen af disse hver havde jeg mødt noget lignende i samme udstrækning, selv ikke i Wien, hvor Ringens« storartede pragtbygninger dengang var under opforelse. Som det var. mimiede det mere om amerikanske end om europæiske forhold.

I en notisebog fra hine dage tinder jeg dette indtryk formet paa følgende maade: Det maa isandhed va;re et huist eiendommeligt indtryk, den fremmede faar, som besoger den norske hovedstad for tiden.

Store tireetages linse ligger side om side med tarvelige enetages, prægtige paladsagtige bygninger ved siden af gamle elendige romier. Der bygges og ombygges overalt. Huie stilladser spærrer fortungene hele aaret rundt, snart i den ene gade. snart i den ånden. Jernbanestationer, hospitaler, politistationer, kirker, museer, kort alle mulige slags offentlige bygninger, foruden privatbygninger i massevis, er dels under opførelse, dels under ombygning.

Fjerner man sig fra byens centrale dele og soger mod udkanterne, faar man det samme indtryk.

Hist skyder en bred kolonne af store, skinnende hvide murbygninger sig frem; her modes de af en samling forfaldne hytter, hvis skrøbelige rødmalede vægge og grontanløbiie smnaruder selv det mest stnuilende solskin forgjæves soger at give et freidigt udseende.KRISTIANIA Otr KRISTIAN I KNSERNE

Hist gaar gadeu langs en stor aaben mark. hvor il« blaagrønne kaalhoveder vokser frodig om sommeren og hvor affaldet efter indhøstningen i fred og ro faar lov at raadne om hosten og forpeste luften med sin svovlvandstofngtige stank; her passerer man en række tomter, hvor der graves, mineres eller mures i grunden, eller hvor den rude murstensbygning allerede er begyndt at reise sig paa sit solide gmastensfundument.

Hist moder oiet store enge. hvor sommerfuglene flagrer lystig om mellem frodigt græs og friske blomster i

sommerdugens solskin, og hvor sneen ligger dyb og hvid i de kolde vintermaaneder; her en klynge sorte fabriker, hvor dampmaskinerne larmer, hvor rogen buldrer ud af de boie skorstene og breder et ta>t lag af sod og kulstøv rundt ®in sig i vid omkreds.

Overalt modtager man dette indtryk af noget ufærdigt eller halvfærdigt, noget, som man holder paa med, men eudiiu ikke er rukket tilende med. Hvis man ikke vidste bedre, skulde man næsten fristes til at tro, at saa godt som hele byen nylig maatte vane afbrændt, og at man netop var i færd med i al hast at bygge den op igjen.«

En by under opfor else. det var altsaa det indtryk. Kristiania l'or ti aar siden gjorde paa den, der vendte hjem fra de mere modne og befæstede forhold nede i de europæiske storlande. (tg efter nogle aars hvile i den flane mellemtid har forholdene for oieblikket atter antaget det samme præg uf ivrig travlhed. The-atre og cirkusbygninger, hoteller og restaurutionslokalcr. foreningsbvgninger og museer, dopartementsbyguinger o. s. v. o. s. v. er for tiden under opforelse eller forberedelse! Der er en nro som paa en leirplads. naar der skal slaues telt, og en forceret travlhed som i en myretue, man bur bragt i uorden.

Paa denne storartede byggoforetagsomhod, som paa saa meget andet, ma-rker man. nt Kristiania holder paa at udvikle sig til en storstud.

Hvem skulde have tænkt sig noget sligt for 100 aar siden, end sige tidligere! Selv da byen for et par menneskealdre siden havde naaet tohundredeaarsnlderen. var den endnu en liden tusling af en by med knapt tyve tusinde indbyggere. Gaar den frem som nu. vil den derimod kunne feire sit trehinidredaars jubilæum med en befolkning af over 400,000 mennesker.

Dens historie minder om Askeladdens; ilet varede længe, inden den kastede fillerne og drog sig frem af gruen. Men da den endelig kom saa vidt. viste den snart, at den var gildere end sine ældre brodre blandt de norske byer.

*Christian IV^{S} Torv.*n.

t

li. Kristiania byvaaben saa man i lange tider en kvindelig figur siddende paa en V stel med udskaarne lovehoveder. L den ene haand holdt hun en bundt pile. i den anden en ring, og for hendes fndder Jaa en mand udstrakt.

Hvad (let hele skulde forestille, ja. det var der ingen, som vidste.

En kunsthistorisk tegnsiullægger vilde imidlertid let være kommen til det resultat, at det, man her havde for sig, hverken var mere eller mindre end — forlovelsens gudinde. Havde vi bare havt en slig herre dengang, havde han uden tvivl holdt et foredrag i videnskabsselskabs eller endog lavet sammen et universitetsprogram oni sagen.

Intet kunde jo være mere soleklart end rigtigheden af hans opfatning: Pilene i kvindens haand er selvfolgelig Amors pile, manden for hendes fodder betegner kjairlighedens seir over styrken, og ringeu er naturligvis en ganske almindelig forlovelsesring, ja, om det saa er lovehovederne, saa lader de sig meget naturlig forklare som et udtryk for den samme ide. De ser ud til at tilhore den islandske race, og heri vilde en fin fortolker utvivlsomt have fundet en dybsindig symbolik. Tænk, hvilken smuk anledning til at tale smukke ord om den smukke tanke, at under kjærlighedens indflydelse faar selv de vildeste skabninger noget af lammets fromme fysiognomi!

Uheldigvis ødelagde Lange i sin »Klosterhistorie • enhver mulighed for slige fine fortolkninger. Han gjorde nemlig opmærksom paa, at vaabenet ikke var andet end en forvanskning af Oslo gamle bysegl. Den siddende kvinde havde oprindelig været en mand, den liggende mand havde været en kvinde, og ringen

havde hverken været mere eller mindre end en simpel møllesten. Stolen og pilene var det eneste, som ikke var bleven forandret.

I denne oprindelige skikkelse, der nu er gjenoptaget, giver vnabenet et billede af den mand. hvis helgenglorie gav det gamle Oslo glans, og det indeholder tillige hentydninger til den begivenhed, der satte helgenglorien øm hans

hoved.

Om denne begivenhed fortæller legenden, at da Halvard Ycbjørnssøn, en from og fredsad farmand af Olaf den helliges slægt, engang skulde ro over Drammens-fjorden, kom der løbende en frugtsommelig kvinde ned til stranden og bad ham skjælvende og ha?vende om at tage hende med. Han opfyldte hendes bon og lod hende sætte sig i bagskotten. Men neppe havde han lagt ud. for der kom tre mænd løbende, tog en anden baad og satte efter dem. Do beskyldte kvinden for at have gjort indbrud hos deres broder; hun benægtede det og bød sig til at bære jernbyrd for sin uskyldighed, saafremt de vilde skaane hende. Har da nogen seet hende gjøre dette«, sagde Halvard, »eller har l fundet tyvekoster i hendes hus? Men hvis dette ikke kan bevises, hvorfor skal hun da dø'? Er det ikke mere retfærdigt, at hun Iaar lov til at bevise sin uskyldighed, dm hun kan? Lad hende vederfares, hvad der er ret efter loven! Jeg skal betale hoder lbr hende, paa grund af den tilstand, hun er i". — Men over dette blev lmondene rasende, fortæller legenden, og »n af dem greb sin hue, spændte den og skjød en pil gjennem martyrens bryst. Derpaa dræbte do kvinden og jordede hende i fjæren. Om Halvards hals bandt de en sten og sænkede liget ned ude paa fjorden. Men ved gads naade og martyrens fortjeneste blev det lang tid efter fundet svømmende paa vandet, skjondt stenen endnu var fast derved >.

Her har man forklaringen, hvorfor baade pilene, stenen og kvinden har faaet plads i Oslo bysegl, rundt om hovedfiguren, den hellige Halvard. Hvem ved. om ikke forvanskningen er en følge af den billedstorm, der greb pra;sterue efter reformationens indførelse. En tidsalder, der omdøbte et billede af jomfru Maria med barnet til en fremstilling af hengivenheden nharitas —, kunde altid ftilde paa at gjøre en helgen til et kvindemenneske og en mollesteu til en forlovelsesring.

Oui den samme Halvard fortælles der forresten ogsaa, at han. for ikke at, gjöre sin broder uret, da de skulde dele sit haiidelsndbvtte ved veining, lod gjøre sit eget lod altfor lidet og broderens altfor stort. Saa from en sjæl var han —. hvis mau tør tro legetiden.

Forøvrigt er Halvardslegenden mager og yderst fattig paa karakteristiske træk. Den eier intet af Olafslegendens heroiske storslagenhed og intet af Suuuiva-logendeüs romantiske overspændthed. I saa henseende staar St. Halvard langt tilbage, baade for liationalhelgenen og for den vestlaudske lokalhclgeu. Han er jevn,OSLO

godmodig, hæderlig og naturlig, en brav har, der hoder uret, en snil gut, der vil, at andre ogsaa skal være snille. Olaf er en holt og en martyr, Siinniva et fantastisk drømmebillede; men Halvard er et stykke menneske. Han havde maaske enkelte betingelser for at blive Balders afloser i fcdkeforestill ingen, akkurat som Olaf blev Tors; men de blev ikke udnyttede. Saaledes som han er, er han imidlertid national østlandsk, ikke bare en omdigtet remiuiseents af en fremmed legende, saaledes som St. Sunniva, og man kan godt forstaa, at han. trods sin jevnhed eller inaaske netop paa grand af den, blev Østlandets lokalhelgen.

Men paa samme tid kan nian ogsaa godt forstaa, at, en historiker som P. A. Munch bnr fundet, dette stof til at låve en helgen af saa ubetydeligt og ubekvemt, at han har folt trang til at opsoge andre aarsager til lians kanonisation.

St. Halvard dukker meget beleilig op, netop som Harald Haardraade har anlagt Oslo, og Munch antager derfor, ut der har været politik med i spillet fra. kongens side. Byen blev anlagt for at skabe eu national modvægt mod den stanke danske indflydelse i Viken, og den samme hensigt har ogsaa gjort sig gjældende ved Halvards ophoielse til helgen, mener han. Herimod bar der vistnok været gjort indvendinger - af L. Daae i Norges helgener.-, — men synderlig vægtige er de ikke, og Munchs antagelse er fremdeles, hvad den for var — en hypothese.

Hvorom alting er, saa er det i alle fald sikkert, at Harald Haardraade og St. Halvard var de to personligheder, Oslo havde at takke for sin tilblivelse, og ut den sidstes skrin havde eu væsentlig andel i byens opkomst. Der reiste sig snart adskillige kirker og klostre baade i og ved byen, og den blev bispesæde med et vældigt stift, der, indtil Hilmar bispestols oprettelse, endog omfattede Oplandene.

Nogen egentlig fremtrædende rolle kom forresten Oslo ikke til at spille. Baade Harald Haardraade og lians efterfølgere opholdt sig vistnok ofte i byen, isser om vinteren; men den vedblev dog at indtage en forholdsvis

underordnet plads, i Sammenligning med de to hovedbyer, Bergen og Trondhjem. Dens historie er ikke saa rig. at den har fristet nogen forfatter, saaledes som Bergens, og hvis man vil faa et overblik over. hvad der i middelalderen er passeret derinde ved bunden af Bjurviken. maa man selv sanke det, sammen fra de forskjellige sagaer eller fra nyere historiske fremstillinger. .Meget er (let, ikke.

Sigurd Jorsnlafarer (lode her. Inge Krogryg faldt her; begge blev begravet i Halvards kirke, og det samme blev ogsaa Magnus Blinde. Det er disse tie konger, hvis skeletter Wergeland i digtet »Kongens ankomst,* ndpyuter med rode kapper, for at de kan paradere ved Karl Johans iudtog. Der var rigtignok det kjedelige aber veil tingen, at de tre fakkelbærende parndekonger umuligt kunde have faaet sanket sammen sine respoktive skeletter dengang; thi efterat Halvards kirke var_KRISTIANIA OG KRISTIANIENSERNE_

bleven sluifét i det 17de aarhundrede, var dores ben bleven spredt for alle vinde, og det eneste, som paastodes at være tilbage, var Sigurd Jorsaiafarers hjerneskalle, som dengang residerede i det nordiske museum i Kjøbenhavn. Senere har danskerne imidlertid været saa elskværdige, at forære den til universitetets samling af oldsager, hvor den nu hviler i fred blandt andre amærdige fortidslevninger.

I Oslo var det ogsaa, at de to kongelige kumpaner Magnus Blinde og Harald Gille foranstaltede det herom te » sportsstævne«. som sagaen har foreviget. Harald optraadte som forlober for de mange hurtigløbere, der senere har forlystet publikum paa Kristiania tivoli; Magnus var finere paa det, han viste sig som et anticiperet medlem nf Officerernes rideklubs og naar han alligevel ikke tog præmien, laa skylden ikke hos ham. men hos hans »gautske best«, der viste sig at være en langt daarligere traver end hans kongelige hoihed Harald Gille.

I byens gader og mermeste omegn har der staaet et par store slag. Paa isen udenfor Grundingen kjæmpede Inge Krogryg mod Haakon Herdebred og faldt, efterat have holdt den tungsindige ligtale over sig selv: »Jeg gik i mit andet aar, da man tog mig til konge, og nu er jeg seks og tyve. Tra:ngsel og fare har fulgt mit kongedomme, ei skjemt og ro.«

Sven-e var heldigere; foret pryglede ban Baglerne nede ved bryggerne (»g jog baade dem og den feige bisp Nicolas ud af byen; senere engang tog han imod en oprtirsk bondehær udenfor byen, og maatte slaas en hel dag fra tidlig morgen til sent, paa kveld, inden han havde lært dens forskjellige flokke mores.

Raskere gik det for Haakon Haakoussou, da han overrumplede Skule Bnardsson midt om natten, kjæmpede med ham inde i byens gader og jog ham paa flugt — om det nu ikke netop gik fuldt saa raskt, ng let for sig, som Tiisen har fremstillet det i fjerde akt af Kongsemnerne«.

Blodige sammenstod paa den islagte ljord, natlige overfald, kampe i gaderne ved fakkelskin, mundhuggeri i kongens hal, naar mændene sidder ol tunge og sanses-lose ved kveldsdrikken — slige murke tig vinterlige seener er det. i det hele taget, sagaerne ved at, berette fra det gamle Oslo. Her er ingen lyse og festlige indtryk, saaledes som i Bergens og Trondhjems historie. Byen var en liden, trang, uregelmæssig tneby, udeu monumentale pragtbygninger, som de to andre byer. Det hele gjor indtryk af noget trykket ug mørkt, et, indtryk af ægte middelalder under en barsk nordlig himmelegn. Endnu laa det politiske og nationale tyngdepunkt paa vestsideu af fjeldmassen. Oslo var bitre et punkt i udkanten.

Da den norske og svenske krone smeltedes sammen til en. pan Magnus Erikssons hoved, eller rettere sagt: da kongetetterue visnede væk. saa der kun var et hoved til at bære begge kroner, blev Oslo vistnok paa grand af sin beliggenhed

den egentlige norske residensstad; allerede under Haakon Magnusson den ældre havde don tiltaget, betydelig i rigdom og velinagt. Men det hele var kun en kort opblussen. Hanseaternes indtrængen, der virkede saa knugende paa langt kraftigere bver, var næsten tilintetgjørende for det lille Oslo, og efter Kalmarunionen førte byen en rent hensygnende tilværelse. Da reformationens indforelse havde berøvet den den indtægtskilde, som den liavde havt i den mandstærke og rige katholske geistlighed, blev det selvfølgelig værre og ikke bedre.

Men nde paa fjeldknauserue ved Bjørvikens vestside laa der allerede siden flere hundrede aar tilbage en farlig fiende og lurede, paa byen.

Det var Akershus slot.

Da det blev bygget, var der ingen, som drømte om muligheden af noget fiendtligt forhold mellem byen

Men reformationsaarkuiidredets indførelse af skydevaabnene, og den voldsomme forandring, de gjorde i al krigsførsel, bragte med engang by og fæstning i et skjevt forhold til hinanden.

Byen laa paa den ene side ikke nær nok til at kunne beherskes af fæstningen, og paa den anden side laa den dug »aa nær, at den kunde blivo et udnwrkot tilholdssted tor on fiende, i tilfælde al' en beleiring. Saaledes var byen bleven en trudsel mod fæstningen og fæstningen en trudsel mod byen.

Hvem der i denne kamp vilde trække det korteste straa, var det ikke saa vanskeligt at forndse.

Fa>stningen vokste i betydning og styrke under gjentagne forbedringer og nybygninger; byen vokste derimod ikke. Da svenskerne i löl>7 beleirede Akershus, fik den for tørste gang føie. hvilket, farligt naboskab den havde faaet, Fa\Stningen gik uskadt ud af den lange beleiring, idet svenskerne maatte trække sig tilbage med uforrettet sag; men byen var bleven fuldstændig odelagt under kampen. For beleiringen tog sin begyndelse, havde nemlig befalingsmanden paa Akershus stukket ild paa Oslo, for at. fienden ikke skulde finde tilhold der. Borgerne fik kun 24 timers frist til at redde sine eiendele; alt, hviid de ikke havde faaet slæbt ud af byen inden den tid, blev uden videre brændt med. »Desligeste lod hand alle Skib op-hreiide, som der laae for Byen«, fortæller Peder Claussen Friis i sin - Norriges Beserifuelse«, emldog de tilbød sig. som aatte dem, at ville hugge dem ud igjennem Isen, oc lade dem andensteds henføre, oc Fieiiderae komme dog icke, lar end paa tredie Dag der efter, der ned som Byen hafde staaet«. Stort var der naturligvis

ikke tilbage af Oslo efter (lenne rigoristiske ødelæggelsesiver. og det vesle, som var bleven staaende igjen, det brændte svenskerne af, inden de drog sin vei.

Og det v.y endda ikke det værste. Neppe var fienden væk, for slotsbefalingsmanden blev enig med de andre auforere, der havde deltaget i kampen mod svenskerne, om at forestille kongen, hvor uheldigt det vilde vane. om byen blev gjenopbygget paa sin gamle tomt. og livor nødvendigt det var, at den blev flyttet over paa den vestlige side af Bjorviken, lige under fæstniugen. Følgen var, at de intet anende Osloborgere modtog et kongeligt forbud mod at gjenopbygge sine huse paa de gamle tomter. Istedetfor skulde de bygge over i Akersliagen, ret i nord for fæstningen.

Var der bleven gjort alvor af disse bestemmelser, saa var Fredrik den anden, og ikke Kristian den fjerde, bleven Kristiania grundlægger; byen var ikke kommen til at hede Kristiania, men havde beholdt det gamle, langt smukkere navn Oslo. og 1567, ikke 1024, var bleven dens fodselsaar.

Men regjeringen var ofte ligesaa medgjørlig, naar der blev tale. om at gjennemføre en beslutning, som streng, naar det gjaldt at fatte den. Da Oslo borgere klagede og jamrede over den kongelige bestemmelse, og erklærede, at den vilde ruinere byen helt og holdent, tog statsstyrelsen sagen under fornyet overveielse, og resultatet blev. at de fik lov at blive paa de gamle tomter.

Den generation, som havde oplevet hyens tilintetgjørelse i 1567, slåp altsaa med skrækken; men allerede i det næste slægtled dukkede spørgsmaalet om byens flytning op paany, og denne gang blev der alvor af sagen.

Under et ophold i Norge vaaren 1624 havde den byggelystne Kristian den fjerde fattet planen til at forstærke og udvide Akershus, og samtidig vilde han anlægge en ny by paa det sted, hvortil Oslo skulde været flyttet i 1567. Meningen var, at gamlebyens borgere lidt efter lidt skulde flytte over til denne nye by, idet det skulde va>re strengt forbudt for eftertiden at bygge eller bosætte sig i Oslo. Det kunde blevet et langt herred at blege — hvis det da nogensinde var bleven bleget.

Men neppe vnr kougen kommen tilbage til Danmark, før en ildebrand var saa elskværdig at fremme hans planer, ved at lægge næsten hele byen i aske, og nu kom der med engang fart i sagen. Saa hurtig som muligt skyndte kongen sig tilbage til Norge, og allerede en maanedstid efter branden var de nye byggetomter opmnalte og gaderne i Christiania« afstukne.

Borgerne i Oslo var ligesaa fortvivlede, som deres fædre havde været i 1567. og de forsøgte naturligvis ogsaa, med bønskrifter og forestillinger, at fiui kongen til at opgive sin pluu. De bad ug de trygled; de gjorde opmærksom paa, hvor storeOSLO

tab Tiranden havde tilføiet dem. og hvor rent ruinerende det vilde være for dem, om de skulde opgive de gode grundmure, kjaddere og brygger, sotn stod igjen efter branden. De lovede at gjöre alt, hvad kongen kunde forlange, til byens og fæstningens betryggelse. De skulde gjerne tilintetgjøre hele byen. hvis en tiende nærmede sig Akershus, saafremt de bare maatte faa lov at blive i fred paa sine gamle tom tev.

Men det hjalp altsammen ikke det aller ringeste. Kristian den fjerde var stok-sten-døv pan det ore, som vendte mod Oslo. Her skulde hven ligge — punktum I

Der var ingen anden raad for Osloborgerne end at gaa over i Akershagen og tage imod de nye tomter, som kongen anviste dem, og saa samtidig bede ham om lidt skattefrihed og nogle andre smaalettelser i deres svare nød og elendighed. Det fik de da ogsaa allernaadigst indvilget, paa' betingelse af, at de oieblikkelig skulde gaa ivei med opførelsen af den nye by. Allerede inden et halvt aar maatte de have forladt Oslo og være bosat i Kristiania.

Som følge af disse kraftige befalinger, reiste naturligvis den nye by sig med stør hurtighed. Fuldt saa rask. som Kristian den fjerdes iver vilde, gik det nu ikke alligevel. Kor at tilintetgjøre enhver mulighed af trafik i Oslo, blev der givet befaling til, at bryggerne der skulde nedrives; men den befaling tog man meget lunt og lod bryggerne staa, ja, det var ikke engang frit lør, at et og andet hus reiste sig paa de gamle tomter. Der maatte udstedes nye og strengere befalinger om bryggernes tilintetgjørelse; men selv do formaaede ikke helt og holdent at bringe Oslo til at forsvinde.

Don gamle by sank blot ned til at blive en lideu, fordringsløs forstad til sin nye begunstigede rival, og som saadan hævdede den sin plads og bevarede sit navn, indtil den i vort suirhundrede, sammen med de andre forstæder, er bleven iudlieutet og opslugt af det stadig voksende Kristiania.

- 31 -iii.

husker ikko justitsrauden i Andersens eventyr, han. som gjorde en udflugt g tilhage til »Kong Hans's tider . da han havde faaet fat i lykkens galoseher? i Nogen egentlig lysttur blev det, som bekjendt, ikke. Den stakkars mand

gjorde den ene surgelige erfaring efter den anden, saa lian tilslut var kisteglad over at vende tilbage til vort aarhundrede, og det eneste udbytte, han havde af turen, var erkjendelsen af, hvormeget bedr»; vi bar (let i vore dage. end bsuule Kong Hans's tid og alle andre svundne tider.

Til dette resultat kan de fleste mennesker nok komme, nden at gjöre en saa besværlig omvei, som justitsraaden. Enhver af os vilde nok betakke sig for at komme tilbage til forbigangne aarhundreder paa længere besog. end sige for bestandig.

Men en liden fransk visit vilde vist ile. fleste "ikke have noget imod at aflægge.

Hvor interessant skulde det f. eks. ikke være, ut færdes en dag eller to i det gamle Kristiania, slig som det var for to. halvtredie hundrede aar siden! Jeg tænker, at nogen hver vilde være med paa en saadan udflugt, selv om hverken forpleiningen eller befordringsmidlerne var saa ganske i overensstemmelse med - nutidens fordringer«.

Men desværre, siden -Lykkens galoseher-:, kaptein H. C. Andersen, lagde op, har der ikke været nogen forbindelse at opdrive med saa fjerne og utilgjamge-lige steder, og hvis man ikke desto mindre absolut vil prove at sætte sig ind i forholdene maa man nøie sig med at sanke sammen de vidnesbyrd om sin tilværelse, som

Kristiania urindvaanere bar efterladt sig. Sandt at sige, er de hverken^youngstorvet.KRISTIAN DEN F.lERDES KRISTIANIA

indholdsrig« «Iler talrige; men ikke desto mindre giver de et billede, naar man sanker dem summen. Og billedet staar saa klart for mig, at jeg vil paatage mig at være cicerone under et kort besøg i det ældste Kristiania.

Lad os da til en begyndelse være enige om at slaa en streg over de sidste 250 aar eller saa omtrent.

Vi er ikke længer i 1890, men i sekstenhundrede og den tid.

Kristian den fjerde regjerer endnu over det dansk-norske monarki; Gustav Adolf er folden i slaget ved Lützen for en 8—10 aar siden. l)en store kurfyrste« er netop kommen til roret i Brandenburg; i England ligger Karl den første i strid med sit slange parlament-, og Ludvig den fjortende luir saavidt lært at snakke rent. Trediveaarskrigen synger paa sit sidste vers; det nyeste nye i videnskaben er opfindelsen af thermometeret og barometeret; först om nogle aar kommer turen til elektrisermaskinen. Over bele Nordeuropa flammer heksebaaleno lystig iveirel som St. Hansblus ved midtsommertid; i Spanien er kjætterbranden endnu ikke sluknet. Rembrandt, Moliere. Corneille. Calderon og Milton lever i bedste vélgaaende, Kepler, Lopez de Vegn og Rubens er ganske nylig diode. Herhjemme i Norden er Anders Arrebo død for nogle aar siden, Thomas Kingo er <-u liden gut, og Ludvig Holbergs mor er ikke født endnu.

Sua drager vi idt;«ui u£;tcd.

Dog først maa vi være enige om, hvilket befordringsmiddel vi skal vælge.

Kan vi komme sjøveien til Kristiania, saa er det ingen sug. Sjo er sjo og seil er seil i midten af det sekstende som i slutningen af det nittende aarhundrede.

Langt værre er det. hvis vi er nodt til at reise tillands. Tilvogns kan der ikke va>re tale om at komme frem; thi vogne er en luksus, som ikke er kommen rigtig i brug endnu.

Det bar simpelthen sin gode grand i den omstændighed, at der saa godt soin slet ikke findes kjøreveie. Den første kjørevei i Norge var veien til Kongsbergs sølvværk; den blev anlagt, akkurat samme aar som Kristiania. Kndiiii i 1048 var veien fra Kristiania til Drammen saa slet. at den kun kunde kjøres, muir der var shedeføre. Den var altsaa hverken værre eller bedre end en af de sædvanlige vinterveie« oppe i skogtrakterne. Da Fredrik den tredie i hint aar skulde besøge Kongsberg, var han derfor nødt til at gaa ombord pan en jagt i Kristiania og reise sjøveien til Drammen. I 104(5 tik Kristiania postforbindelse overland baade med Bergen, Trondhjem og Kjøbenhavn; men veiene var saa elendige, at det tog en ren evighed, inden posten naaede frem. Mellem Kristiania og Kjobeuhnvn brugte den f, eks. 7—8 dage om sommeren, JO—11 dage om vinteren.KRISTIANIA Otr KRISTIAN I KNSERNE

Do veie, vi skal benytte, er altsaa i virkeligheden bare smale fodstier og rideveie. Udtrykket at gaa saf veien« for en modende liar endnu sin fulde bogstavelige gyldighed.

Vedligeholdelsen af disse veie er meget simpel. Den bestaar i at faa væk nedblåste træer og sørge for, at de par tømmerstokker, der danner bro over elvene, er i orden — det er det hele. Naar det er gjort, bliver der anstillet prøve paa. om veien er i forsvarlig stand. Det udfores paa den maade, at en dertil opiiævnt mand rider midt efter veien med et otte alen langt spyd lagt tvers over hesteryggen. I. begge spydender er der anbragt vidjehanker. Hvis han kan komme frem, uden at hankerne hænger fast paa nogen af siderne, saa er alting i orden.

Paa slige veie er det altsaa, vi naar vort bestemmelsested enten ved at humpe afgaarde paa en hesteng med fare for nt brække balsen eller ved at kave os frem tilfods gjennem bundløse solepytter, dybe vandhuller, over store stenknauser og andre gemytlige smaaforhindringer.

Den by, vi paa denne besværlige vis bar nærmet os, ser just; ikke meget gjæstevenlig ud, itlet vi faar den i sigte. Den synes at være mere forberedt paa at modtage en tiende end et par fredelige reisende. Forsvarlig har den lukket sig inde bag høie palisader, hist og her forsynede med bastioner. Fra Akershus langs skraaninger mod

Pipevviken, op til <lct punkt, hvor Akersgndcn og Karl Johaud giulc nu skjæver hinanden, strækker palisaderne sig og derfra ned langs den nuværende Karl Johans gades nordside til Dronningens gside. hvor sjøen begynder.

Vil vi slippe indenfor, maa vi gaa ned til hovedporten, der ligger omtrent, hvor Kongens gade nu munder ud i Stortorvet.

Stortorvet er nemlig endnu et meget landligt sted udenfor byen. Der er ikke andet end myr og fjeldknauser og saa et pent, lidet kjern, som ligger akkurat der, hvor Kristian kvart nu staar og peger ned paa alle æblekjrcrringerne og gront-handlerskerne rundt lians granitsokkel.

Inden porten aabner sig for os, maa vi naturligvis bevise, at vi hverken er talere, fiendtlige speidere, der kommer for ut stikke ild paa byen. leiede snigmordere eller andet slags rakkerpak. Først naar det har lykkedes os, faar vi lov at slippe ind.

Mange kvartaler vil vi ikke have vandret nedover Kongens gade. lor vi vil være slaaet af byens sjeldne regelmiessighed. 1 Bergen, i Trondhjem, i Stavanger, ja selv i residentsstæder som Kjøbenhavn og Stockholm gaar gaderne i krumninger og slaugebugtiiinger; her er de snorrette. Alle gader skjærer hinanden i rette vinkler, alle kvartaler er regelmæssige, firkanter.

Det kommer iif. ut Kristiania i modsætning til de fleste andre nordiske byer er en anlagt by. De andre bar vokset op lidt efter lidt. planløst og uregelmæssig; denne by derimod er bleven til efter en forud afstukket plan. Forsaavidt er den et særsyn i datiden uden mange sidestykker.

Ogsaa gadernes bredde vil oieblikkelig vække vor opmærksomhed.

I ældre byer var gaderne trange og morke. Hvor busene var boie. befandt man sig omtrent som paa bnnden af eu dyb brond, naar man færdedes nede paa gaden, og havde man en liden veninde over bos gjenboen. kunde man godt oppe i de wverste fremspringende stokværk have stævnemøde med hende, hviske til hende, ja endog kysse hende paa haanden tvers over gaden.

Her derimod er der saa bredt, at gjenboerne maa raabe over til hinanden, hvis de har noget paa hjertet og ikke gider umage sig over gaden.

Fuldt saa brede som rlisse gader nu er, er de dog ikke i det syttende aarhundrede; thi huseierne betragter en del af de nuværende fortoug som sin private eiendom. Snart møder vi et fremspringende karnap, der stikker langt ud i gaden; snart ser vi fortougene optagne paa anden maade af huseieren.

At sligt kunde, finde sted, vil vi let kunne forklare os. hvis vi tager selve gaderne og færselen i dem lidt nærmere i oiesyn.

Kjørselen er liden. Da der er saa daarlig anledning til at kjøre, holder ingen vogne, ikke engang byens rigeste borgere. Vi moder ikke en eneste karosse paa vor vei. bare nu og da en enkelt arbeidsvogn eller hoslæde. Folk er derfor vant til at gaa midt i gaden, hvor en række store Hude stene gjør det muligt at komme frem uden at blive altfor tilsidet. (raden begrænses mod fortougene af to rendestene akkurat som nu — det er forst noget senere, at man her i Norden begynder at begge en rendesten midt i guden — men indenfor disse rendestene sætter forbigaaende sjelden eller aldrig sin fod. For det förste er der langt tørrere midt i gaden, og for det andet resikerer man i nærheden af husvæggene at faa sig eu grundig dnsch fru tagrenderne, der i regnveir spyr tykke pladsken de vands trauler fra taget direkte ned paa fortouget.

Sludedes er fortougene allerede fra gammel tid bleven et slags fredet privateiendom. som huseierne skalter og valter med efter forgodtbefindende. Denne opfatning har sat sig saa fast i den almindelige bevidsthed i alle nordiske byer, at det. ene kongebud efter «lot undet forgjæves har gjort forsog paa at rense dem.

Det gaar endnu an, saalænge det bare er karnapper, vort oie moder — slige er der næsten paa hvert hus. Værre er det unægtelig, at vi, ret som det er, træffer paa boder, skure, plankesfabler. stenbeholdniiiger, ja endog binger

udenfor husvæggene. og det er ikke bare slagterne ude i forstæderne, som kaster det ubrugelige ntiald
iKRISTIANIA OG KRISTIANIENSÉRNR

<lyngor ud pau fortouget. Seiv i begyndelsen af dot attende aarhundrede klages der over fortougenes tilstand, og forst da man et stykke ud i aarhundredet begyndte at dække dem med stenheller, blev de lidt efter lidt den af lodgjængero mest benyttede del af gaden.*)

Allerede i 1027 havde Kristian den fjerde befalet kronens ho veri bunder i Kristiania omegn at brolægge gaderne i den nye by. »g det var naturligvis ogsaa bleven gjort paa en vis. Jlen daarligt var det, og daarligere blev det :u»r for aar. Tyve aar efter klager byfogden ynkeligen over. at visse gader ere fast som et morads uden fyld og sten«, og selv de gader, hvor hverken sten eller fyld mangler, er saa overgroet med smuds, at vi i regelen ikke kan se nogen forskjel mellem dem og deres med brolægning mere stedmoderlig udstyrede nabogader. Overalt moder vi denne tommetykke, ja kvarterlioie gadesmuds. Regner det, maa vi vade gjennem dyb sole; er det torveir og solskin, faar vi en hel Samum af stov i oinene, ja i virkeligheden er en veritabel Samum næsten at foretrække, thi den forer da i alle fald bare ren sand med sig, medens det stov. som vinden feier op lier i gaderne, er sammensat baado af det ene og det andet.

Huseierne har naturligvis paa hug om ut holde gaderne rene udenfor sine huse; men slige paalæg tager det syttende aarhundrede det ikke saa noie med. Först i mtorker vi. ut mugitftmton optræder med bente ni tb od, da nogle otti o o rev nægter at lade gaden feie udenfor sine boliger. Ilen selv i begyndelsen af det 18de aarhundrede lyder der klager over gadernes udseende og brobygningens slethed. og det begyndte foret at rette paa sig. da en bestemt koiuunal indtogt — lokkeskutteii — blev anvendt til gudernes vedligeholdelse og forbedring. —

Hoder vi faa heste paa vor vei. saa trætfer vi til gjeugjæld saa mange liere af et andet slags tilloddede skabninger, som vi i vort aarhundrede ikke er vant til at faa se blandt gadedriverne i vore byer.

Dot er griser.

Snart enkeltvis, snart i Hokke paa tre-fire stykker spadserer de omkring i gaderne, og de synes rigtig at trives saa inderlig vel i al don velsignede siden.

i 1038 har vistnok Kristian den fjerde strengeliget! forbudt dem at vise sig paa offentlig gade i lians kjære stad Kristiania; men dette forbud lutr endnu ikke bidt synderlig paa de tykhudede bæster. Vi ved fra andre byer, hvor mange slige forbud der maatte til, inden gaderne ophorte ut være svinestier.

*) Efter hvad P. A. Heiberg antyder et steds i Itigsdalcrseddelenis hændelser' brugte de VjnliCuliavusku hiumifldre endnu i »Iuliiiiigeii uf forrige- aarhundrede ut lufte sine sengklteder ude paa fortougeue. Det aainmé har vel ogsaa vieret gjort i Kristiania.KRISTIAN DEN FJERDES KRISTIANIA

Hvor eneste borger i byen bolder en gris eller to i sin gaard midt inde i tykke byen. Manden maa jo have juloflesk naturligvis, og at han bestandig skulde holde sine svin inde i grisehuset, at han ikke skulde kunne slippe dem ud i gaards-rummet, og at de derfra ikke, naar det faldt dem ind, skulde faa lov til at tage sig en liden trip udgjennem portruuimet og ud i gadesolen med alle deus fristende og lokkende herligheder — det vilde virkelig vane formeget forlangt efter datidens begreber.

Det er sandelig allerede meget, at ban ikke ogsaa slipper koen ud. som ban har i fjøset derinde i gaardsruinmet; han nwier sig med at lade den drive gjennem gaderne, naar den skal ud paa lians lokke udenfor palisaderne og gnage i sig lidt af græsstubben, som pibler frem. naar efterslætten er kjort i hus om bosten.

Bringer synet af disse tilloddede væseners promenader paa gaderne os et levende indtryk af. hvor stor afstanden er mellem det gamle Kristiania og nutidens, saa vil synet af byens vandledning atter svække dette indtryk en del og saa at sige rykke byen nærmere mod os.

Den har nemlig virkelig allerede en vandledning.

Dreier vi fra Kongens gade om hjornei ved den nuværende Haadliusgade eller Rnadhnsstrædet. som det heder i

midten af det syttende aarhundrede, og folger dette stræde* et par kvartaler opover, saa kommer vi til byens torv, og midt paa det linder vi et prægtigt vandspring med bassin. Vandet ledes fra Akerselven og fører ikke blot til vandkunsten , paa Torvet, men ogsaa til Akershus og til flere andre steder i byen.

Det er overraskende; mon ikke desto mindre maa det ingenlunde opfattes som et tegn paa, at byen er forud lbr sin tid.

Slutningen af det sekstende og begyndelsen af det syttende aarhundrede er netop vandledningernes og • vandkunsternes« glansperiode. Man kunde næsten fristes til at sige, at vandet er en af tidens store opdagelser; menneskene begynder at forsttut dets store værd og betydning, de hölder paa at faa sans for dets friskhed, de er saa smaat paa vei til at tabe sin skræk for dets af kjølende og rensende egenskaber, ug de har allerede niet fuldt suibent for «lets skjønhed, naar det i klare spillende straaler slynges op i luften for som en tæt plaskregn at styrte ned igjen paa bassinets vandflade. I Kjøbenhavn, paa Kronborg og en bel del andre steder er der spenderet kolossale summer paa gode vandledninger og storartede vandspring. Kristian den fjerde sværmer for deui. og hau kunde naturligvis ikke anlægge en by. tiden ut den skulde have en >vandkunst . Han har endog givet en siuu penge til den af sin egen kasse,

Den vandledning, byen har faaet eller lians initiativ, er i virkeligheden al ære værd. Den tilfredsstiller alle rimelige fordringer, og man horer ikke klage over

(len. Det eneste, som senere lien. vækker en smule misuoie. er. at der ikke er sørget tilstrækkeligt for afløb. I kulden om vinteren flyder spildevandet udover og fylder gaden med speilglat holke, der er til sh irs te fare og inkoni modi tet* Ibr liv-og lemmer.

Denne mangel bliver det först det næste aarhundredes sag at raade bod paa.

Og det samme aarhundrede er ogsaa undt til at spendere hicstén <>000 rigsdaler paa et nyt vandværk. Ingenlunde væsentlig fordi det gamle var bleven for aflægs; men simpelthen fordi det flk et voldsomt endeligt. Ligesom det var anlagt efter en konges tilskyndelse, blev det nemlig ogsaa odelagt efter kongelig befaling.

Da Karl den tolvte i 1710 havde bema'gtiget sig byen og provedé at beleire Akershus, vilde han nemlig berøve fæstningen dens vandforsyning ved at afskjane dens forbindelse med ? vandkunsten?: men ordren blev saa klodset udfort, at belo vandledningen blev odelagt til stor fortvivlelse for hans egne soldater, som derved kom til at lide af vandmangel og endog var nodt til at slukke sin torst af rendestenene. Hvis helten fra Pultava og Bender endnu dengang har fulgt sit gamle princip i et og alt at stille sig paa lige fod med sine soldater, maa han altsaa i Kristiania have delikateret sig med solevand, og havde han ikke brudt op fra byen i slutningen af april, men ventet, til varmen var kommen i veiret, hvem ved, om det saa ikke var bleven en rigtig ægte Kristiiimii-kplik og ikke en kugle fra Kredriks-sten. der havde sat en stopper for lians røvertog til Norge.

Hvis betragtningen af byens civiliserede vandforsyning under vort besog skulde forlede os til at vente en lignende civilisation af gadebelysningen, saa vil vi blive sorgelig skuffede. Slig luksus eksisterer ikke. Vil vi komme helskindet og nogenlunde tørskoet frem, efter at det er bleven morkt, saa Iaar vi selv sørge for belysningen. Enten maa vi faa en leiesvend til at. bære hornlygten foran os, eller vi faar selv bære den. Saaledes bærer byens egne indbyggere sig ad. Det er just ikke meget behageligt lor os, som er vant baade til gas og elektrisk lys; ineu vi faar ikke være urimelige. Det er ikke bare i Kristiania, at gadebelysning endnu er en ukjendt ting; den eksisterer ikke nogensteds i den civiliserede verden; forst henimod et snes aar efter vort Kristianiabesøg bliver de förste gadelygter tændte i London (1058), og det varer adskilligt over et aarhundrede, indeu de uaar til Tyskland. I et dekret, udstedet i Kassel 1775, heder det: s Saasnart der gjøres allarm ved nattetid, maa enhver holde en tændt lygte ud af vinduet eller døren, for at folk kan finde vei«. Da fulgte Kristiania ganske anderledes med tiden, takket være handelsforbindelsen med London. Allerede i 173n indkjobte nemlig byen 75 lygter og ansatte en lygteinspektor. Tændingen af disse lygter bar vistnok været en vel saa stor

begivenhed (or datidens kristianiensere som de förste gaslygter var for deres efterkommere nvtaarsdag 1K4H.

Der er forelobig ikke synderlig mere at se paa gaden. Det eneste skulde da være et slagsmaal; det er dot den letteste sag af verden at blive vidne til, for dem er der fuldt op af. Det er nemlig ikke bare kutorvgutternes stamfædre, som opforer slige forestillinger. 1 det stykke er alle klasser kutorvgutter i det syttende aarhundrede. Og det er ikke bare gemytlige knytnever, som anvendes i kampen, men skarpe vaaben. Man slipper ikke fra det med et blaat oie eller en blodig næse; ofte bliver et udstukket oie, en afhuggen haand eller lignende nødvendighedsartikler liggende igjen paa valpladsen, for saa vidt den ene part ikke bliver liggende der hel og holden. I lt!ö4 f. eks. anfaldt latinskolens rektor en af sine lærere paa kirkegaarden, hvor der stod et vaddigt slagsmaal mellem de lærde kamphaner; i 1662 blev en student dræbt i tvekamp midt paa aaben gade, og to aar i forveien havde der staaet en stor baiaille mellem livvagten og nogle officerer. Vagten fik ynkelig juling, flere blev haardt saaret, en mistede øiet. og officererne — slåp aldeles fri for enhver tiltale.

Det var altsaa dengang mindre resikabelt for en officer at stikke øincne ud paa folk, end det nu er for en student at synge »om studentens lyckliga dag«, naar han om lørdagsnatten rangler hjemover fra studentersamfundet.

Et slagsmaal, pvt! liva«l betod et slugsmsuil for datiden? Det var en ren bagatel, som det ikke var væn! at gjöre ophævelser over, noget, som liorte til dagens orden og endnu mere til nattens uorden, fli sport for de fleste og en folkeforlystelse for alle, ja. det var endog saa populært at slaas og se paa andre slaas, at det tilmed blev indrømmet plads som en del af festprogrammet, naar en fest skulde være rigtig storartet. Det var l', eks. tilfældet, da Fredrik den tredie blev hyldet i Kristiania 1(>4.S. Neppe var selve hyldningsakten forbi, for mængden fik lov at storme og plyndre den store tribune, der var opreist for anledningen, og det var en stor fornoielse for de høie herrer at se det mylrende slagsmaal, som under skrigen og hujen førtes mellem tusinder af hænder, om fløielsstumpeme. klædesstykkerne, skamlerne og fanerne, ja selv om lægterne og bordklædningen. Det var bare skude, at det varede saa kort; paa nogle fiia minutter var nemlig alt nedrevet og bortshebt.

Slige optuier dannede det faste slutuingsnummer paa ethvert hyldningsprogram.

Alen vi kan vel snart være trætte af at streife omkring piui gader og stræder. Vi faar vel tænke paa at finde et lv lor natten. Lad os i den anledning tage husene lidt nærmere i oiesyn. Flertallet af dem er bare paa en etage, de flotteste er paa to etager; et tre etages hus findes endnu ikke i byen.

lien disse smaahuse er af mur, og det er en mærkelighed i datiden.

Mursten var nemlig en meget dyr artikel; de fleste nordiske byer var endnu væsentlig træbyer. Dog var sansen lor at bygge af sten allerede vaagnet, og stenbygninger var overalt i tiltagende. I spidsen for denne nve bygningsmaade gik Stockholm, der efter kongelig tilskyndelse paa forholdsvis kort tid omdannedes fra en træby til en stenby.

Som ho. 2 i Norden kom vistnok Kristiania. For de fleste kvartalers vedkommende paabød Kristian den fjerde murtvang allerede ved byens anlæg. Inde mod gaardsrnmmet lik man dug slippe med bindingsværk, tildels endog med træ. 1 Udkanterne — f. eks. i Voldgaderne, hvor den fattige befolknings boliger opfortes — var husene helt af bindingsværk, og her var det tilmed bleven tilladt smnafolk at opføre huse af træ. Denne tilladelse blev vistnok hsevet i MS38, og der udgik endog en kongelig befaling om, at de træhuse, som allerede var bygget, skulde nedrives oieblikkelig; men den befaling er vel ikke bleven strængere overholdt end saa mange andre. Enkelte træhuse har der vel fremdeles været; men de er forsvundet i massen. I det store og hele taget har bven fra förste færd af været en stenby.

Med sine spidse gavle, sine store vindHoie, sine fremspringende karnapper og sin kraftige rode eller gule mursteiisfarve. der endnu ikke er tilklinet med puds eller besmurt med maling, tager mange af gaardene sig meget malerisk ud. Hvor vi vender os, moder vi den smukke hollandske renaissance. Den har ikke blot afsat vakre vidnesbyrd i ombygningen af Akershus, men ogsaa mange steder ude i byen, saaledes for eksempel i den vakre

bygning paa nordostsideii af datidens torv, den saakaldte ' kongelige kommesariats-gaard«, der i det nittende aarhundrede forst har huset universitetsbibliothekets boger og uu huser garnisonens syge soldater. Det- eiden ældste af de bygninger fra det første Kristiania, som er naaet ned til vor tid. Den er nemlig bygget to aar efter byens anlæg- Senere tiders vandalisme har endnu ikke formaaet ut berøve den dens præg; trods sin yderst reducerede forfatning gjør den endnu et tiltalende og interessant indtryk. Det samme gjælder den gamle raadhusbygiiing, der blev bygget af en privatmand i 1(54-7, og den lille grønmalede bygning ved siden af Waisenhuset — trods den forstes forfaldne udseende og deu afskyelige grønne farve, hvormed (len sidste er bleven oversmurt.

Men det er nok ikke linse som disse, vi maa beskjæftige os med, hvis vi vil finde os et passende logis. Vi faar spörge os for efter eu o kro . et værtshus, et »losflomente*.

Om der da findes slige civilLsaiionsprodukter?

Fuldt op! Det myldrer af dem i byerne, jn selv op gjennem dalene. Kristian den fjerde bar været nodt til at indskrænke deres antal, da de giver aarsag

til stor guds fortornelse ved drukkenskab, drab og i andre maader« ; men alligevel er der nok igjen. I Bergen var der i 1(523 ikke mindre end 400 værtshuse; i Kristiania, hvis trafik er saa meget mindre, ev der naturligvis ikke paa langt nær halvparten saa mange, kanske ikke engang fjerdeparten.

For nattely og fortæring forlanger man 2 ä 3 rigsort.

Men disse »lossementer« er alt andet end hyggelige. Logiset er daarligt, kosten ligesaa; det eneste, som er godt, er olet.

Hvis vi paa nogensomhelst maade kunde opdrive en »gjæsteven«, bor vi soge hen til ham. Han vil tage imod os og gjöre alt, hvad han formaar, for os; thi den saakaldte gamle gode gjæstfrihed er endnu ikke bleven menneskesky og har ikke trukket sig tilbage til de fjerne afkroge paa landet; midt inde i byen kan man træffe den; i enhver borgers hus er der altid en seng, et maaltid og en slurk øl at faa for en farende mand, der er kjendt nok til at turde banke paa. —

Vi vaagner deu næste morgen i en vældig himmelseng, der er omtrent ligesaa bred. som den er lang. Sengklæderne bestaar af tykke uldtæpper eller aaklæder, som de kaldes. Rundt sengen hænger der ogsaa tykke, vævede tæpper, de saakaldte »sparlagen«. Hele sengen er som et lidet værelse lor sig selv. I yngre, vel-stiiaende familjer er man begyndt at bruge ederdunsdyner, klosterlærredslagener, ja endog kaminerdugshovedpuder, besatte med kniplinger. Men det er kun hos rigfolk. Lærred er endnu en dyr vare, som ikke hver mand bar raad at slose med; det er ikke mer end to—tre aartier, siden det i Tyskland blev anseet for en utilladelig overdaadighed, selv for den rigeste mand. at give sin datter mere eud tyve linneder i udstyr.

l)et er meget tidligt paa morgenen, da vi vaagner. Efter vore nntids-begreber er det endnu dyb nat; men det syttende aarhundredes opfatning er i dette punkt vidt forskjellig lra vor tids. Dengang havde man endnu ikke ved hjælp af lamper, gas og elektrisk belysning lært at gjöre natten til dag; man var afhængig af dagslyset akkurat som fuglene under himmelen og dyrene i skoven.

Med fuglene vaagner man om morgenen, med fuglene gaar man til ro. Dagen begynder kl. 4 om sommeren, kl. 5 om vintereu. Kl. s er det. langt paa formiddag; da har al virksomhed allerede været i fnld gang i liere timer, og om søndagen er hoimessen begyndt i byens kirke. Kl. 12 bar man allerede for længe siden spist sin middag. Kl. 4 regner man det for at være aften; da er hverdagens arbeide slut og søndagens aftensang, er forbi for en time siden; da tager aften-gilderne sin begyndelse. Det aftensmaaltid, hvormed Fredrik den tredie i 1648 trakterede stændernes deputerede, begyndte f. eks. kl. 4 -om aftenen . Kl. SI er det nat«; da er alle skikkelige mennesker gaaet til ro

Man maa skik folge, eller land fly . Vi staar op som de andre. Vor morgenkaffe maa vi renoncere paa. Slig luksus eksisterer ikke; selv saa sent som henimod aarhundredets slutning kan vi ikke faa kjøbt kaffe eller sukker hos en eneste af hyens kjøbmænd. Istedetfor trakterer man os med ollebrud, den samme frokost, som Pernille har faaet i »Det lykkelige skibbrud« og som Rosiflengius's kvalme talemaader bringer hende til at faa ubehagelige mindelser om. En yndet nymodens morgendrik er ogsaa brændevin, der selv saa tidlig paa dagen nydes i store kvantiteter.

Kosten er heller ikke overensstemmende med vor tids fordringer, den er solid, men tarvelig. Den almindelige borger lever omtrent som bønderne den dag idag i de mere afsidesliggende egne af vort land. Kun ved rent overordentlige leilig-heder gaar det flottere til. Da kongen i 16o6 bevn;rtede stænderne, var der f. eks. tolv retter mad; men lidt flot maatte det nu ogsaa være, naar selve kongen var vært og anledningen var en saa storartet begivenhed som lians søns hyldning. Under 100 rigsdalers bøder blev det i 1(583 forbudt rigfolk at traktere med niere end otte retter mad ved bryllupper; men firti aar i forveien behøvedes der ikke nogen saadan »luksusanordning« for Kristianias vedkommende. Nordmændenes »spise, som i sig selv er god, er slet tillavet« lyder en udtalelse fra hine tider. Det meste er saltet og lugter ilde, naar det kommer paa bordet. Men det kærer de sig intet om«. Da den sidste sognepræst til byens addste kirke holdt bryllup, synes der bare at have været to retter mad, laks og lammesteg, og det synes endda at have været et storartet traktement. Det har i alle fald begeistret hrvllupspoeten til følgende lyriske udgydelser: Nu vo«l Magister. Jorgenn Disk Lad Jer vel I mot ore Med feil Lax og lecker Fisk flg méd irnilct liieere. Tnk tiltakke, Lammesteg, Som kand lecker smoge Lad Musik »pr lystig Leejr Jur nu vel licliBge. Gjester kjere, »ætter Jer Allo lied udi Fred, Herlignn, kjerligeii Alle at æde. Traetement er i Vent Stmgst paa Stand, at I kand •Nydelig, frydelig Ædts med Glæde Fluxt lad Trompeterne Blæse i Sæderne, Kjøgemester Rætterne Lader frembære Sætter paa Diskene, Lammesteg, Fiskene Vil man fortære.«

- -KRISTIAN DEN F.lERDES KRISTIANIA

Hvad maa ikke lammesteg og laks have været for herligheder i en tid, der kunde komme i slig feststemning bare ved udsigten til at faa forsyne sig af dem! Laks og lammesteg, lammesteg og laks spager jo formelig i hovedet paa den lækkersultne poet; han bliver ikke træt af at nævne dem, de bringer hans tænder til at lobe i vand og hans pen til at gjøre lystige kaprioler, og de har uden tvivl sat hele bryllupsgildet i straalende humor under afsyngelsen af denne rimede spiseseddel. Men saa havde jo rigtignok allerede ved aarhundredets begyndelse en tønde laks kostet bele 20 lod selv eller to lod pr. vaag — og det var jo mange penge efter datidens begreber.

Som hverdagskosten er, saaledes er ogsaa servicen. Knivene trækker enhver op af sliren i sit eget hælte; gafler gives der ikke. Selv Kristian den fjerde eiede ikke en eneste gaffel, for han var 44 aar gammel, og den ene. han da kjobte sig, var vistnok mere en raritet, end en bruksgjenstand.

Alle de gjenstande, som i det nittende aarhundrede er af sølv, glas eller stentoi. er i det syttende af tin. Man skja:nker af tinkander, drikker af tinstob. spiser med tinskeer. 1 de aller rigeste huse har man vistnok sølvkander, sølvpokaler, sølvbægere, sølvskeer, ja endog fade, smørbrikker og saltkar af sølv; men det er sager, som staar paa stads eller i det høieste bruges ved de allerhøitideligste anledninger. Til dugligduga bvugca ogsaa her hare gjenstande uf tin. Poroclrcn og hollandsk stentøi — blaa og hvide Delfts fade og tallerkener — begynder føret henimod aarhundredets slutning at optage kampen med tinsagerne, og det varer et godt stykke ind i det nafste aarhundrede, inden deres seir er fuldstændig.

Tallerkener er endnu en luksus, som ikke er almindelig. Man har vistnok tallerkener af tin; men man er endnu ikke kommen derhen, at hver af bord-gjæsterne faar sin. Med fingrene griber enhver sit stykke af det store kjød- eller fiskefad, som staar midt paa bordet, og i det fælles suppefad modes sdle skeerne. Endnu saa sent som heuiinod norhundredets sintring an fores det som et vidnesbyrd om nymodens forfinelse, at nogle er begyndt at servere suppe i tallerkener; de er nemlig blevne saa tine paa det, at «le stør ikke dyppe skeen, hvilken de drage vaad af munden, i fadet igjen«.

En egen spisestue er ogsaa en luksus, som datiden ikke kjender. Der spises i det summe værelse, hvori der soves. Selv familjer, «ler bar mange flere værelser, end de bruger, indretter sig paa denne maade; det er langt

bekvemmere, tinder man — og saa sparer man opildning af et værelse om vinteren. Hvis vi taler til vore værtsfolk om det usunde og uappetitlige i at spise i et værelse med bedærvet luft, saa vil vi prostituere os. Enten vil de slet ikke forstaa os, eller de vil finde,

ut vi udmærker os ved ei» affektation uden grænser. I begge tiltadde vil vi bare gjöre os latterlige.

Ikke bare i det rum, bvori vi har sovet, og i det, hvori vi har spist, staar der en himmelseng. Et sligt uhyre a f et møbel findes saagodtsom i hvert eneste værelse over hele huset. Det er rummets fornemste pryd, en gjenstand for husmoderens stolthed, en maalestok for familjens velstand. -Jo liere og jo fuldere af Sengklteder — desto bedre. V i kau kanske erobre husfaderen ved at beundre sølvkanderne i skabet; mon vil vi vimle husmoderens velvilje, da maa vi falde i henrykkelse over hendes senges antal og rige udstyr. 1 dette stykke er hun aldeles soin en velstaaende gaardmandskone i vore dage.

Moblemcntet forovrigt bestaar fornemmelig af skabe og kister. I krogene staar de store vraaskabe, langs væggene staar kister. >kistebænke« og andre bænke. Skabene og kisterne er enten tidskaarne, forsynede med smukke beslag eller udstyrede med indlagt arbeide. De af dem, som har sluppet nogenlunde uskadt fra tidens odeheggende vederstyggelighed, betales nu i dyre domme som "antikviteter«. T mellemtiden har de staaet og slængt paa lofterne blandt andet gammelt skrammel, hvis de ikke i sin tid er bleven solgt for røverkjøb og har fundet et asyl i en fiskerhytte eller i en husmandsstue.

Rordet kuldes ikke bord, det heder bare en skive «, og navnet er en levning fra den ikke meget fjerne tid, da bordet ikke stod paa egne ben. men var landfast med væggen.

Den hoiryggede udskaarne sloi. betrukket med -"guldlæder*. naar det skal være rigtig gildt, or et nyt stykke bohave, som renaissane-en har bragt imøde. Den har allerede vundet megen udbredelse, tildels paa bu'iikenés og »bamkeklfocleriiesbekostning.

I det Hotteste værelse hænger der en messing-lysekroiio i taget; enkelte andre værelser maa noie sig med et >rimdghiss en eiendommelig prydelse, bestaaende al' en mørkfurvot glasknglе, hængende i en snor. Paa væggene hænger hist og her enkelte skilderier; for vinduerne er der ikke gardiner, undtagen i »storstuen« hos do allerrigeste borgere.

Værelserne er ikke sammenhængende i modern forstand; num kau ikke gaa direkte fra det ene værelse ind i det audet. Der er i regelen bare en dor, og den forer ud til et aabent trægalleri, der gaar langs husvæggeti mod guaidsrummet Man maa altsaa udsætte sig lor kulden om vinteren, lor solstegen om sommeren, naar man skal gaa fra det eno værelse til det andet.

Til gjengjæld afgiver galleriet en fredelig plads, livor man kan slaa sig ned og trække frisk luft, — lor saa vidt ljoset og grisehuset nede i gaardsrummet tillader det.

Slige gallerier lindes der endnu adskillige af i ældre Kristinnia-ganrde.

Endelig forlader vi huset og begynder atter at drive om paa gader og stræder. Vi gaar ned til Bjorviken og tager de lange træbrygger i oiesyn, der har sin plads omtrent der, hvor Strandgaden og Skippergaden nu er. Vi besøger kirken, der ligger, hvor Johanueskirken i vore dage har reist sig. Men længe holder vi ikke ud at færdes derinde paa grund af den intense ligstank, der fylder rummet.

Under gulvet her ligger nemlig alle byens afdode indbyggere begravet; det er bare de fattige, som bliver begravet paa kirkegaarden, et stykke udenfor voldene. Inde i kirken skal enhver begraves, som har raad til at betale for en plads. Man lofter blot op nogle stene under den kirkestol, hvori han har siddet i levende live. sætter kisten ned i aabningen og lægger stenene over igjen — saa er alting, som det skal vane. De dode vil ikke forlade sin kirke, de vil være tilstede ved gudstjenesten ligesaavel som de levende, og de levende faar stadig mærke deres nærværelse, gjennem do dodbringende sygdomsspirer, der stadig stiger op fra denne underjordiske pesthule. Maaltidet i det kvalme soveværelse, gadernes urenlighed, gaardsrtuumenes tjosdunster er altsammen rene bagateller i

sammenligning med denne kirkens pietet ligeoverfor de dode.

Vi styrter ud saa hurtig som muligt. Liglugten har hængt sig fast i vore klæder og folger os, hvor vi staar og gaar. Vi kan ikko blive den kvit.

Skal vi for at glemme den og adsprede os gsui i aftengilde, til vor vært. der hur buden sine venner til sig i anledning af vort ophold i staden?

Øllet er stærkt, og gjæsterne er tørstige. Længe varer det ikke, for stem-ningeu begynder at blive loftet. Enkelte knapper sine troier og bukselinninger op for at svale sig lidt og faa plads til mere ol; uudre synger en lystig drikkevise: »Jog hor idag lyst og behag i (lotto lag »l blive; og morgen med fra detto st«! vil jeg mig ei begive. Herr vn-rt giv mig nu frihed «lig at jeg maa lystig væiv og eo paa stand, hvor vel jeg kan ot glas paa haanden Iwere.«

o. 8. v.

Ogsaa begynderen lystig dans • med glas paa haanden Men bevægelserne er ikke synderlig sikre; en uf de dansende falder, saa lang han er. paa gulvet og maa hjælpes paa benene igjen af kvinderne; en anden tumler overende paa en bænk_KRISTIANIA OG KRISTIANIENSERNE

og folder i sovn. Atter er der en, som «kraaler en sang af fuld hals, medens ile, som sidder ham nærmest, gjentager omkvædet med lallende tunger og oltykke struber.

Stemningen »stiger* mer og mer. Tinkander og tiiibægcre væltes og spilder sit brune indhold udover bord, bænke og gulv; »bamkeklæderno* glider ned, gjennemblodes og tilsauces i den brune sauce, der har dannet sig paa gulvet af det spildte ol og det gadesmuds, som skoene har slæbt ind med sig. Tæpperne, som pryder væggene, rives ned. En rnde bliver trykket ud af en albu.

Det er paa tide at se at komme hort.---

— — Yi staar atter ude i den friske aftenluft. Som jnstitsraaden i eventyret har vi faaet nok af s de henfarne tider«. Om lidt vil maanen staa op. saa vi finder nok frem trods veienes slethed. Men klokken or snart ni; vi faar skynde os, hvis vi skal slippe ud! af porten, inden den bliver stængt for natten.

Idet vi nærmer os den, hores der pludselig raaben. höirostet skjænderi og vaabenklirren langt nede i gaden. Yi vender os ikke engang om; det er naturligvis bare nogle af vore hjemvendende drikkebrodre. som er kommet i klammeri med vagten.

Ved porten stanser vi og vender os for at kaste et sidste blik ud over byen. Blank og rund stiger maanen netop op bag Ekeberg og kaster snart skarpt lys, snart dybe skygger, heuover husva;gge og gader. Byen sover allerede fast og trygt. Slagsmaalet nede i gaden er ophort. Alt er saa stille og slummer-dysset. Natten svæver henover byens tage med langsomme, lydlose vingeslag.

Oppo i fattigkvartererne horer man en herrelos hund tude.

Ellers ikke en lyd. —

Saa lukkes porten ilaas efter os, og vi vandror henad landeveien, mens maanen speiler sig i de dybe vandpytter.

— 46 —iv.

sunge varede det ikke, inden byen begyndte at finde det for trangt indenfor Kristian den fjerdes volde.

1 de bydele, hvor de bedre stillede borgere havde sine huse, var vistnok trangen til nye tomter ikke synderlig stor, og det behov i den retning, som lidt efter lidt opstod, blev tilfredsstillet ved opfyldning nede ved havnen.

Saameget stærkere var trangen hos den fattigere befolkning. I fattigkvartererne oppe i byens vestlige udkant fik kun en liden del plads. De fleste vedblev at holde til udenfor voldene, i forstæderne, der stadig vokste.

Herude kunde enhver indrette sig, som hun vilde; her var man aldeles uafhængig af Kristian den fjerdes s trænge

bygningsregler; her var der intet iveien for at bygge af trø, og selv den fattige kunde altsaa her for en billig penge faa tag over hovedet. Piperviken, Sagene, Vaterland, Gruuland, ja selv Oslo fik saaledes stadig flere huse og flere indbyggere, og langs de veie, der førte ind til selve Kristiania, reiste der sig ogsaa det ene hus ved siden af det andet.

Ligesaa stieng som reguleringen var indenfor voldene, ligesaa uregulært vedblev gader og kvartaler at reise sig henide. Ingen tænkt« piui at forlnnge rette gader og regelmæssige kvartaler af disse bydele. Da man i 1058 frygtede et indfald af svenskerne, blev alt, hvad der var bygget udenfor voldene, opbrændt; men selv denne gunstige anledning blev ikke benyttet til at foretage nogen regulering. Husene fik lov til at reise sig paany i den gamle uorden, og udenom den egentlige by opstod der saaledes lidt efter lidt et bælte af nye bydele med krogede gader, uregelmæssige husrækker og skakke og krumme kvartaler.

I 1680 opbrændte hele byens sydvestlige del, og denne brand gav s tudet til eu række vigtige forandringer. De kvartaler, som havde ligget nærmest fæstningen,

skulde ikke gjenopføres. Den nye bebyggelse udenfor voldene havde bragt kirken og torvet til at være mindre centralt beliggende; sløjfningen af de sydvestlige kvartaler vilde bringe dem til at ligge helt i en udkant. Derfor besluttede man at flytte begge mod nord lige udenfor den gamle vold, hvor ogsaa huseierne i de sloi-fede kvartaler fik anvist nye tomter. Voldene blev jævnede med jorden; endel af dem blev brugt fil at fylde op kjernet midt paa det nye torv, ved hvis ostside (len nye kirke blev lagt og endnu ligger, rigtignok i en betydelig forskjønnet skikkelse.

Saaledes havde byen allerede inden det syttende aarhundredes udgang sprængt sit trange befæstningsbelte og kunde nu som aaben by frit og uhindret vide sig ud baade mod nord og vest. Foreløbig blev der dog lidet eller intet af udvidelsen mod vest. Det var fornemmelig mod nord at byen vokste.

Ved siden af den store brand i 108(5 fortjener Karl den tolvte en beskeden plads i byens historie for at have bidraget til at paaskynde dens fremgang i det rent ydre. Medens han holdt til i byen, blev adskillige af dens huse temmelig stærkt medtagne af kuglerne fra fæstningens kanoner, Efter beleiringens ophor blev bygningerne gjeiiopforte. tildels i udvidet og forbedret skikkelse. Dette var f. eks. tilfældet med boghandler Cappelens nuværende eiendom paa hjørnet af Toldbodgaden og Kirkegaden, den saakaldte Colletfgaard. der ved denne leilighed blev forandret fra en enetages (il eu toetages bygning.

Forresten gik det ikke synderlig rask med Kristiania udvikling, hverken hvad størrelse eller udseende angaar. Man har regnet ud, at den ved midten af det syltende aarhundrede maa have bavl henved 4000 indbyggere; vod den förste norske folketælling i 1769 havde den en befolkning af 7Ö00 mennesker. Den havde altsaa brugt over 120 aar for at fordoble sin folkemængde, medens fordoblingen nu for tiden foregaar paa noget over 20 aar. Ved den anden folketælling — i 1801 — var folkeimengden steget til 11,000 mennesker og deri var endda forstadiernes befolkning regnet med. 1 ydre heuseeude var der saaledes ikke nogen synderlig stor forskjel mellem det syttende og det attende aarhundredes Kristiania.

Saameget mere iøinefuldende var derfor den forskjel i byens liv som udviklede sig i lnbet ai' det attende aarhundrede. Skjøndt den vedblev at være en smaaby, udviklede den sig i denne henseende saa raskt og eiendommelig, at det attende aarhundredes Kristiania med rette har vakt interesse paa grund af sit særegne selskabelige og aandelige præg.

Prøver man at finde de förste aarsager til dannelsen af det attende aarhundredes Kristiania-samfuud, kommer man til at stanse ved to simple historiske kjendsgjerninger, der saa at sige danner de to fundamentale punkter, hvorfra bygningensD^ristiania fra j{ovadoen.KRISTIANIA I MOT ATTENDE AARHUNDREDE _

hele façade reiser sig. Den ene er (le nye bestemmelser om trælastudskibningen, der blev givet, i 1662. Den anden er enevoldsmagtens indforelse i 1660.

Den indre handel i Kristiania var og blev længe ganske ubetydelig. Det var en almindelig smaastadshandel med smaastædernes sædvanlige hokerpræg. For at kunne eksistere maatte enhver krambod være forsynet med alle mulige slags varer, selv de mest uensartede. H ukerbandelens grundprincip Lidt af alt muligt og alt saa Udet som muligt — var gjennemført til det yderste.

Baade i slutningen af det syttende og i den förste halvdel af det attende aarhundrede var der tale om at faa handelen inddelt i forskjellige klasser med liver sit vareomrnade, og man kan ikke egentlig paastaa, at disse planer var synderlig vidtgaaende. De, som solgte guld- og sølvsager, skulde ogsaa faa lov at handle med silketøier, possementmagerarheide, ja selv med strømper. Legetøi og peber, glasvarer og tobak, papir og tougværk, staal, vokslys og hamp skulde altsammen faa lov til at findes i samme butik. Videre gik planerne ikke.

Alligevel gik de dog saameget for vidt, at man fandt det aldeles umuligt at gjennemføre dem. Paa den maade vilde mangen en kjøbmand ikke komme til at sælge for en eneste skilling bele ugen igjennem. Som det var, kunde han derimod tilnød klare sig. Solgte han ikke noget af det ene, saa solgte han i alle fald lidt af det andet. Og dermed blev det.

Naar der ikke desto mindre udviklede sig en velstaaende og driftig handelsstand i Kristiania, skyldtes det udelukkende det opsving, trælastudførselen begyndte at tage i den sidste halvdel af det syttende aarhundrede.

For 1662 havde det været tilladt at udføre trælast fra hvilketsomhelst punkt i landet. 1 1662 blev trælastudførselen indskrænket til at være en eneret for kjøb-Stæderne, og da Kristiania dengang ikke vnr langtfra at være den eneste kjøbstad i bele Kristianiafjorden, blev dette privilegium af den allerstørste betydning.

Fredriksstad var vistnok kjøbstad ; men trods dens gunstige beliggenhed kunde den paa langt nær ikke maale sig med Kristiania. Drammen eller Bragernæs, som byen dengang lied, var ikke andet end et ladested, der henhørte under Kristiania og som følge deraf kom til at blive som et slags filialafdeling af Kristinniatrafiken.

Tilfældige omstændigheder gav hurtig denne trafik et kraftigt stød fremad, og allerede inden det syttende aarhundredes slutning havde trælasten fremkaldt den bekjendte og meget omskrevne handelsforbindelse med England. At adskillige nordmænd nedsatte sig i England som repræsentanter for sine landsmænd, at en engelsk kjøbmand — .Taines Collett — slog sig ned i Kristiania og der blev stamfader folen handelsfamilie, som spillede en fremtrædende rolle i hele fire slægtled, at Kristianiakjøbmændenes unge sønner maatte opholde sig nogle aar paa den anden

side af Nordsjøen tor at sætte sig ind i forholdene paa trælastmarkedet, før de overtog forretningen i hjemmet, og at der her forholdsvis hurtig udviklede sig en kreds af handelsfamiljer, der slægtled efter slægtled beherskede trælasthandelen, er altsammen bekjendt nok. Paa grund af trælasthandelen tik saaledes Kristiania efter fattig leilighed et lidet pcngeuristokruti, en gnldbeslaael plankeadel, der havde raad til at slaa stort paa og heller ikke undlod at gjöre det.

Man har døbt denne plnnkeadel ; Kristianiapatrii ierne«, og denne, benævnelse har faaet et slags hævd ved stadig al blive gjentaget af alle dem, der har skrevet om hin tids forhold. Jeg kan ikke nægte; at en lidt mindre verdenshistorisk benævnelse vilde være vel saa passende. Roms patriciere og de smaa lastehandlere i en liden norsk kjøbstad! — »Fint skal det være!«

Nei, skal vi være rimelige, skal vi give de brave Kristianiafamiljer fra det attende aarhundrede en benævnelse, der or mindre klassisk og mere betegnende, saa faar vi nok holde os til ordet plankeadel. Det er et godt norsk ord, og det træffer sømmen paa hovedet.

Af en plankeadel venter man ikke line aristokratiske fornemmelser. De var nok heller ikke synderlig udviklede hos Kristinniamatadorerne. T det mindste var de just ikke særdeles fin folende i handel og vandel. Stamfædrene

for de fleste af disse rige handelsfamiljer blev i begyndelsen af det. attende aarhundrede grebet i toldsvig, og æblerne skal ikke have faldt synderlig langt fra stammerne. Smugleri vedblev at være en populær sport ud gjennem hele det attende aarhundrede.

Heller ikke i sit forhold til bønderne havde de noget synderligt godt ord piui sig. Mange af dem optraadte som rene hondeHaaere og skaltede og valtede, som de havcle lyst. Der blev da ogsaa fort klage over »disse landblodigler, der hölder bønderne i bestandigt slaveri«, og at klagerne ikke var ugrundede, fremgik af, at det i 177(5 var nødvendigt at udstede strængo kongelige forbud mod trælasthandlernes overgreb. Ophavsmanden til disse forbud, den ivrige og velmenende stiftamtmand Levety.au lik i den anledning fole, at de boner »patriciere« ikke var noblere i sin hævn end i sin handel og vandel. Ligesaa hyldet som han var af den almindelige befolkning, ligesaa chikaneret blev han af plankeadelen, og da han faldt i unande og maatte forlade sit embede, betalte den rakkeren for at følge i hælene paa ham langt ned i Smaalenene.

At enkelte af Kristianiamatadorerne — f. eks. Bernt Auker — i sin iver efter storo indtægter forte en formelig udryddelseskrig mod skovene, er ogsaa et træk, der maa opføres paa plankekontoen og ikke paa adelskontoen.

Før 1(5(50 vilde et saadant lidet pengearistokrati trods sin formue ikke være kommen til at spille nøgen fremtrædende social rolle. Dengang var endnu del gamle,KRISTIANI A I DET ATTENDE AARHUNDREDE

virkelige aristokrati samfundets eneste spidse; dot indehavde alle de høiere embeder og levede i fornem afsluttethed ligooveribr de andre samfundsklasser. Saalænge det beholdt ledelsen, vilde selv den rigeste handelsmand vedblevet at være en slet og ret borger blandt de andre borgere.

Suverænitetens indførelse fortrængte imidlertid aristokratiet fra dets plads og satte bureaukratiet istedet. Det blev embedsstanden og ikke længer den gamle (hinske adel, (ler blev tildelt de høieste embeder i Norge. Og dermed var der med engang slaaet bro over den udstrakte befæstning mellem disse embeders indehavere og de rige kjøbmænd. Det var ikke længer to kaster, der var adskilte ved en uoverstigelig mur. Det var bare to samfundsklasser, der kunde stige over til hinanden uden vanskelighed. Kjøbmandssønnen kunde blive embedsmand, og det var ingen skam for embedsmaudssonnen at blive kjøbmand- De kunde omgaaes selskabelig uden trang og indgaa familieforbindelser uden at gjøre sig skyldig i mesalliance.

Lige siden Magnus Erikssons dage var Oslo bleven anseet som et slags hovedstad for Norge. Hverken Kalmarunionen eller foreningen med Danmark gjorde nøgen forandring i saa henseende. Og hvad Oslo havde været, det vedblev Kristiania at væve. Her holdtes stændermoderne, her lod kongerne sig hylde, her residerede Norges statholder, naar der var nogen, der beklædte dette embede. Var delingen statholder, ansaaes Kristiania stiftamtmand for landets øverste civile autoritet.

Som hovedstad havde Kristiania en talrigere og mere distingveret embedsstand end nogen anden norsk by. Da de gamle herredage blev sloifede, oprettedes overhofretten i 1 kristiania som fælles overdomstol for hele Norge med huiesteret i Kjøbenhavn som overste instans. Ogsaa de faa andre institutioner, der var fælles for hele laudet, havde sit sæde lier. Hertil kom en talrig offieersstaud af forskjellige vaabeuarter, biskopen, skolens rektor og en hel del audre embedsmænd.

Omgangen med denne embedsstand, i forening med de hyppige udenhinds-reiser og obligate læreanr i England, gav snart de rige hiindelsfnmilier et vist høiere sving. 1. slutningen af det syttende aarhundrede blev sønnerne endnu udelukkende opdragne og nnderviste med det maal for øie at uddanne dem til dygtige handelsmænd, medens døtreiies liele uddannelse gik i retning af at skabe iliuke husmødre. Men allerede i begyndelsen af det attende aarhundrede begyndte man at lægge mere vægt paa erhvervelsen af en almen dannelse. De vordende handelsmænd lik i regelen almindelig akademisk fordannelse, inden forberedelsen til indtrædelse i forretningslivet tog sin begyndelse, øg til døtrenes boglige uddannelse blev der ogsaa stillet større fordringer.

Saaledes faldt efterhaanden den sidste skranke mellem embedsstanden og liandelsfamiljeriie. og det attende aarhundredes Kristinniasocietet var dannet.KRISTIANIA OG KRISTIAN IENSERN R

I)et syltende aarhundredes plumpe tarvelighed tog flugten, og istedetfor holdt det attende aarhundredes

raffinorøle elegance sit indtog. Renaissancens solide simpelhed veg pladsen for rokokoens graciøse spilfægteri.

I hyens arkitektur afsatte denne lette og glimrende periode ikke synderlig dybe spor. Her reiste ingen af de kokette og sirlige smaapaladser sig, som vi moder i udlandets hyer. Rokokoen, dette spøgefulde spilfægteri med den nyttigste af alle kunstarter og det umedgjørligste af alt kunstnerisk materiale, synes ikke at have gjort synderlig indtryk paa de solide, handelsmatadorer og deres nye venner. De nye huse, som reiste sig i aarhundredets løb — f. eks. »Palæet« og Krigsskolens nuværende bygning - blev holdt i en meget enkel og jævn smag og giver forsaavidt ikke noget rigtigt karakteristisk indtryk.

Saameget friere tumlede derimod tidsalderen sig i husenes indre udstyr. Her fulgte den alle sine luner, alle sine nye alamodiske tilbøieligheder. Istedetfor de store gammeldagse skabe og dragkister traadte snorklcde komoder, konsoler og lakerede smaa-borde, besatte med kinesisk porcelæn og en mængde nipsgjenstande. De høiryggede stole blev afløst af den bløde ottoman eller sofa, der var lige bekvem for en magelig hvilestund, en lystig passiar eller en om tete å tote. De smaa messinglysekroner maatte vige pladsen for store krystalkroner, der kastede, lyset brudt tilbage med diamantens ustadige farvespil. Store speile i forgyldte snørkelrammer hævede sig op imod tnget fra de hvide marmorkousoler, hvorpaa engelsko uhre, franske porcelhenopsæt eller forgyldte statuetter havde plads. Svære damaskes gardiner med silkesnore og silkedusker haug i rige folder for vinduerne. En familje paa moden kunde ikke nøie sig med mindre end 12 værelser, og værelserao var ikke længere adskilte som i det syttende aarhundrede. Væggene blev gjennembrudte og de store vidtaabne tloidore forvandlede hele etagen til eu eneste stor, glimrende oplyst selskabs-sal, hvor det livsglade og nydelseslystne selskab tumlede sig i overdtiadige gjæstebud.

De mennesker, som samledes i disse gjæstebud, var folk, som netop havde sat sig tilrette ved den store ende af tilværelsens taffel. Intet var naturligere end at do befandt sig særdeles vel og tog for sig af retterne med ungdommelig appetit. Der var endnu ingen træthed, ingen blaserthed, ingen katzenjammer. Det var folk med kraftige maver og sunde nerver; derfor kunde de tilfredsstill«! sin stærke appetit og slukke sin store tørst, uden at tanken paa »dagen derpaa * stansede gaffel eller glas piui veien til munden. Mange og kraftige retter og mange og stærke vine var uadskillelige fra et ordentligt Kristiauiagjæstebud. Naar man blev budeu paa et stykke smørrebrød, iik man tolv retter varm mad.

Og dot var ingenlunde bare herrerne, som satte pris pau -bordets glæder«; damerne gav dem ikke synderlig efter. Fremmede reisende blev forbausede over,KRISTIANI A I DET ATTENDE AARHUNDREDE

hvor meget stærk og ublandet vin de kunde sætte tillivs uden at prostituere sig, og om en middag beder ilet i et samtidigt referat, at stemningen blev overordentlig gemytlig, fordi damerne ved bordet lod til at finde druesaften endnu mere velsmagende end ellers. Da enkelte af de ældre mod aarhundredets slutning fandt, at overdaadigheden og mangelen paa maadehold gik over alle rimelige grænser, indgik sytti af byens flotte folk en skriftlig overenskomst om at tage rev i seilene. Istedetfor de kostbare souperer skulde man indfore et lettere maaltid; man skulde ikke have mere end et vist antal lysekroner i hvert værelse og et vist antal vokslys i hver krone o. s. v. Men hele overenskomsten naaede ikke hoiere end til at blive et af de mange smukke forsætter, hvormed veien til et vist berygtet sted har ord for at være brolagt.

Det var ogsaa folk, som kunde holde ud, de gode Kristianiapatrie.iere« og s-patricierinder« ! Deres spidsborgerlige forfædre var gaaet tilro med honsene; efterkommerne fandt det langt mere stemmende med sin smag forst at forsvinde med stjernerne. I de langvarige julegilder paa Eladeby holdt man ud nat efter nat for-at begynde -paa en frisk« næste morgen. Med en engelsk dame, fortæller f. eks. fru Dunker, at hun var sammen deroppe - i ti dage, næsten kunde jeg sige ti nætter med (der blev kun levnet liden tid til sovn)«.

Det attende aarhundredes klubliv forplantede sig naturligvis ogsaa til Kristiania og udviklede, sig der paa en maade, der vaj' mere karakteristisk end heldig. At holde dundrende gilder, spille hoit spil og drikke tæt var de væsentlige beskjeftigelser i klubben. Saa frodigt var «lette klubliv, at det endog uddannede et eget sbigs Kristiauialapser, der havde sine særegne kjeiidetegn og sit eget navn. De gik nemlig under benannelsen »bikserne«, og for ut blive regnet med blandt denne klasse maatte en ung mand kunne spille billard til

fuldkommenhed, forstaa sig paa alle slags kortspil, eie en smuk ridehest, afrettet til at gjöre kaprioler udenfor visse damers vinduer, bo i et karnapværelse o, s. v., o. s. v. Klubben var naturligvis »biksens« egentlige hjem, selv om ban var gift og havde en familjebolig et andet sted i hven.

Tonen i dette livslystne Kristianiaselskab var saa fjernt fra bedemandsstilen som vel muligt. Den var fri og let; ganske blottet for frivolitet synes den ikke at have været. Snerperi fandtes ikke; en dame kunde dengang sige ting, som konveniensen senere har bunlyst fru det gode selskab, og uden at bebove at rødme kunde hnn hore paa vittigheder, som nu vilde gjøre reu skandale.

Man tog det i det hele taget ikke saa linie hverken med et ord eller med et kvs. Ved julegilderne paa Flndeby var ialfald kysseriet sat i scene som en fast. institution, der vistnok for mange bar udgjort en af sammenkomsternes største tiltrækninger.KRISTIANIA OG KRISTIANIENSERNE

Gjæsterne frak loti om, hvem tier skulde lege mand og kone eller vært og værtinde; hvert par lutvde sin bestemte dag at tumle sig paa, og naar deres titl var udlobén og man skulde skilles, saa satte »værten« »g »værtinden« sig paa hver sin stol midt paa gulvet; »nu gik alle herrerne frem, den ene efter den anden, og kyssede »værtinden« paa haanden og paa mundendamerne kyssede »van-ten* paa samme maade; endelig kyssede »vært« og værtinde hinanden, og dermed var det slut for den dag. Men onde tunger paastod rigtignok, at denne eiendommelige legen ægtefolk ogsaa undertiden blev fortsat efter den officielle adskillelse, og — man kan nu hverken bevise eller modbevise deres paastand«*.

Det var imidlertid ikke bare for at spise, drikke og kysses, man kom sammen. Jln n havde ogsaa sans for andre maader at more sig paa, og man dyrkede dem med stor iver.

Det var stambøgernes guldalder; alle mennesker skrev vers, alle citerede vers baade i tide og utide. Der blev serveret »poesi« ved hver eneste anledning, og et selskab uden sange var ikke noget selskab.

De Heste »trakterede et instrument«, og musiken dyrkedes med saa stor iver, at der endog flere steder var opført særegne private koncertsale, hvor værten og hans musikalske venner underholdt det øvrige selskab med sit spil.

l'ut dans var interessen levende; der blev ikke blot boldt mange og store baller; men adskillige, især af damerne, uddannede sig endog til komplette danserinder, og optraadte, ret som det var, i vanskelige soloer og karakterdanse, som en halletdamc af fag ikke havde behovet at skamme sig over.

Ivrigst af alt interesserede man sig dog for at spille komedie.

Hele tidsalderen var jo som bekjendt »bidt af en gal skuespiller*; men faa steder naaede tlog theater-manien en saadan høide som i Kristiania.

Under julesumnioiikomsterne paa Fladeby blev der opført en improviseret komedie liver eneste aften. Naar en fremragende gjæst besøgte Bernt Anker pna Musse jernværk, blev der lavet og opført et improviseret festspil til hans ære. Da Kristian August under et selskab paa Ullevohi spadserede i haven metl sin vært John Collett, blev han plntlselig overrasket med et lidet dramatisk intermezzo af den aller snurrigste art. Kostumeret som Diana, altsaa udstyret med bue, kogger og pile og forøvrigt temmelig let antrukken, traadte nemlig værtinden, ledsaget af to smaamanier i lignende kostume, pludselig utl uf et granehoU og bød prinsen — vildt, Kan man tænke sig noget mere betegnende end denne nogle og firtiaarige Diana, der kummer fem af buskene midt paa hoilys dag lor at byde prinsen noget, han slet ikke har brug for!

Under slige Omstændigheder var det intet under, at det dramatiske selskab var byens vigtigste institution, dér omfattedes af alle med den mest levende interesse. Dens love var næsten ligesaa omfangsrige som selve * Kongeriget Norges grundlov , dens inedleinsantal var saa stort, at lokalerne ikke kunde ruunne liere, saa mange aspiranter maatte vente fra aar til andet, inden de nod den lykke at blive optaget — og enhver, som blev medlem, var forpligtet til at udfore de roller, direktionen maatte tildele ham. Tænk, hvilken lykkelig theaturdirektion, der havde skuespilleremner i hundredevis at vælge imellem!

Alle kom nu naturligvis ikke til at vise sig bag lamperækken; men sikkert er det. at de agerendes antal var overordentlig stort. Gamle gruudrige kakser og Hotte unge »bikser«, fyldige matroner og slanke unge piger, adstadige gamle embedsmænd og nybagte loihianter — alle bippedes de om at faa roller og spille komedie. Byens rigeste mand optraadte, ret som det var, i store roller og ansaa sig selv for at være et utvilsomt scenisk geni, ja om det saa var filosofen, dr. theol. Treschow, latinskolens lærde og aandfulde rektor saa maatte han trække i kostume og give sit o fler til theatermanien. Vi har bare en eneste doctor theologiaj her i laudet, og han spiller komedie« klager en af byens præster, den eneste mand, der stillede sig i et kjoligt forhold til den epidemiske dilettantisme, som grasserede i alle samfundsklasser lige ned til haandværkssvendene; de havde nemlig ogsaa sin dramatiske forening og spillede komedie for sine venner og bekjendte.

At der var nogle talenter blandt alle disse privatskuespillere, er utvivlsomt efter samtidens vidnesbyrd; men ikke en eneste virkelig kunstner skabtes ved disse ovelser; det blev aldrig til mere end talentfuldt dilettanteri, og for sturste parten af deltagerne var det naturligvis ikke andet end en adspredelse blandt de andre adspredelser, et talentløst lelleri med kunsten, blottet for dybere forstaaelse og alvorlig interesse.

Det er ofte bleven fremhævet, hvor stærkt forbindelsen med England havde præget det hele Kristianiaselskab. Ryen var fuldstændig »londonnisoret«, dens beboere havde »engelske skikke og engelsk smag i luksus, klædedragt, bygninger, haver, kort i alt«. Hen sværmeriet for alt fransk var ikke synderlig mindre fremtrædende, i alle fald mod aarhundredets slutning. .Man øvede sig flitiig i at spille fransk komedie, og naar det skulde være rigtig fint, konverserede man endog hinanden paa fransk. Selv suiaaborn tik ikke lov til at vane gammen, uden at forældrene animerede dem til at tale fransk med hinanden. Fransk literatur var meget læst og yndet; de modne ltiænd beundrede især Voltaires vid, de følsomme naturer Polte sig stærkt tiltrukne af Rousseaus sværmeri. »La nouvelle Heloise« var alle unge pigers bibel, og dens forfatter var saa yndet, at naar nogen saa bedrøvet ud,

spurgte hendes veninder: «Hvad er det. som er i veien? Hm- nogen talt ilde om Rousseau?«

Den rousseauske naturhegeistring havde ogsaa vundet stærk udbredelse. I sin oprindelige, fra England stammende fonn var den indfort af Tullin, og senere gjorde den sig gjældende paa mange maader, rigtignok stærk opblandet med klassicismens tilboielighed til at forbedre naturen og give den et græsk sving.

Paa lillevold f. eks. hyggede, eieren -lysthuse i fonn af græske templer eller som tønder og paraplyer, helligede »Ceres*, »Bakkus«, »Erkjendtlighed«. Venskab« o. s. v., gravede en grotte, hvor der ved festlige anledninger sprudlede vin istedetfor vand, indrettede et skarussel-spil og et badehus, som forsynedes med bibliothek, anlagde en fiskepark, hvori svaner og andre fugle svømmede om og i hvis baggrund der laa en liden »fregat«, som efter Wilses beretning var saa »perspektivisk og illusorisk malet«, at det var vanskeligt at blive bedraget — kortsagt, han udstyrede stedet med en mængde overraskende mærkværdigheder, som altid trak mange nysgjerrige til gaarden. Naar der nu var gjestebud paa Ullevold, pleiede vært og værtinde efter middagsbordet, men for desserten, som gjerne indtoges i det grønne, at gjöre en rundtur med sine gjæster til de forskjellige aulæg, og ved lysthusene opvartedes da med musik og bodes forfriskninger af damer i karakterdragter, svarende til hvert enkelt steds natur og emblemer (Alf Collett: En gammel Christianiaslægt«). Kun den vakre graiielund lik lov til at være ægte rousseansk; her lik naturen raade sig selv, og de eneste kunstprodukter, som fandtes her, var tre monumenter over kjære slægtninge og venner.

Paa en anden eiendom, der tilhørte et medlem af samme, familje, fandtes der en hel del anlæg som sPhilosofcrues grotte«, »Historikernes gang«, »Digternes rovere«, »De elskendes revere< o. s. v.. og paa en tredie fandtes der blandt andre mærkværdigheder en hytte, hvori der boede en udstoppet eremit. »Naar man uåbnede dørene, fortæller fru Dunker, .»saa man paa væggen hængende et træbæger, en spade og andet haveredskab. Ved den ene væg stod en løihæuk, og paa denne laa eremitten med det lnnge, hvide skjæg og i munkedragt; foran ham stod et bord, hvorpaa et timeglas og et memento mori (o: et dødningehoved); der var ogsaa en opslagen bog og pen og

blæk. Det blev kun tilladt en ad gangen at betræde hytten; naar man nærmede sig bordet for at skrive devise eller navn i bogen, reiste eremitten sig op og blev staaende ved den anden side af bordet; naar man gik derfra, sank han igjen ned paa leiet. Mekanismen herved var vistnok meget simpel; mon det var dog imponerende den förste gang .

Ser man lidt nærmere paa de enkelte personer, der færdedes i disse omgivelser og deltog i dette lystige selskabsliv, vil man opdage adskillige fysiognomier, hvis portræt det kunde være fristende at tegne.

Der er den poetiserende og poesibegeistrede Ditlevine Feddersen, født Collett, en literær blaastrompe i hyrdestilen, der underskriver sig Dorinde og sammenskriver versificerede komplimenter fra »nogle hyrdinder i Norden« til Tullin, hvem hun snart kalder »den norske Ovidius«, snart »vor norske Young*.

Der er hendes søster Matthæa Ankers fordringsløse, men tænksomme og milde karakterhoved, hende, til hvis første bryllup »Maidagens blev skrevet og hvem det ankerske waisenhus's oprettelse egentlig skyldes.

Der er Martine Colletts udfordrende soubretteansigt, der uvilkaarlig bringer en til at mindes kjærestelegene paa Fladeby, hvis værtinde hun var.

Der er Oonradine Dunkers skarpe og kloge profil, Enevold Falsens sygeligo trak og Treschows elskværdige og intelligente ansigt.

Men forgruudsskikkelserne i det figurrige billede, de uden sammenligning interessanteste og mest typiske personligheder, som det attende aarhundredes Kristiania frembragte, det er Tullin og Bernt Auker.

Den ene af disse Mænd tilhører begyndelsen af denne karakteristiske periode i Kristiania udvikling, den anden afløser ham og udfylder hele resten af tidsrummet. Begge er fødte i Kristiania, er opdragne der og har tilbragt størsteparten af sit livder, og begge har hver paa sin maade modtaget sit præg af de »lokale forhold«.

Tullin skylder Kristiania den plads, han indtager i den dansk-norske litératur-udvikling; det var Kristianiaforholdene der ledede ham heu til den engelske poesi, hvis efterligner han blev og hvis ideer og stil det blev hans fortjeneste at indføre i den af tysk væsen overgroede dansk-norske bogverden.

Men paa samme tid laa ogsaa aarsagerne til lians begrænsning i disse selvsamme Kristianiaforhold.

Han var et talent med evne til noget større, end det, han blev. Naar han ikke blev det, var det, fordi omgivelserne hæmmede ham i væksten.

Det lystige liv paa overfladen var ikke skikket til at nære og udvikle en alvorlig digtning; det glade og forlystelsessyge Kristianiaselskab havde ikke trang til en virkelig digter. Hvad det havde brug for, var en leilighedspoet, der kunde udpynte alle byens festligheder og hoitidelighcder med versets lette flitterstas. Det talent, dei- skulde liavo tilhørt literaturen, blev misbrugt i leilighedsskriveriets tjeneste; han blev Kristianiaselskahets feterede modedigter og maatte som saadan gjöre siu opvartning ved alle mulige anledninger. »Skulde der holdes et bryllup, saa maatte Tullin forherlige den store begivenhed i et. digt, og oprettede man et

dauseselskah. saa maatte hau besørge dets poetiske indvielse. Blev det nye lystige liv, der førtes af hovedstadens fornemme verden, angrebet fra prækestolen, saa maatte han rykke i marken med et forsvar, og skulde en pokal forsynes med en indskrift, saa var det ham. der skulde forfatte deri. Vilde en af byens fornemme damer lyksaiiggjøre sin ægtehalvdel med en poetisk fodselsdagsgratulation, saa gik hun til sin ven Tullin og lik ham til at skrive den i hendes navn. og uaar den rørte ægtemand blev enig med sig selv om, at han ikke kunde vise sin erkjendtlighed paa en bedre mande end ved at glæde sin hustru med en lignende hilsen paa hendes fødselsdag, saa var det atter den stakkels Tullin, der maatte holde for. Højtideligholdtes der en fødselsdag inden den patriciske kreds, saa maatte lian gratulere paa vers i sit eget eller selskabets navn, og indtraf der et dødsfald i byens fine verden, saa var det ikke vel, hvis ikke han forfattede gravskriften. Selv et fem dage gammelt barn

kunde ikke blive baaret til graven, uden at Tullin skulde give det en gravskrift med paa veien.« Citatet, der er hentet fra min afhandling om Tullin i » Literaturhistoriske pennetegninger«, hentyder helt og holdent til arbeider, lian virkelig har maattet udføre, hvorom enhver, der vil blade igjennem hans • Samlede skrifter«, kan overbevise sig.

Og ikke nok med, at det opblomstrende selskabsliv hæmmede lians udvikling som digter; det forstyrrede ogsaa lians sindsro og skadede hans belbred. Svagelig fra fødselen af og brorende paa spirerne til den sygdom, der endte lians liv i eu ung alder, deltog han kun uvillig og modstræbende i den viltre ttunmel, hvori lian blev draget ind. og forbandede det overdaadige liv, der var ham en plage, som han ikke kuude frigjøre sig fra uden at stode den kreds, lian tilhørte. Fin byens larmende selskabelighed længtes han mod landlig ensomhed og ro, og hovedmotivet i lians betydeligste værker blev en dyb foragt for bylivet og kulturen som menneskehedens ulykke og en begeistret forherligelse af det ukunstlede liv i naturens skjød. Kristinniaselskabets stoiende munterhed gjorde ham saaledes til »Naturevungeliets nordiske apostel«.

Der gives som bekjendt planter, der visner og dør uil, fordi den jord, hvori de vokser, ikke er dyb og nærende nok. Tullin var en saadan plante. Kristianiii-livet var altfor meget et liv paa overfladen til at kunne give lians evner den næring, de trængte for at udvikle sig til fuld modenhed.

Men der gives jo ogsan planter, der trænger en grund og let jord for at trives. Eu saadan natur var Bernt Anker.

r Kristianiaforholdene forkrøblede Tullin til en dilettant mod sin vilje og tiltrods for sin natur; men do samme forhold udviklede alt det dilettantagtige, der var Bernt Anker medfødt, til den høieste grad af frodighed. Al den anden

dilettantisme, det overfladiske liv udviklede, var kun større eller mindre tillob henimod ham.

Han var dilettantismens fuldtudviklede pragtblomst, saftlos og duftløs, men glimrende.

Der tales om nniversal-genier; Bernt Anker frister en til at låve en analogi til dette ord. Hvis nogen har fortjent at kaldes en u n i v er sa 1 - d i I e t ta 111, saa var det ham.

Som forretningsmand var lian en dristig og heldig spekulant, der forstod at tjene penge i stor stil. Skjondt han forte det ødsleste hus og formelig oste peuge ud, skal der dog have vatret aar, da han afsluttede sine høger med en ren indtægt af et par hundrede tusinde rigsdaler. Men forretningsmand havde Bernt Anker ingen ghede af at være. Blot maa jeg gjöre denne anmerkning •. skriver han til Christen Pram paa sine gamle dage. ut alt merkantilt liar jeg i afsky jeg er stats-borger og aldrig var jeg eller skal jeg blive nogen kjobstads-borger, fordi jeg liadede handel — fordi jeg folte mig formeget til at blandes med det elendige kryb, som under na vu af kjobmauid besmitte standen indtil at være priviligerede røvere«.

Sin egentlige virksomhed betragtede han altsaa som noget, der laa under hans værdighed og ikke passede for lians store geni. Det, han virkelig var* vilde hau nodig være. Til gjengjæld vilde han gjerne være alt, hvad han ikke var.

Først og fremst vilde han være diplomat. Det var hans ungdoms droiu og hans alderdoms ærgjærrighed. Det var vistnok et af hans livs skuffelser, da han som ung blev kaldt hjem fra en aarelang udenlandsreise for at overtage bestyrelsen af sin moders forretning, netop som lian stod eller indbildte sig at staa paa sprunget til at blive dansk legationssekretær i Paris. Senere i hans liv vedblev den diplomatiske karriere at spoge i lians hjerne som en tiks idd. Selv efterat hun havde været Kristianiakjøbmand i 22 aar, var han oieblikkelig færdig til at forlade altsammen, saasnart et lost rygte fortalte, at han var udnævut til gesandt i London. »Gid det var saa vel!« skrev lian; >da kom jeg til at leve efter mit sind — ingen forandriug kunde personlig gjøre mig lykkeligere«. Og da der saa ikke blev noget af det hele. folte han sig paa det aller dybeste skuffet og krænket, og erklærede: »Jeg vil ei entrere i denne saa elendig forvaltede stats tjeneste — en erklæring, der unægtelig minder 0111 rævens sure rognebær.

Diplomat var der altsaa ikke anledning til at blive. Til gjengjæld slog haus rastløse dilettautnutur ind paa alle mulige undre felter.

Han digtede- tragedier og komedier, ban skrev afhandlinger og digte, han udarbejdede taler, og han fabrikerede gravskrifter. Det sidste var ellers et arbeide, so in udførtes af en eller anden academieus, der havde trang til en lideu douceur.

Tullin maatte presses til at paatage sig det; men Bernt Ankere skrivekløe udførte det frivillig og con amore. Et af disse hans produkter begynder saaledes:

»Hvilket gyseligt optrin!

Almagtens lynstraalc rev pludselig Den raske — den sunde — den vakre mand Hr. Peder Collett i sit ilfito aar efter tvende dages sygdom fra haus fortræffelige kone, fru Karen Kliesom —

— og over sin svigerinde, der ogsaa var født Koren Elieson, skrev han følgende gallimathias: »Hendes anstand var apollonisk visdom med Chariternes ynde. Ren, uskyldig, blid og stille-hoitidelig gjennemstraalte hendes blik den himmelske saligheds morgenrøde. Hun talte — hun skrev — hun sang — hun bevægede sig og eymblet med hele harmoniens fortryllende kraft .

Om hans »hovedværk«, tragedien »Major André«, bemerker en nyere forfatter, der ellers er alt andet end streng i sine domme over datidens dilettanteri, at den »ikke staar synderlig høiere end en noget fremskreden skoledrengs dramatiske forsøg«, og da Pram efter Ankers død mod god betaling skulde besørge en udgave af hans »samlede skrifter«, kom han til det resultat, at størsteparten af dette literære efterladenskab ikke var bogtrykkersværten værd — hvorfor han tog det meget praktiske parti at bæve sit udgiverhonorar og lade manuskripterne blive liggende. Ved denne fremgangsmaade har han øiensynlig ment, at baade forfatteren og hun var bedst tjent — og ingen bar senere faldt paa at bestride rigtigheden af denne opfatning.

Men Anker optraadte ikke blot som digter; han vilde ogsaa gjælde for videnskabsmand og indbød i den anledning sine venner og bekjendte til en serie forelæsninger over *eksperimentaliysikenHan begyndte den første forelæsning med at tale om de store anstrengelser, det havde kostet Lavoisier og andre at udgranske naturons hemmeligbeder, og derpaa, fortæller fru Dunker, der var blandt tilhorerne, »gav han os ikke utydelig at forstaa, at ogsaa lian ved den natlige lampe havde ikke uden held arbeidet i denne retning*. Ilesten uf forelæsningen dreiede sig om kunst og videnskab i al almindelighed.

Efterpaa trakterede ban sine tilhørere med aftensmad, og den har utvivlsomt været adskillig rigeligen! serveret, end »cksperimentultysikeii« var bleveu det den aften.

At han ogsaa optraadte som dilettantskuespiller, er det næsten overflødigt at bemærke, al den stund ban levede i en tid, da alle mennesker var dilettantskuespillere.

Hans fag var <le hoitidelige roller; de fornemme og blaserede verdensmænd, der bar nydt alt, kjender alt og derfor ser ned paa alt med »filosofisk* ringeagt, synes han især at have fumlet behag i at spille. Intet kunde vel være fjernere fra lians egen naive rastløshed end denne overlegne ro; netoji derfor vai- det vel, lian fandt saa meget behag i sig selv som dens sceniske fremstiller. - Som dramaturg«, mente han i sin selvbiografi, tor man frit sige, fortjener Bernt Anker udmerket rang. Tragedien Major André med flere utrykte theaterstykker, som lian har skrevet, og hvori han har spillet med en sandhed og natur, som satte tilskuerne i forundring, vidner herom«.

Som forretningsmand havde hau mange jern i ilden, som selskabsmand forte han et overordentlig gjæst frit hus og deltog med liv og lyst i byens forcerede selskabelighed. Hvorledes han ved siden af alt dette kunde faa tid til at dyrke alle sine dilettanterier, er næsten ubegribeligt. lian maa have besiddet en storartet arbeidskraft og en sjelden lethed til at faa arbeidet fra haanden, baade naar det gjaldt forretninger og tragedier.

Men undertiden havde rigtignok letheden sin forklaring deri, at det slet ikke var sine egne frembringelser han

serverede. Et af hans »originale« leilighedsskuespil aabnedes f. eks. med en lang deklamation, der med nogle udeladelser og et par uheldige forandringer var 'laant- af Evakis «ligt Haab og Erindring«. Ell af sangene i samme arbeide var taget fra Enevold Falsen, en anden fra Trøjel. Han havde ogsaa en mani for at recitere franske digte, som ban udgav for sine egne. Fru Dunker borte ham f. eks. en aften fremsige et af sine franske digte, som han var meget stolt uf; næste dug lod Treschow hende læse det i en fransk digtsamling.

Selv huns berømte ord ved sin hustrus begravelse er jo fra indholdets, oni ikke netop fra formens side et plagiat. Da følget stansede udenfor den ankerske familjebegiavelse, omfavnede han som bekjendt kisten og udbrod: »Nu bedrovede du mig for förste gang«. Da Maria Theresia «lode, skid Ludvig den fjortende have udtalt akkurat samme tanke: »Le cicl mo prive d'unc i'pouse qui ne tn'a jamnis dømte d'autrc chnjrin qtie cclui de sa mort*.*').

Til grund for alt dette laa en forfængeligbed, saa naiv. at deu kunde gjennemskues af et barn. Alle mennesker i datiden talte om Bernt Ankers for fængelighed, alle trak poa smilet uf den bag hans ryg; men officielt maatte man holde gode miner til slet spil. Ved sin rigdom, ved sin godgjørenhed, ved sin

" - Himlen berøver mig en hustru, som aldrig har gjort mig anden sorg end deu, hun nu gjør mig vod sin død«.

ødselhed og ved siø gjæstfrihed vnr han hyens egentlige centrum, son» alle kredsede om, og som alle var mere eller mindre afhængige af.

Hans forfængelighed var en af et forceret selskabsliv udviklet glimrelyst; hans stadige tanke var at tage sig ud, og hans begreber om, hvad der tog sig ud. var tidsalderens. Det vnr sturm- und drang-periodens kraftgenialitet, parret med revolutionstidens pathetiske frase.

Han gjor f. eks. en kondolencevisit hos en fumilje, hvis overhoved er død. En hel del besogende er samlede, du han kommer styrtende ind. kaster sig ned i en sofa, slaar sig for panden og styrter ud igjen, uden ut sige et ord. Det var lians kraftgenialske maade ut udtrykke sin deltagelse paa.

Han skal som repræsentant for det dramatiske selskab forfatte en takkeskrivelse til direktionen i anledning af en vellykket forestilling, og han skriver: Ikkun den Roscius, som kan handle paa skuepladsen, som han skriver ved midnats-lampen. viser for medspillende, til hvilken grad af fuldkommenhed denne vanskeligste kunst af alle kan stige. Derfor vare og ere tænkerne: Baron. Møie, Le Kain, Garriek, Fonte. Schrøder, Schiller etc. de største acteurer. Derfor skabte disse genier, som deres lige her, en efterlignclsesiuind, hvoraf udførelsen i onsdags bar umiskjendeligt præg.« Mindre kunde ikke gjöre det i eu tid. hvis veltalenhed stadig gik ud paa at skyde spurve med kanoner.

At sige oin en mig pige, at man syntes godt om hende og havde megen sympathi lbr hende, var altfor simpelt og ligetil; paa Bernt Ankersk hed det: Hvis jeg eiede et. kongerige, da vilde jeg give det til jomfru X. N. I vore. øren klinger slige fraser græsselig uægte; hin tid fandt dem smukke. Den tog mere bensyn til klangen end til bogstaven.

Men Bernt Anker var heller ikke blottet for tidens gode sider. Dem besad han tvertimod i en næsten ligesaa eminent grad som dens skrøbeligheder.

Han havde dens livlige og alsidige interesser, dens videbegjærligho.d og deus aimennniid. En trælastgrossercr, der hölder forehesninger over fysik og skriver afhandlinger om et norsk universitets oprettelse, er et særsyn, som man næsten kun kan tænke sig muligt i hin tid.

Og fremforalt var han et ægte barn af sin tiil ved at udøve eu filantropi, der er uden sidestykke i vort land. Han tog intet hensyn til sin kasse, naar det gjaldt at opmuntre kunst, videnskab, literatur; hun var alle fattiges ven og alle «[aarers formynder. Naturligvis blev ogsaa denne virksomhed ofte gjort til glansnumre for hans glimrelyst; men ofte kunde han dog vise en sjeldeu finfølelse i sin maade at gjøre godt paa. i'aa dette punkt liar man virkelig eksempler paa, at han har kunnet bringe sin forfængelighed som offer.

Por efterslægten er liim allerede bleven ei slags sagnfigur. 0111 hvem alle beretninger fra datidens Kristianiuliv samler sig. Og til grund for dette ligger der en meget rigtig fo|else. Fremfor nogen anden var han nemlig den typiske repræsentant for det. attende aarhundredes Kristiania.

Intet er i virkeligheden mere betegnende for hin glade, livslystne, udadvendte periode i byens historie eud at den type, den skaber, det er et slags norsk Alkibiades.v.

jø et attende aarhundredes Kristiania var ikke skikket til at danne udgangspunkt V for hyens fremtidige udvikling. Dertil var dets liv altfor meget et liv paa over-I fladen, blottet, som det var, for dybde og alvor. .Man gik helt op i nydelsen af nuet, man havde ikke tid at tænke paa fremtiden. Baade naar man ruinerede sine skove ved uvorren hugst og nnnr man forodte sine kræfter i en forceret selskabeligbed, var man oieblikkets letsindige born, der ikke sorgede for den dag imorgen, men lod liver dag have nok med sin plage.

Derfor blev det attende aarhundredes Kristiania bare et lystigt intermezzo i byens historie. Det hele var som et hissluppent karneval med sine theaterdragter og sine Hotte festdekorationer, og da festen var slut og det jævne arbeide atter skulde begynde, da maatte dragterne lægges tilside og dekorationerne rives ned.

Grandvolden, hvorpaa byens fremtid skulde bygges, maatte være ganske anderledes solid fundamenteret, og arbeidet maatte begyndes ganske anderledes nog-ternt og beskedent, end hin flotte og livsglade tidsalder havde anelse? mn.

Saalænge de fede aar vaiede, saalænge trivedes det lystige liv i herlighed og glæde; men saasnart de magre kom, saasnart det nye aarhundrede meldte sig med krig og uaar, nod, sorg og elendighed, da viste det sig hurtig, hvor svage fod-der altsammen havde at staa paa. Lkke saa at forstaa, at det lystige og lette liv havde tilintetgjort de karakteregenskaber, der avler almenaand og offervillighed i furens dage; begge dele var tilstede i fremtrædende grad og afsatte vakre vidnesbyrd baade ved universitetets oprettelse og ved andre ledigheder. Men de nye forhold fjernede selve foradsætningerue for det liv, der levedes, og det var ikke af den art.

at det kunde bestaa med de nye, ganske anderledes tunge forudsætninger. Derfor sank det liele sammen som et korthus og forsvandt ligesaa sporløst som den sne, der faldt ifjor.

De store handelshuse havde ikke evne til at modstaa tidernes haarde tryk; de fallerede, det ene efter det andet, og deres store eieudomme blev spredt for alle vinde. Bernt Ankers storartede fideikommis, der var tænkt som en velgjerning i stor stil mod hele landet, smuldrede op i ingenting, og intet blev til virkelighed af alle de store planer. Den livlige forbindelse med England løsnedes i den lange krigs-periode og afbrødes tilslut for longe tider, da landets elendige okonomiske forfatning i tiden nærmest efter 1SJ 4- berøvede de norske kjøbmænd al tillid over paa den anden side af Nordsjøen. Det dramatiske selskab fortsatte vistnok sin virksomhed; men det var intet mod, hvad det havde været, og lienge varede det ikke. inden det blev afløst af et offentligt theater.

Kun paa Fladeby fortsatte man en tid lang under Martine Colletts auspicier det gamle liv, som om intet var skeet. Men det var dog ikke det gamle liv alligevel. Det hele var udartet ; det var bleven simplere, mere lavtliggende, raaere og tarveligere, en fattig skygge af sin egen glans, et gustent, gjeugaugerliv fra en svunden tid. hvor alt, lige til den aldrende værtindes ungdommelige lystighed, hviskede den samme triste historie om, at de gamle glade dage, de var ikke længer glade — bare gamle. Og da saa det Collettske hus delte skjæbne med de andre handelshuse, da havde ogsaa Fladeby sunget den sidste tone af sit sidste vers. Gaarden blev solgt, husene nedrevne, møblerne, familjeportrætterne og vinduesrudeme. hvori gjæsterne havde ridset sine navne, spredt i øst og vest. Den plet, hvor saaniegen livsglæde havde strømmet sammen jul elter jul, var paa kort tid forvandlet til et ganske almindeligt stykke græsbakke, hvor intet mindede om svunden glaus og herlighed.

Overalt blev der saaledes ryddet grundig op i det sammenstyrtende attende aarhundredes ruiner, forat det nye aarhundredes Kristiania kunde reise sig paa den gamle tomt, tig allerede medens oprydningsarbejdet endnu foregik som bedst, blev den nye bygnings to hovedhjørnestene lagt tilrette.

Den ene var universitetet, den audeii storthinget og den norske regjering.

Som nybagt universitetsby og hovedstad i kongeriget Norge kunde da Kristiania begynde don udvikling, der i løbet af to menneskealdre skulde føre den meget længere frem, end to hele aarhundreder tidligere havde formaaet.

I begyndelsen var der selvfølgelig ingen forandring at ma<rke. ja i virkeligheden var byen endog bleven mindre og uanseligere til en begyndelse, end den havde været i don forrige periode. Her som bestandig begyndte fremgangen med tilbagegang.

Folkemængden tog vistnok ikke af; men den vokste kun langsomt. I 1801 havde byen allerede havt 11,900 indbyggere, i 1815 var den ikke naaet længere end til 13,000; henimod midten af 20-aarene naaede den 20,000, og forat efter 1840 kom den op til 30,000.

Nogen udvidelse af byen var der heller ikke tale om. T)e live institutioner maatte indrette sig, saa godt det lod sig gjöre, i de privatboliger, det forrige aarhundredes rigmænd havde efterladt sig. Kongen maatte opslaa sit paulun i Bernt Ankers gamle bolig, der i den anledning fik det stolte navu * palæet -; storthinget fik laane tag over hovedet af latinskolen, der maatte romme sit eget hus, hvergang landets representanter skulde samles; universitetet blev puttet ind i et privathus i Prinsensgade* dets bibliothek flere kvartaler derfra, i Raadhusgaden, og de nye regjeringskontorer blev indkvarteret, rundt omkring i byen, hvor det bedst kumle falde sig. Fordringerne var smaa og midlerne endnu mindre; det nyttede ikke at strække sig længere, end feilen rak.

r virkeligheden synes man. at det hele slet ikke var saa værst; man var jo ikke bedre vant. Af statelige bygninger havde jo byen saa godt som ingen; de vakreste var enkelte af de gamle huse fra Kristian den fjerdes tid eller fra forrige aarhundrede — som krigsskolen; men de faldt ikke henger i tidens smag; de var for gammeldagse. Nu sværmede man for et slags giweiserende pakkasse-sl.il """ søller eller pilastre midt paa façaden. Det kongelige slot. Kristiania theater, Norges bank og fødselsstiftelsen er oplysende a'idnesbyrd om denne smagsretning.

Indbyggernes begreber om arkitektonisk skjønhed er ogsaa ganske oplysende for forholdene. De var nemlig saa smaastadsmæssig uoisomme som vel muligt. Stiftsgaarden. f? eks., kaldtes snart sen temmelig smuk bygning , snart en stor smuk bygning«. Den gamle borgerskole, som laa der, hvor Yollmanns gaard nu ligger, og som de fleste endnu vil kunne erindre, gjaldt for at være »en anselig og meget smagfuld bygning, der er en prydelse for hven*. Den var i virkeligheden ogsaa et særsyn, forsaavidt som den var en af byens faa treetages-bygninger. Den og saa den gaard, hvori universitetet var indkvarteret — nu revisjonsdepartementet — var de eneste treetages huse i hele byen. Fødselsstiftelsen gjaldt l'or at være et rent arkitektonisk Andunder; maa fandt, at den havde -»et særdeles smagfuldt udseende« og for øieblikket vistnok var den skjønneste bygning, Kristiania eier*. Selv det tunge gjærde, der adskiller dens tomt fra Akersgaden, blev rost som «et smagfuldt jerngitter«.

Intet illustrerer de smaa forhold i datiden bedre, end at denne kasse af en bygning, havde ord for at værö byens skjønneste bygverk.

Og hvorledes det fe rovrigt maa have seet ud rundt omkring, kan man omtrent tænke sig. naar selv en saadan noisomhed kom til det resultat, at »saa meget kan med vished siges, at naturen har gjort nit, kunsten saare lidet for byen«, der har »flere suffisante og unværdige, men saare faa smagfulde bygninger«. Alle de citerede udtryk er hentede fra en skildring af Kristiania, som i 1828 stod at læse i bladet > Nyeste skilderi af Kristiania og Stockholm .

Og ligesaa beskeden som man var. naar det gjaldt de offentlige bygninger, ligesaa noisom var man i sine fordringer til de private. 1 det attende aarhundrede var der jo baade bleven bygget og omhygget; nu blev der ikke gjort nogen af delene. Det syttende aarhundrede havde sprængt Kristian den fjerdes volde, det attende havde begyndt at forvandle bymarken til by; men det varede længe, inden det nittende aarhundrede gjenoptog forvandlingsarbeidet i nogen nævneværdig grad, og endnu længer, inden dette arbeide begyndte at strække sig udenfor den gamle bymarks grænser. Forst i 1857 blev det nødvendigt at udvide byens territorium. Det var den

første territoriale erobring, Kristiania havde gjort, siden den blev anlagt.

Kvarterer, som nu ligger saa godt som midt i byen, laa for den tid et godt stykke udenfor bygrænsen. Hammersborg var en virkelig forstad, Piperviken ligeledes; det punkt, hvorpaa slottet nu er bygget, laa i 1828 hele 1500 skridt fråden hidtil bebyggede del af byen \ Uranienborg var en skovklædt aas =2000 skridt fra stadens, og den nuværende Karl Joluuisgades øvre del en kroget landevei, der fra det sted, hvor storthingsbygningen nu ligger, bugtede sig udover til Ruselokken med ubebyggede jorder paa begge sider og enkelte gamle trær hist og her ved grøftekanterne. Universitetets nuværende grund var eu sump med enkelte smaakjern hist og her. hvor byens unge sportsmænd gik paa jagt efter ænder og bekkasiner om vanren. og slotsbakken nogle nøgne Ijeldknauser. paa hvis toppunkt man holdt paa at lægge grundmuren til slottet.

Gaderne havde et næsten ligesaa primitivt udseende som pau Kristian den Ijerdes tid. Det gamle system med en rendesten paa hver side var i lobet af det attende aarhundrede bleven forladt, og istedetfor havde man faaet en rendesten midt i gaden, akkurat som man endnu i vor tid har kunnet finde det ordnet i de trange sidegader i Nürnberg og hist og her i enkelte nordiske smaabyer. 1 denne rendesten samledes alt skyllevand fra husene, og et tykt ildelugtende dynd blev tilbage som bundfald. At an begge lukkede afløbsrender eller kloaker tinder jorden varede det meget længe inden man begyndte med. Først omkring 1840 fik Kristiania sine förste kloaker, og disse var endda saa ufuldkomne, at man allerede IH aar senere maatte begynde at bygge dem om.KRISTIANIA OG KRISTIAN IENSERN R

Grisene spankulerte ikke tenger frit omkring i gwlerne, akkurat som i det syttende aarhundrede; de.havde forlængst faaet consHinm abcundi. Men til gjengjæld var der andre umælende væsener, som fremdeles havde fuld dispositionsret over gaden. Det var ikke bare hundene som i nutiden, men ogsaa fijærkræet. .Hønsene spankede ugenert omkring paa fortougoue, og selv i en saa centralt beliggende gade som Dronningensgade pladskede ænderne i al gemytlighed omkring i rendestenens sole-vand og lod sig ikke i mindste lmuule forstyrre i sine undersøgelser af, hvad der var spiseligt og ikke spiseligt, uden naar en næsvis bøg engang imellem slog ned mellem husene og gjorde jagt paa dem.

Disse hønse-, amle- og høgeidyller viser paa det klareste, at byen var en uskyldig og fredsommelig liden by. hvor alting foregik med smaastadsmaissig gemytlighed.

Ordenens opretholdere havde ikke meget at bestille, og man hjalp sig ogsaa med det mindst mulige antal af dem. Ni politibetjente sorgede forbyens sikkerhed om dagen, og 50 vægtere vaagede i regelen ikke forgjæves om natten. Den hyppigste forstyrrelse i deres rolige tilværelse besørgedes af kaade studenter, der korn fra gilde og under pnnschens indflydelse tillod sig enkelte overmodige nattespektakler, der forstyrrede de; skikkelige borgeres trygge sovn. akkurat som bnrschernes spilopper i de smaa tyske universitetsbyer. Det var f. eks. ved saadanne natlige guttestieger, at den unge Henrik Wergeland hurtig erhvervede sig ry som en af universitetets værste galgenfugle.

Men selv disse uregelmæssigheder løb i regelen meget fredelig og spagfærdig af, og de halvhundrede vu'gtere kunde uden at overanstrænge sig røgte sit kald til almindelig tilfredshed, skjønt de baade havde byen og alle förstæderiie at vaage over.

Og var natten fredelig, saa var dagen det ikke mindre. Tngen stærk færdsel fyldte gaderne med sin uro, ingen stoiende fnbrikvirksomhed forstyrrede nabolaget ved sin larm. Alt gik sau rolig tig jævnt og stilfærdig for sig. som nogen sinaa-stadsborger kunde forlange. Der var ikke mere end vel halvandet hundrede værksteder i hele byen, og hvad fabrikvirksomheden angaar, da var den endnu i sin allerspædeste barndom. En «lel ubetydelige linende v insbramderior, to ulbryggcrier, der gjaldt for at være »betydelige« efter datidens begreber, og hvormed der ogsaa var forenet > maltgjøreri , en vognlabrik. fire r sagmøller®, og en kornmølle — det var hele herligheden endnu saa sent som omkring 1830, Akersolvens kraftige vandmasser bruste dengang endnu i fri og ørkesløs lediggang nedover mod Bjorviken og dannede det ene prægtige fald efter det andet til ingen verdens nytte. Og orretten gik trygt op gjennem elven, helt. op til Mnridalsosen. uden at blive stanset af »stemmer« eller skræmt af larmende turbiner. Byens fiskelystne ungdom kunde være sikkerDEN NYBAGTE HOVEDSTAD OG

paa et rigt udbytte, naar de gik opover langs de grønne bredder og kastede med fiskestangen.

Handelen havde beller ikke antaget saadanne dimensjoner, at det skulde virke forstyrrende paa den idyl. livori byen levede. Udforselsartiklerne bestod væsentlig af trælast, jern og glas; indførselen var allerede i jævn stigning, men stod dog endnu omkring 1830 en smule tilbage for Bergens. Med hensyn til skibsfart stod Kristiania langt nede i rækken blandt de norske byer. Ikke blot Bergen og Arendal, men endog Drammen, Tunsberg, Laurvig og Skiensfjordens byer eiede større flaader end «len norske hovedstad. Dog var der »let at mærke, at medens «le fleste af disse byers handelsflaader var bleven mindre siden aarhundredets begyndelse, havde Kristianiaflaaden boldt sig paa samme stadium, ja var endog vokset med et par hundrede kommercelæster fra 1806 til 1835.

Nogen voldsom tilstrømning af breve og nyheder skulde just beller ikke forstyrre byen og vække uro i sindene. Med Vestlandet var der postforbindelse to gange 0111 ugen, med udlandet to gange, med Oplandene to gange og med Sverige to gange. Hver af ugens «hige kom og gik der saaledes bare en post, midtogen en enkelt dag. du man drev det til hele to kommende og to afgaaentle poster.

Et kolossalt fremskridt paa befordringsvæsenets omraade havde dog den nybagte hovedstad forud for da tidligere tideis Kristiania. Den has du faaet dampskibe, som satte den i forbindelse baade med kysten og udlandet.

Hvormange dampskibe tror man?

Hein to stykker, og det ene af dem korresponderede endog med et tredje.

En redegjørelse for danipskihstrafiken i 1828 lyder i al sin kortfattede uskyldighed saaledes: Mellem Kristiania og Kristianssand gaar dampskibet a Consti tutionen« «ai gang ugentlig i pakke- og passa gerfrugt samt medtager den ene ugentlige brevpost i denne route. Fra Fredriksværn til Kjøbenhavn gaar hver tirsdag kl. 7 eftermiddag dampskibet »Prinds Carl . Mellem Bergen og Kristiania gaar dampskibet »Oscar-.« .Større var ikke danipskihstrafiken i 1828. At redigere Kristiania dampskihsliste« vilde dengang ikke have været noget anstrængelse arbeide; men synderlig indbringende vilde det unegtelig heller ikke have vieret. Hver eneste uf byens indbyggere havde jo hele dampskibslisten i hovedet; det viste sig bedst ved skibenes ankomst- og afgangstid, da masser af mennesker strømmede ned paa fæstningen for at se ('«institutionen «dier Oscar skovle sig udover eller indover fjorden med «len lange rogstribe efter sig. Og naar det saa —som i > torveslagets« aar — netop traf sig slig. ut det var den 17de mai, •<'«institutionen kom. da steg den sjeldne, begivenhed til en ren folkefest; fra alle kanter af byen foretoges der euKRISTIANIA OG KRISTIAN IENSERN R

formelig udvandring ned til fæstningen, og naar skibet endelig vist« sig, bid der et rungonde, demonstrativt hurra fra alle de 17de mai-begeistrede struber.

Men naar sandheden skal siges, som den er. saa var det nok ikke ganske frit for, at folk var adskillig ivrigere, naar (let gjaldt at se paa de nye vidundere, end naar talen var om. at reise med dem. Ældre folk vilde nu i regelen slet ikke betro sin person til dem; de betragtede disse »nymodens paafund med dyb mistillid; selv do yngre havde ikke rigtig vænnet sig til dem endnu. Mange reiste ligesaa gjerne med fragtemanden, saa var man da sikker paa at komme ordentlig frem. selv om det gik lidt langsommere. Nogle timer for eller senere havde ingenting at betyde, og desuden: hvis bare vinden var god. saa seilede man omtrent ligesaa hurtig, som dampskibet gik. Egentlig hvad man kalder hurtiglobere. var jo datidens dampskibe unegtelig ikke.

Og saa var der jo den hage ved dem. at de bare gik om sommeren. Farten begynder i april maaned og vedvarer til oktober maaneds tidgang« heder det tilslut i ilen redegjørelse, som er anført ovenfor. Den halve del af aaret maatte man altsaa indrette sig. som om der slet ikke var dampskibe til i verden.

Saalænge fjorden endnu var aaben, var frugtemændene de eneste haner i kurven; men længe varede det i regelen ikke, for ogsaa de maatte gaa i vinterkvarter.

Thi i midten eller slutningen af november begyndte isen at lægge sig, og naar den forst havde lagt sig. saa blev

den liggende helt til vaarsolen tog den, det vil sige til midten eller slutningen af april. 1 tdle tüsse lange mørke maaneder var Kristiania henvist til sig selv. fuldstændig afspærret fra sjøen som en stad inde i landet og afstamgt fra enhver forbindelse med udenverdeneu undtagen den, som slæden og den v nippe traver endnu holdt vedlige paa de snedækte landeveie.

Hvad tog den lille indespærrede hovedstad sig til i sit vinterlige fængsel? Den gik i hi og sugede paa labben, akkurut som bjoriien. Det var en lidet opmuntrende og yderst kjedsommelig tilværelse; men nød bryder alle love. Man havde slet ingen ting at gribe til.

Det nye universitet var endnu altfor optaget af de förste skridts vanskeligheder til at kunne yde noget kraftigt bidrag til byens indre liv. I 1828 udkom deiet slags forer for Kristiania og omegn af C. R. Roosen; der er citater af den paa flere steder i dette kapitel. Ogsaa om de primitive forhold ved universitetet giver den meget oplysende meddelelser.

Under 'Videnskabelige indretninger nævner den f. eks. »et filologisk seminarium. der er i fremskridende opkomst«, set anatomikammer, der endnu savner mange præparater, og hvis udvidelse er paatænkt«, »et astronomisk observatorium, der har et meget indskrænket lokale paa Aggershus fæstning«, og

• et kemisk laboratorium, livis udvidelse allerede er paa begyndt.. Det bele er, som man ser, nærmest anvisninger pau fremtiden, eg de viser kun, hvor umuligt det var i øieblikket, at fyldestgjore selv de aller beskedneste krav.

De offentlige samlinger stod akkurat paa samme trin som de »videnskabelige indretninger . Saa smaat var det. bevendt med dem, at Roosen ikke tager i betænkning at opføre som en samling, der fortjente at nævnes blandt de øvrige - en samling af kaarter og 2de glober tilhørende kathedralskolen«. Saa langt ned maatte han gaa; havde han stillet fordringerne høiere, var der slet ikke bleven nogen samling, som var værd at nævne.

De offentlige forlystelser var det ligesaa tyndt bevendt med. Man havde en yndet promenade rundt fæstningen, og man spadserede ogsaa gjerne i den botaniske have og paa »Vor frelsere kirkegaard*. Om søndagen borte man paa vagtparaden, og var det sommer, drog hele familjen efter middag ud pan landtur. Man tog kaffe-kjedlen med, og saa slog man sig ned ude ved Kongshavn, oppe ved »Grotten- eller andre steder, der laa ligesaa fjernt fra byens larm. Her nod mim saa kaffe og natur i landlig ugenerthed.

Men om vinteren havde man ikke engang denne tarvelige adspredelse, og de, som ikke kunde tage sig en slædefart udover til Sandviken, maatte pent blive hjemme den lange sondageftermiddag. Dog glemmer ikke Roosen at notere blandt de offentlige friluflslorlystelser, ut foruden slædefarter foregaar der ogsaa skoiteloben, naar vinteren tilsteder dot«.

Saa havde man naturligvis literaturen at adsprede sig med hjemme i den varme kakkelovnskrog: Maurits Hansens populære noveller, Bierregaards skuepil og Henrik Wergelands ungdomsarbeider — stort mere var der ikke. Herman Foss er iiabenmandet nok til at røbe fattigdommen, naar han i 1835 siger om den norske literatur, at

•da det hele neppe kan en god reol udfyld«, in ur Welhaven og Wergeland staa i don smniiiu hylde«.

Og naar det var saa smaat bevendt med literaturen, kan enhver omtrent ta'iike sig til, hvorledes det stod til med kunsten. Kunstforeningen blev ikke dannet før i I83ö, og forst i 1H42 kunde Nationalgalleriet aabne sin beskedne begyndelse til en kunstsamling.

Det eneste, som smagte af bildende kunst, var tegneskolen. Den var bleven oprettet i 1811), og i 1H22 havde den faaet det stolle navn Den kongelige tegne-og kunstskole «. Dens opgave var for det förste »ved undervisning i tegning og

modellering samt ved foredrag af mathematikens elementer at bidrage til haand-værkernes dannelse-: og dernæst »i dens bestyrelse at danne et kunstselskab, hvis formaal det er at udbrede kunstsmag«. Men længere end til

losningen af den förste del af opgaven kom man ikke; »kunstselskabet« og kunstsmagen blev staaende paa papiret som dode bogstaver.

Det musikalske liv indskrænkede sig til enkelte konserter i Det musikalske Lyceum«, og nu og da et besøg af omreisende 'virtuoser«, hvis præstationer tildels var af en meget tvivlsom kaliber.

Og yderst tvivlsomme synes ogsaa de dramatiske præstationer at have været, der afløste den gamle dilettantkomedie, da byen i 1827 lik sit förste offentlige skuespilhus, det saakaldte Stroinbergske theateer i Malthebv Man faar et levende indtryk af forholdene der, naar man ser en theaterrescencent i Nyeste skilderi af Kristiania og Stokholm forosina, at gulvet skal bedækkes med »et grovt gulvklaüle, hvorunder der først kunde tyndt udbredes lang halm, da man saaledes kunde holde fødderne varme«. Man kommer uvilkaarlig til at tænke paa en markedsfjælebnd — og stort høiere end fjælebodskomedie synes i virkeligheden heller ikke de kunstneriske præstationer at have staaet. Welhaven kalder det et -sørgeligt institut for moralsk og fysisk forkjølelse - , og skjøndt han havde taget det i forsvar mod norskhedsivrerne, finder han (log, at -selv den simpleste forpligtelse at give en virkelig sund kunst-præstation har det endnu ingensinde kunnet udfylde-. Dot bragte »yderst sjelden noget dygtigere, men ofte noget ringere end den nogenlunde begavede privatpersons leg med kunsten . Det hele var efter huns mening 'et usselt kaotisk bastardvæsen af salonen og Qæleboden* og skuespillerne talte »et gement provincielt dansk, der gjør sig ligemeget gjældende i tragedien som i vaudevillen-.

Saa stod der da ikke anden udvei tilbage end at. overgive sig paa naade og uiiaade til den private selskabelighed. Den pleier jo i regelen at, trives ganske godt i slige smaabyer, og byen havde jo tilmed flotte traditioner at støtte sig til paa dette felt.

Men traditionen var ikke levende længer; den havde fulgt det attende aarhundrede i graven; den gamle selskabelighed passede ikke for de nye forhold, og disse havde endnu ikke magtet at skabe sine egne former.

Det attende aarhundredes bikser og kakser var »europæere- paa sin vis; ile havde lært folkeskik i London og Paris. Den ungdom, som nu var vokset op. var derimod hjemmefødninger; forbindelsen med Vesteuropa var jo bleven afbrudt, og skolegangen i England og Frankrig var stanset af sig selv.DEN NYBAGTE HOVEDSTAD OG UNIVERSITETSBY

Endog i sin«; mest løsslupne øieblikket havde det attende aarhundrede bevaret en snev af engelsk korrekthed og fransk elegance. Nu var baade korrektheden og elegancen forduftet, og tilbage stod bare løssluppenheden i hele sin nøgenhed.

En Kristianialove fra tvvcaarene var en latterlig provinslaps med alle kjende-mærker paa at være bleven til nordenfor folkeskikken. Han var ligesaa naragtig i sin klædedragt som smagløs i sit kurmageri og raa i sine indfald.

Der er en bekjendt anekdote fra den tid, soin bedre end alt andet viser, hvad der kunde præsteres:

Paa en løkke ude ved Frognerkilen vnr der en sommerdag stort selskab. En løitnant, som pleiede at komme der i buset, var ved denne leilighed ikke bleven buden, og i sin ærgrelse herover besluttede han at hævne sig. Han vidste, at efter bordet pleiede man at ro ud paa vandet, og i den anledning lagde liau sig paa lur nede ved stranden. Selskabet kom ganske rigtig ned til sjøen; baaden blev fyldt baade af damer og bener; men neppe havde den lagt fra Lind, før løitnanten rev klæderne af sig, sprang i vandet, svømmede ud til baaden, hilste paa damerne og begyndte en konversation, paradisisk antrukken som han var. Det var den fine liævn, han havde udtænkt. Til straf blev han »forvist« til Kongsvinger fæstning, og da han ved afreisen spurgte sin overordnede, hvorlænge fonisningen skulde vare, fik han det humoristiske svar: »Til isen lægger sig^. Jlere blev der ikke gjort af den hele skandalhistorie.

Hvor kulturen er saa fersk som i datidens Kristiania, bliver selskabslivet en karikatur af, hvad «lot egeutlig bør være. Folk som den badende løitnant og hans ligemænd tillader sig, hvad det skal være; man mangler «let korrektiv, som i stilhed udøves af en sikker og harmonisk dannelse.

l'lider saadanne «nnstændigheder falder selskabslivets deltagere i to klasser: de, som slet ikke generer sig, og ile, som generer sig altfor meget. De sidste er i majoriteten, og de giver alle sammenkomster sit præg.

Man tør ikke være fri og naturlig af frygt, for at vække anstød; man bliver usikker af forlegenhed, stiv og tvungen af lutter > vel opdragenhed ' , og resultatet af det hele er en almindelig tombed og kjcdsommelighed.

Skarpt og rammende karakteriserede Welhaven den nybagte hovedstads selskabelighed, da hau i 183-t skrev: . Denne tilstand eller, maaske rettere, denne mangel paa tilstand ytrer sig for iagttageren fast i ethvert træk af vore selskabelige sammenkomster. Overalt sporger man om nyt og klager over, at der intet ordentligt passerer. Man tager da fat paa familjekronikeii med alle dens smaaligheder. Don moderne stræben giver sig luft i halve manerer, i hule fremtvungne theaterrecensjoner eller, hvor en dilettant gives, i endeløse kunstbeniærkninger, der forudsætter den samme

taalmodiglied og udholdenhed hos tilhorerne som hos den udøvende; hine ledes da. af den samme stræben, til at affektere en beundring, der ofte modsiges af deres afspændte miner og matte holdning. Alt dette forudsætter en vis grad af anstrængelse. Den sunde oprømthed, der fra et udviklet og sikkert samfundsliv strømmer over i individet, er et fænomen, som vi vilde have vanskeligt ved at vurdere;

Vi er endnu fangne i nogle regler og rubriker for den selskabelige konduite og gode tone. Deraf kommer det. at enkelte individer med en stærk social tendens og en let vakt munterhed giver dobbelt anstød ved deres obligate fremtreden.

Selv i de sammenkomster, der ligefrem er bestemte til en livligere selskabelig nydelse, selv i dansesalen moder vi den samme spænding. Man tinder taktma;ssig beva>gelse eller dode pauser. Men man savner den friere tilnærmelse og det almindelige udtryk af glæde. Denne mimiske blomst paa dansen, der visér hjertelaget, om end fødderne for et øieblik er i hvile, har endnu ei turdet udvikle sig. Hvor mau træffer en stærkere livlighed, der ytrer denne sig i en forceret bestræbelse efter ret at udtomme glæden; men nydelsen forsvinder, thi den vil her kjøbés ved leg og ei ved arbeide. Damerne sætter hyppig roser og liljer i haaret; men det traurige ved denne ironi er ioinefaUlende. Desværre har kavallererne ingen ret til at beklage sig, om de skulde stode paa danserinder, der ei er stort andet end bevægelige blomsterkrukker. —

Det er ængsteligheden for, paa en eller anden maade, ubevidst at foretage noget upassende, der holder sjælen og alle lemmer bundne. Den gode og frie tones billede gaar som et sagn og som en anelse gjennem alles hoveder, — men hvad skal man gribe til for at levendegjore det? Man savner endog almeninterressantc konversationsentner, hvormed man i det mindste i en retning kunde foretage øvelser, — og dog foler man, at der maa gjores noget. Ved en fest skammer man sig ligesaavel ved sine hverdagsmanerer som ved sit hverdagsantræk, - man ifører sig derfor en søndagskjole og en sondagstvang, og den selskabelige virtuositet bestaar da i at bære begge med nogenlunde anstand. Men den sande dannelse udelukker denne dobbelthed i manerer og ved intet uf saa underlige væsener som et »vel opdraget«, »pisnt«, og kjedsommeligt menneske. Damerne opdager denne mislighed lottest og føler den dybest, — og forfalder derfor paa resignationens vei lettelig til et vist snerperi eller en utækkelig fornuftighed. medens herrerne er la'derseige eller umandig tryglende kurtisører«.

Saavidt Welhaven, der, som man ser, ikke lægger lingrene imellem. Der er kun et karakteristisk fænomen, som han forbigaar i taushed, og det er det snobberi, som trivedes inden den kreds, der sluttede sig til ham og hans meningsfæller. Siden London Og Paris var ophørt at være dannelsesanstalter for byens ungdom, havde den

begyndt nt forskrive dannelse, »god tone« og fine ninnerer fra nærmere bold, og saaledes var Kjøbenhavn kommen til ære og værdighed som forbillede for alle. der vilde gjælde for at tilhøre den fine verden. Et ophold i Kjøbenhavn var nødvendigt for enhver, der vilde ansees for dannet, og alt dansk var endog i den grad i skuddet, at man foragtede den norske udtale af sproget som simpel og provinsiel og gjorde fortvivlede forsøg paa at (ale dansk med blode konsonanter og alt sligt noget.

Dette snobberi var en af hovedstadens barnesygdomme, akkurat som hurra-norskheden var det i den anden leir.

I firtiaarene blev det imidlertid Paris og ikke Kjøbenhavn, der blev mønster lbr byens selskabelige bestnebclser. Den fik sine elegante soiréer, livor der blev spillet, sunget og parleret just som i Paris«, den fik sine Chamj>s-Elys<':es paa Ladegaardsøen »medStrausser musik og Limonadetempler«, ja om det saa var restauranter med cabincts particuliers, saa fik man dem — aldeles paa sin parisisk.

Firtiaarene salte i det hele taget et nyt sving paa forholdene. De bragte ikke blot de første gaslygter, de förste kloaker, de förste vittighedsblade og de förste kunstudstillinger, men ogsaa offentlige maskerader, offentlige danselokaler, offentlig prostitution og mange andre af kulturens herligheder.

Og saa kom fénitiaareue med en livlig byggeperiode — der gjorde Kristiania større, anseligere, smukkere — og med den første norske jernbane.

Dermed var ilen periode forbi, da byen bare var en liden idyllisk provinsby trods hovedstadsnavnet. Fra don tid kan man datere den rastløse udvikling, der aar for aar liar ført nærmere mod det maal, søm dette aarhundrede har gjort det til Kristiania opgavo at løse. det maal nemlig: ikke bare i navnet, men ogsaa i gavnet at indtage pladsen som hovedstad i kongeriget Norge.

10«vi.

lundt Henrik-Wergelands digte findes der en epilog fra 1837, hvori der oprulles et frit fantasibillede af Kristiania glimrende fremtid: Forlængst Morgana, den gode fé mig slottet lod i sit luflspeil so. Men forud havde jeg snelt i tanken bygt. borgerskolen og børs og banken. Med »riet i ubevidst drømmen henvendt paa løvetandbladet, det medikament, jeg havde i luften skitseringen malet til Itarnasylol og rigshospitalet. Afspeill't i dugfnlde prinmliiblom theatret saa jeg alt, førend det koui. En stille sommerkveld var det min sorg nt opbygge llansteens Uraoienlwrg. — — Men hvad jeg bygged, for nær ei maatte stolt-Akershus komme. Det var at spotte.

I-angt, derfra paa en aaben plads ,saa let som liljernes -stængler fremspringe) jeg IhkI I reinstaii et søilel. palads, ut kapitol for et folk til tliiuge. Og byens grænser paa hver en kant jeg flytted ud, indtil elven randt igjennem midien, l>edækkot da som Thems med skibe, Gud ved hvorfra. Sau drømte jeg ofte jraa denne plet, ei voksen nok til at ordne «let. Dét vnr min kjærlighed kun for byen, sum sknbtu friskt væk for den af skyen. Og hvor den havde igjen en hoben, hvidgliiisontlo villaer etrø'dc don ud. Du syntes 0111 byen som paa CH brud en bord af perler oni grønne kaabcn«.KRISTIANIA UDVIKLING I VOR TID

Jeg tor vædde pan, ut folk, som dengang læste eller hørte dette digt. haj-trukket paa smilet og rystet paa hovedet over Wergelands vilde fantasi.

I vor tid gjor derimod disse fremtidsvisioner ikke noget overdrevet indtryk.

Parodisk virker det selvfølgelig, naar forfatteren sammenligner Akerselven med Themsen og lader skibe fra alle verdens kanter lohe op i dens grunde og smale leie. Men bortseet fra denne galskab, er der ingen af disse fremtidsdromme, som ikke forlængst er gaaet i opfyldelse, ja udviklingen har i høi gnid overfløiet endog de aller dristigste af dem. Selv en Wergelands fantasi er kommen til kort mod virkeligheden paa dette punkt.

I epilogen er det en udvandret Kristian iagut, der fører ordet. Han vender tilbage fra den nye verden og er fuld af forbauselse over, hvor rent forandret byen er bleven i de aar, ban har vævet borte. Han søger forgjæves sin mors hytte udenfor bygrænsen med det gamle piletræ, som et skjærepar havde bygget rede i. Træet er væk, og huset er væk. Det er nok bare ude i Gamlebyen at slige smaa gammeldagse huse endnu tindes.

»Men over engen, livor huset laa, hvor koen gik, <la jeg sidst den saa, sig strakt har skinnende gader lieu, saa ei jeg kjender mig mer igjen. De synes komne ved trylleri gotivint. som i New-York og Soiut T.ouie, som om Kristiania dem »l' sin kjerne skjiKl ud som straalerne af en stjerne.

Nøgternt betragtede var vistnok endog disse udtryk meget hyperbolske i forbold til de hitte smaa begyndelser, Wergeland havde for oie i slutningen af tredive-aarene. Men efter hans død indhentede virkeligheden forholdsvis hurtig de altfor rapfodede udtryk.

Hans overdrivelser er da gjort nøgterne og hans vildeste fantasier er bleven reducerede til afblegede drømmebilleder, hvis virkeliggjørelse allerede ligger et godt stykke, hag os — i den grad rivende hurtig har den udviklingsstrom været, der har bruset gjennem byen.

Det hele har næsten havt karakteren al' en vaariloms kraft og hastighed. —

Det var, som sagt. först omkring 1850, at Kristiania udvikling egentlig begyndte at skyde raskere fart.

Siden 1814 havde det ikke blot vist sig, at landet virkelig kunde friste en beskeden tilværelse som selvstændig ståt, men endog at alt trivedes og voksteKRISTIANIA OG KRISTIAN IENSERN R

udmærket onder do nye forhold, saa der var en stadig fremgang i velmagt baade pan de materielle og de aandelige omraader.

Under disse omstændigheder følte man sig ikke længer tilfreds med den provisoriske maade, man havde indrettet sig paa i den nye hovedstad og det endnu langt fra afsluttede arbeide begyndte paa at give Kristiania et varigt og værdigt præg som sæde for de nye institutioner. Som folge heraf reiste der sig i lobet af et decennium eller vel saa det en næsten staselig række af offentlige bygninger i den for saa tarvelig udstyrede by.

Pm» det kongelige slot, som man var begyndt at bygge allerede i 1823 og som man i over 20 aar havde solet med, uden at komme nogen vei, blev der nu endelig taget fat med kraft, og i 1848 var det færdigt. I 1851 kunde universitetet sige farvel til den gamle kasse i Prinsensgade og flytte ind i sit vakre bygningskompleks. Storthinget maatte derimod endnu i over et decennium blive, hvor det var. I 18(50 var imidlertid ogsaa dets nye lokale færdigt. Saaledes havde da endelig baade kongemagten og folkrepræsentationen faaet eget tag over hovedet.

Nu er turen kommen til regjeringen, formidleren mellem begge. Tomten er valgt, de arkitektoniske planer bedømte, og inden det nye aarhundrede oprinder, vil vel ogsaa en moderne regjeringsbygning have a Hust det provisoriske arrangement, som trods alle ulemper har vedvaret lige til den dag idag.

I 1850 blev byens gamle kirke restaureret og fik ved den leilighed sit nuværende taarn; men skjønt den blev overlæsset med gallerier, var den dog allerede for liden, og en ny kirke. Trefoldighedskirken, blev paabegyndt paa Hammersborg. Den blev færdig i 1858. Ogsaa den i nærheden liggende St. Olafs kirke, der tilhorer den katholske menighed, er en bygning fra femtiuarene.

Samtidig byggedes ogsaa Eidsvoldsbanens stationsbygning, der nu liar maattet vige plads for Østbauestationeus store bygninger, endvidere en vakker brandstation i umiddelbar forbindelse med byens første ba/.arbygning. I omegnen reiste sig ogsaa i lobet af femtiaarene flere smukke offentlige bygninger som lystslottet Oskarshal, Gaustad og Bodsfængslet.

Hvad der dengang blev begyndt, er senere bleven fortsat. Hag universitetet er der bleven opfort flere bygninger, der afgiver plads for samlinger og videnskabelige indretninger, og endnu flere vil sandsynligvis blive bygget her i en ikke fjern fremtid; kathedralskolen har forlængst faaet sit eget smukke lokale; det nve rigshospital er bleven fuldendt og taget i bing; en ny fødselsstiftelse staar paa dagsordenen, den nye centralstation for poliliet er baade bleven bygget og ombygget, det i arkitektonisk henseende samdeles smukke posthus — en af byens smagfuldeste bygninger — skal nu forvandles fra en toetages til en fireetages gaard; ikke mindre end tre nye bazarer er_ K § I ST I A XIA UDVIKLING T VOR TID_

bleven opførte, «leis efter offentlig, dels efter privat foranstaltning, og den ene nye kirke er skndt op efter den anden for ikke at tale om bele den mangfoldigbed af forsamlingslokaler, foreningslokaler, musiklokaler, banklokaler, badeindretninger o. s. v. o. s. v., der aar for aar er kommen til

Ligesaa ivrig som det offentlige og de halv offentlige foreninger har været, naar det gjaldt at bygge, ligesaa energisk har endelig enkeltmands foretagsomhed været. Den ene nve bydel er bleven behygget efter den anden: (jriinerlokkeu. Hægdehaugen, Homannsbyen, Meyerlokken. Professorlive» og gud ved, hvad de allesammen heder, disse statelige kviutalgrnpper, der er vokset op rundt omkring den indre by med en forbausende hurtighed, som næsten har havt noget paddehatagtigt ved sig.

I tidsrummet 1865 —75 reistes der paa byens daværende grund ikke mindre end 931 nye huse, og dertil kom de bygninger, som blev opfort udenfor de daværende bygrænser paa det territorium, som i 1877 blev indlemmet i byen. Regner man disse bygninger med, kommer man til det resultat, at der i dette tidsrum blev opfort mere end KW) nye huse om aaret — et meget respektabelt antal for en by ikke større end Kristiania.

Senere bar tilvæksten ikke været saa voldsom; fra 1875 til 1887 udgjorde den 450 huse. Men en stor del af disse aar tilhørte jo »de daarlige tider«, da «leivar stilhed i alle forhold. Under saadanne omstændigheder er tallet alligevel ganske betydeligt, især naar der tages hensyn til, at de nye huse i regelen er store bygninger, hvis tomt i hvert eukelt tilfælde ikke siui sjelden tidligere har afgivet plads baade for to og tre sinaahuse. I slige tilfælde har altsaa opførelsen af den nye bygning fort til en formindskelse, ikke til eu stigning af husenes samlede antal Et meget illustrerende vidnesbyrd om forholdenes vækst er eiendommenes stigende værdi. Af opgaverne over, hvormauge eiendomme der er solgte i de forskjellige aar, og over kjobesummernes størrelse kan man danne sig et slags begreb om gjennemsnitsværdien af en Kristianineiendom til de forskjellige tider. I firti-uurene var gjennemsnitsværdien af de solgte eiendomme Ö,20() kroner, i femtiiuirene 12,600 kr.; saa faldt den i sekstiaarene til 11,800 kr.; men i förste halvdel af sytti-aarene steg den næsten til det dobbelte, nemlig til 21,500 kr., og trods de daarlige tider er den i tidsrummet 1875—85 yderligere steget til kr. 22,500.*)

Karakteristiske kjendsgjerninger, der belyser byens raske udvikling, er ogsaa følgende:

*) Til sammenligning kim tjene, at jgeimenisiiitxvierriien af »le solgte eiendomme i samtlige norske kjohstæder vor 3,1100 kr. i firtiaarono, 5,000 kr. i fcmtiaarette, 5,200 i gekatinarcne, 8,700 i første halvdel af »yttiaarene, men Iki re 7940 i]ierio<len 1875—85.

I 1858 kostede gadebelysningen Kristiania kommune 10,000 kr.: ti aar senere var udgifterne 32,000 kr.; i 1885 var (le steget til den respektable sum 210,594- kr.

I 1858 anvendtes der til brolægning og veie 93,000 kr.; ti aar senere endog bele 120,000 kr. Og dog er dette belob ikke en sjettepart al"; hvad der nu anvendes. I 1885 belob udgifterne paa denne ene konto sig til — 053,000 kr.

I 1858 kostede politiet byen (50,000 kr.; i 1 H(>8 allerede mere end det dobbelte (142,000 kr.); men nu koster det omtrent tolv gauge saa meget som for tredive aar siden (790,000 kr. i 1885).

T 1858 var udgifterne til skolevæsenet 38,000 kr., i 1808 97,000 kr. i 1885 var de naaet op til 2.452.780 kr.

I 1858 var den samlede skat paa næring og fast. eiendom 328,000 kr., i i 1808 var den 570,000 kr.; men i 1888 var den bleven — 3,330,000 kr.

I 18(58 ansloges den samlede formue i bven til 78,000,000 kr. og indtægten til benved 17,000,000. I 1888 ansloges derimod formuen til 218,000,000 kr. og indtægten til 45,000,000.

Saaledes kunde jeg blive ved at opregne tal, der paa den mest slaaende maade illustrerer byens udvikling; men jeg afbryder for ikke at trætte. ITvad jeg har anført, er allerede mere end t.ilstra'kkeligt til at vise, med hvilken fart alting er skudt i veiret. —

Det er ingenlunde bare den nye værdighed som hoved- og universitetstad og de fordele,4denne, vandighed forer med sig, som har fremkaldt og paaskyndet denne raske veekst. Xve faktorer er kommet med i spillet, og disse faktorer har øvet en væsentlig indflydelse, baade paa udviklingens hastighed og dens retning.

Et blik paa kartet vil overbevise enhver om, at Kristiania har en overordentlig gunstig beliggenhed som handelscentrum. Byen ligger ikke blot. i hjertet af den frugtbareste del af Norge; men den er endog deu mest centmltbeliggende sjøstad paa. bele den skandinaviske halvø. Disse fordele maatte selvfølgelig komme til at spille en stor rolle i jernbanernes og dampskibenes aarhundrede. Hver ny dampskibsrute maatte blive en ny fonetningsforbindel.se for byen, hver nv kilometer jernbane eu udvidelse af dens opland.

Det er dette, som ei- hoveduarsagen til dens store ekonomiske fremgang. Uden at tage denne faktor med i

beregningen vilde man ikke kunne forklare sig den rivende forte udvikling. Hverken universitetet eller grundloven, men dampmaskinen har ydet det væsentligste bidrag til den, og det moderne Kristiania er

(lerfor i ligesaa hoi grad en fabrikby som en universitetsstad og langt mere af en handelsstad end af et embedscentrum.

Hvorledes det var med fabrikvirksomheden i Kristiania for 50—(50 aar siden, har vi allerede havt anledning til at hegge manke til. Maa husker jo kornmollen, vogn fabrikken, de to ølbryggerier og de fire ssagmollers Ira 1828.

Af de henved 200 fahrikanla-g. som ved midten af syttiaarene fandtes i Kristiania og omegn, var ikke mere end 10 anlagt for 1830. Paa byens grund blev der anlagt 3 i trediveaarene, 2<i i firtiaarene. 43 i femtiaarene. 50 i sekstiaarene og 31 i den förste halvdel af syttiaarene. Tager man omegnen — Akers fogderi — med, blev der i den første halvdel af syttiaarene aulagt. ikke mindre end 00 fabrikker. Om anlæg i ottiaarene foreligger der endnu ikke officielle oplysninger.

Man faar først en rigtig levende følelse af. hvor storartede disse tal er efter norske forhold, naar man sammenligner dem med de tilsvarende opgaver fra landets na\ststørste by. I Bergen blev der nemlig i femtiaarene bare aulagt lem fabrikker, i sekstiaarene bare tre og i förste halvdel af syttiaarene bare en.

Som bekjendt har Kristiania fabrikvirksonilied ikke slaaet sig udelukkende paa forædlingen af de indenlandske produkter. Den har ogsaa med iver kastet sig over bearbeidelsen af udenlandske raastoffe.

Og resultaterne har i regelen været særdeles gunstige.

Man har ikke blot kunnet optage konkurrancen med de udenlandske produkter herhjemme; men man har endog for enkelte artiklers vedkommende fundet en plads paa selve verdensmarkedet. Skjøndt Norge ikke længer er noget jeniproducerende land, har dog hovedstadens hesteskosøiu f. eks. erobret sig et marked i udlandet ligesaavel som træmassen, ansjosen og Kristianiaøllel.

Hovedsagen er dog den indenlandske forsyning, og her har allerede den opblomstrende fabrikby udstrakt sin virksomhed til de fjerneste egne af landet. Naar f. eks. et røgeri i Haugesund skal udføre rogesild i kasser, modtager ilet bredderne til disse kasser i høvlet og afpasset stand fra et eller andet hovleri i Kristiania,

Og dog kan denne fabrik virksom hed langtfra maale sig i betydning med den haudelsrørelse, som samtidig har udviklet sig.

Som bekjendt vedblev Bergen ogsaa et godt stykke ind i dette aarhundrede at havde sit gamle hegemoni som landets første handelsstad.

Hviid udførselen angaar, stod Kristiania selv saa sent som ved midten af aarhundredet langt tilbage ikke blot for Bergen, men endog for adskillige andre norske byer. Værdien af dens udførsel udgjorde dengang kun omtrent en femtepart af Bergens og en halvpart af Stavangers. Selv Drammens og Trondhjems udførsel var adskillig større end hovedstadens, og den maatte nøie sig med at indtage den beskedne

plads som nummer f» i rækken med — Sarpsborg, Kristiaussaiid og Tromso som nærmeste efterfølgere paa listen. Endog saa sent som for omkring tyve aar siden lærte vi i vore skolegeogralier: Udførselen fra Kristiania er vel ikke saa betydelig som flere andre stæders i Norge; men o. s. v. .

1 de første tyve aar efter IS 14 var byens indførsel ogsaa mindre end Bergens. Et enkelt aar, 1H25, havde vistnok Kristiania overtaget; men i de følgende nar lik Kergen atter et lidet forsprang indtil 1835, da Kristiania paany tog ledelsen«, som det heder i sportsproget, og siden luir bven beholdt den.

Naar man betragter forholdene, som de stiller sig Ibr øieblikket, skulde man ikke tro det muligt, at byens overlegenhed var af et saa nyt datum. Den er nemlig saa ubetinget og saa vældig, som om den var bleven

oparbeidet gjennem mange slægtled.

1 midten af firtiaarene blev Kristiania udførsels værd i anslaaet til kr. 1,400,(100; i 1887 til 2(3,070,000.*) 1 1.S44 var rigets toldindtrader omkring syv og en halv million kroner; deraf kom en femtepart (kr. 1,500,000) paa Kristiania toldsted og eu sjettepart (1,250,000) paa Bergens. I 18S7 var toldindtraderne nitten millioner kroner. Deraf kom fremdeles en sjettepart (kr. 3,250,000) paa Bergen; men Kristiania toldsted indbragte nu alene 9,500,000 kroner. Af bele rigets toldindtrader falder altsaa for tiden ikke mindre end halvparten paa Kristiania toldsted.

Bag disse kjendsgjerninger ligger der en lov, som i delte aarhundrede har hekrutftet sig over hele den civiliserede verden, den nemlig, at de moderne kommunikationsmidler bar en sterk tendens til at reducere all«! smaa mellemstationer og samle al trafik sammen paa kommunikationslinjernes store knudepunkter.

Et saadant knudepunkt har jernbanerne gjort Kristiania til for det ostlige Norges vedkommende, og dauipskibslinjerne i forbindelse med nordbanen er allere«le i færd med ut slaa lignende endeknuder paa de traade, der forbinder byen med det vesten-og nordeuljeldske. Adskillige af vore mindre byer modtager nu en hel «lel af sin vareforsyning fra Kristiania; deres opland ei' altsaa ikke stort mulet end et slags filialafdeling af hovedstadens store opland.

Tidligere har den norske storhandel for mange uf indførselsartiklerne!« vedkommende havt sit sæde i Hamburg, og Hamburg spiller jo fremdeles en overordentlig stor rolle i denne henseende. Men Kristiania er dog begyndt at dele pladsen med den tyske bv. og aar for aar tilriver den sig mere terræn.

•) Bergens vnr samliilij,' kr. 6,800,1X10 njr 1»,080,000.KRISTIANIA UDVIKLING I VOR TID

Selv en hel del af de vavev. .som Hamburg fremdeles indforer til Norge, indfores nu ikke direkte til detaillehandlerne. men til de store firmaer i Kristiania, hvorfra fordelingen til smaabyerne saa foregaar.

Takket, van-e. det omfang. Kristianiahandelcn har taget, kan nemlig de store firmaer besorge sine indkjob til priser, der gjor det muligt for dem al tilfredsstille de mindre byers behov ligesaa billig som de udenlandske forretningsmænd. Naar man reiser randt kysten under probenreutertra'kket. ser man derfor ikke længer næsten udelukkende tyske handelsreisende paa dampskibe og hoteller. De norske er repræsenteret i stort antal, »g storste delen nf dem er selvfølgelig fra Kristiania; kun hist og her slænger der «mi udsending fra et bergensk firma indimellem.

Men ikke blot fra Hamburg har Kristiania erobret terræn; efterat have sikret sin overlegenbed paa Østlandet, er byens forretningsverden ogsaa begyndt at vende sine blikke mod Vestlandet og de nordlige distrikter.

Næsten hele det Norge, som ligger norden for Stadt, lik tidligere udelukkende sin forsyning fra Bergen. Byens gamle overlegenhed som handelsstad havde skabt denne forbindelse, og aarhundreder» tradition havde befæstet den. Nu er imidlertid Kristiania begyndt at faa indpas her trods alle gamle forbindelser, og hvor langt denne merkantile erobring allerede er skredet frem. skjønnes bedst af. at der hver eneste uge gaar tre å fire store lastedainpskibe fra Kristiania til Nordland eller Finmarken. Det or en trafik, som er ganske ny, og som ingen dromte om for 20 aar siden.

Kun paa et omraade har byen ikke holdt skridt med sin udvikling forovrigt. Det er med hensyn til skibsfart. Vistnok har den, ogsaa hvad handelsHaadcus størreiso angaar, i lobet af den sidste menneskealder hævet sig fra at være den sjette til al; være den förste i rækken af de norske byer; men ined hensyn til flaadens værdi og transportevne staar Kristiania med sine træskuder tilbage for Bergen med sine moderne dampskibe.

Ku hel del af Kristiania indførsel og udforsel bliver ikke besørget af byens egne skibe, men af fremmede. Selv i den indenrigske fart overlader Kristiania helst andre at besørge transporten. Det er saaledes f. eks. Bergen og Trondhjem, der hesurgor dampskibsforbindelsen mellem Kristiania og det nordenfjeldske Norge. Kristiania selv er i denne retning aldeles passiv.

Deu besidder alle betingelser for at van-e en sjøfartsby; men den udnytter dem ikke. Naar det gjælder

kapitalanbringelse, synes det virkelig, som om Kristiania lider af deu vandskra;k. Welhaven talte om. Den. som har penge, hygger sig heller et hus, end han tager part i et fartui. I (lot ene tilfælde er gevinsten liden; men den or sikker som grundmuren, hvorpaa huset er hygget. 1 det andet tilfælde eiden unægtelig ofte stor; men den er usikker og lunefald som vandet under skibets

kjol. Trods den stærke udvikling har Kristiania endnu paa dette punkt bevaret smaabyens forkjærlighed for den sikre lille fordel og skrækken for den stor© resiko.

I det hele taget synes ikke Kristiania at niere nogen iver for kommunikations-væsenets udvikling. Den længe omtalte Bergensbane omfattes som bekjendt med begeistring i Bergen; i Kristiania betragter man den derimod med ligegyldigbed. og dog vil selvfølgelig en siuulan bane bekræfte den før nævnte lov. at det er det store centrum, der drager af med den væsentlige fordel.

Denne ligegyldighed er saa ineget besynderligere, som det jo faktisk er kommunikationsvæsenets udvikling. Kristiania har at takke for sin storartede vækst siden 1850. Soin universitetsby var den allerede dengang bleven laudets intellektuelle og som hovedstad dets politiske centrum; men först ved at reducere de store afstande har de moderne kommunikationsmidler gjort det muligt for den at udvikle sig til et centrum ogsaa paa det merkantile omraade, og det er denne produktive udvikling, byen skylder sin vækst i den sidste menneskealder.

Det er, som sagt, hverken universitetet eller grundloven, men dampmaskinen, der bar anlagt det største stykke af del moderne Kristiania.vii.

il

I;,! vis iler er noget sted i Kristiania, hvor man skulde kunne tro sig hensat til en £ af de virkelige storhyer, saa er det strækningen fra storthingsbygningen og op i til universitetet. Bred som en boulevard, med Eidsvoldspladsens gnesplæner og trægrupper mellem Storthingsgadens og Karl Johans gades husrækker og med slottet i baggrunden som et effektfuldt nfslutningspunkt i det stigende perspektiv, eiden allerede fra anlæggets side en flot, storstadsmæssig ide. som gjor sin ophavsmand al ære — et tiltalende vidnesbyrd om den tid, da man sværmede for at gjöre dot lille Kristiania til et. Paris i lommeformat.

I den förste tid var selvfølgelig det hele altfor stort i forhold til byen; det maa nærmest have virket som en absurditet. Nu derimod taaler byen at have et saadant luksuriøst parti, og Karl Johans gade er derfor bleven Kristiania hovedgade, don eleganteste, tlen mest bekjendte og den mest befærdede af alle hyens gader.

Fremfor nogen anden gode i Kristiania er det en gade med fysiognomi. Og dens præg er langtfra fast og ensformigt; det veksler tvertimod stadig med aarets tider og døgnets timer. Det er en af de gader, man ikke kan tænke paa, uden at der dukker en hel række. levende og karakteristiske hilloder oji for en.

Og alle disse billeder har dut tilfælles, at de er ægte »Kristianiabilléder«.

Hvilken Kristinniaboer husker f. eks. ikke Karl .Johans gade en vinterdag efter stærkt snefald, naar sneplogen har gaaet dag efter dag og holdt fortougene og kjorebanen nogenlunde fremkommelige!

Eu næsten mandshoi suevold ligger langs hvert Ibrtoug. De, sotn gaar langs husrækken, kau saavidt skimte hovederne paa dem, der gaar ptui fortonget langs Eidsvoldspladsen.

Det er Karl Johans sibiriske periode, den tid af aaret, da man mosten begynder at spekulere paa. om iler alligevel ikke skuhle Være noget i det, som undertiden forsikres i Frankrig, at der gaar vilde isbjorne lose omkring i den norske hovedstads gader. Alt hvad man har for oie, forer i altfahl tanken ad ideassociationens korteste og letteste veie til et tilholdssted for isbjorne ved Nord ishavets kyster.

L de aller sidste aar er dog disse Karl Julianske sneforskansninger saa smaat begyndt at blive et tilbagelagt stadium. Byen har gjort et fremskridt, som fortjener at noteres: man lader ikke henger sneen danne stærke volde

langs rendestenene: istedetfor skufler man den jævnt udover gaden, saa dennes profil svulmer mere og mere op, indtil kjørebanen bliver som et slags aasryg med bratte afhang ned mod de to dybe dale. som engang i tiden var fortoug.

Det er som sagt et stort fremskridt, og franskmændene har vist uret alligevel; der er vist slet ikke isbjørne hverken i Karl .Johans gade eller paa Eidsvolds-pladsen. Men langt bort«! kan de neppe være.

Fra Nordishavet til Sahara maa jo veien ifolge geografien være temmelig lang. Den er dog ikke længer, end at Karl Johans gade tilbagelægger den paa fem i\ seks maaneder.

Hvor der midtvinters bare var sne, er der midtsommers bare saud, tin. lied ørkensand, saa fin som Horsigtet hvedemel og saa hed, som var den tørket i en bagerovn.

De heste, som trak sneplogen ved nytaarstid. har nu faaet en stor vandbeholder at slæbe paa. I fine straaler udgyder den sit indhold over gatlen for at forebygge det alt andet end behagelige fænomen, som beboerne af den jydske hede kalder sandflugt,

Men det lykkes kun halvt.

En times tid efter at dynkemaskinen har været der, er sandet atter lige lost og ledigt. Det mindste vindpust bringer de pulveriserede leriuasser til at svinge sig op i luften som støvskyer, der feier lystig op eller ned ad gaden efter lufttrækkets luner.

Disse støvskyer er do eneste Karl Jolmns-lover paa denne aarstid. Ellers er hele promenaden ode og forladt, Studenterne or reist hjem i ferien, damerne ligger paa landet, musiken spiller ikke i Studenterlunden, den : ekserserer« p;ia Gardemoen. Ingen herskabsvogn ruller ud af portrumineno; ingen smukke øine titter ud af anden-etagernes vinduer, der er blindede med nedrullede persienner; ingen kunder gaar ud og ind af første-etagernes boglader, hvis betjening staar og halvsover bag de vidtaabae døre i de stille, steghede rum; ingen kunstelsker studerer malerierne i Blomquists og Abels vinduer, og ingen trælcker sit lommeuhr op af vestelommen udenfor Domus acadennca for ut se, om det stemmer med nniversitetsuhret.

Solsteg, stilhed og sand — det or dot hele akkurat som i en ørken.KARL JOHANS GADE

Selv de kontorfolk, der skul lijem og spise middag i Homannshy eller pau Hiegdehangen. gaar ikke sin vanlige vei op gjennem Karl Johans gade, men lusker hag i Kristian (len fjerdes gade for at faa nyde godt af den skygge, som • Rventyr-gaarden og de andre husvægge kaster.

Men de Heste gaar slet ikke hjem til Homannsbyen eller Ha'gdeliaugen. De har sendt familjen paa landet og lever en gnrçoiK.. De spiser sin middag til musikens toner i Grand hotels overfyldte spisesal og drikker kaffe i fri luft nede paa tøidsvoldspladsen hos Gravesen, saafremt de ikke skyr selv disse to Saharas oaser nu i sommertiden og tyr ned til Ingebret for at spise stegt smaamakrel. melkesold og andre af de smaa Ingebretske »specialiteter«.

l'denfor Ingebret er der ogsaa anledning for en saadan ferie-ungkar til at dyrke gemytligheden og faa varmt toddyvand om kvælden, hvis han ikke foretrækker at drage nd til Tivoli og nyde kunst i korte skjorter, til klokken bliver halvtolv og herligheden er slut.

Naar han saa ved midnatstid rusler hjemover, er der endelig bleven en liden smule liv i Karl Johans gade. Nafsonimerl'uglene har allerede sværmet der en times tid eller to; paa hver bænk i Studenterlunden og langs Eidsvoldspladsen sidder et par af dem; andre er endnu ikke kommen til ro. men farer efter hinanden opover eller nedover fortougene, akkurat som om de legte »enkemand soger mage«, medens leende og snakkende suiaaHokke af kafcgjæster. der netop bliver lukket ud af Grand hotel, stanser paa hjørnet og studerer legen med kjenderminer.

Vor garcon er kommen til at tænke paa sine egne ungkarledage, han smiler, ryster paa hovedet ad ungdommen og gaar endelig videre, idet han med et suk tænker paa den uhygge, der venter bum hjemme, hvor moblerne er Hyttede sammen og overdækkede med lagener, hvor hængelampen er indhyllet i et stort pudevaar. hvor alle vinduerne er oversmurte med kridt, og hvor der lugter kamfer i alle værelser.

Oppe ved slottet stanser han og ser sig tilbage. Lang og stille strækker Karl Johans gade sig dernede i den lette somniernatsskumring. Fortougene med sine utændte lygterækker synes at uærme sig mere og mere mod hinanden, jo henger nedover oiet folger dem, uden dog at finde noget foreningspunkt, saa langt han kan se. Det er ligesom gaden har lagt sig til ro og blunder i en let sommernatshlunds elnir obscur. Kun nogle ganske faa tusmorkesvu'rmere svæver endnu om i nærheden af Rosenkrantsgaden, og opover Slotsbakken kommer en ensom herre strævenrle, sandsynligvis en lidelsesfælle, der ogsaa skal hjem til uhygge og kamferlugt. — —T\
RISTI A NT A OG KRISTIANIENSERNE

•leg begyndte mod at paastaa, at Kurl Johan var don eneste virkelig stor-stadsmajsSig europaviske gade i Kristiania, og saa bar jeg bevist min paastand ved at sammenligne den — med Sibirien om vinteren og med Sahara, om sommeren. For at svække virkningen at denne mindre beldige maade at bevise paa. er det hensigtsmæssigt at oplyse, at jeg har begyndt med undtagelserne, med de mindst europæiske oieblikke i Ivarl Johans« mangesidige tilværelse for senere uforstyrret at kunne beskja>ftige mig merl regelen.

Og regelen er virkelig en vis om Europa mindende livlighed.

Hvor livlig er f. eks. ikke Karl Johan i september, naar promenaden atter fyldes!

Landliggerlivet har givet damerne frisk farve i kinderne og frisk glans i einene. Dets ubundne frihed ruller dem endnu gjennem blodet. Endnu bar ikke deres lemmer glemt de store, kraftige bevægelser fra skov. mark og sjø; endnu kan de i et ubevogtet øieblik frigjøre sig fra bydressurens stramhed. Det er næsten, som om en duft af nyslaaet eng var fulgt med alle disse sunde, smilende kvinder ind til staden, saa der ikke er andet, som minder om host ved dem, end de nye høst-toiletter. der under disse omstændigheder naturligvis bare virker dobbelt kokette og pikante.

Man modes, man hilser, man onsker hinanden velkommen tilhuge og fortadler, hvorledes man har havt det. Alting er lutter smil og glæde. Tanken paa sommeren giver glæde; men tanken paa det liv, som forestaar, giver ogsaa glæde. Smaa hjertçsaar fra sidste vinter er bleven kegte i landlufteii, smaa spirende forbindelser, som sommeren bar afbrudt, knyttes paany: nye friluftsbekjeiidskaber derudefra flyttes varsomt Over i de trangere byforhold, saafremt de i det hele taget passer i il isse og ikke bare maa vedblive at være friluftsbekjendtskaber.

Al denne omflytning, hele denne uro og travlhed, inden man atter har fundet sig til rette, præger ansigterne og giver hvert møde et liervost liv. der har en egen charme.

Og over hele denne spillende uro, der bølger op og ned paa fortunget i middagstimerne, kaster en bleg septembersol sine kjølige straaler, nu-nsalle farver (»g ulli- konturer trailer dobbelt skarpt frem i den klare luft, der er saa msottet med fugtighed, at treerne paa Eidsvoldspladsen endnu har dug paa sine blade helt henimod middagstid.D^ari ^oHansgade.KARL JOHANS GADE

Og ikke mindre livligt er det oin vnnren. Den overflod af sol, der om sommeren forvandler Karl Johans gade til en sandorken, skaller den ogsaa de forete vaarhud.

Det er altid inderst inde ved husvæggen i Karl Johan, at den forete gadesten titter frem af sneen, og det er ligesaa sikkert langs denne husvæg, at den forete neslcsommerfngl foretager sine valne flyveovelser.

En ikke-kristianienser vil vel finde det en smule ahsnrd, at gadestenene bliver regnet blandt vaarbudene; men den, som i tre maaneder ikke har seet andet end sne og is, saasnart han har stukket næsen ud af porten, lian vil af erfaring vide. at den förste gadesten er en begivenhed, der vækker jubel ved sin melding om, at vinterens værete magt er brudt. Jeg l'or mit vedkommende finder i alle fahl, at (ler er langt mere «stemning« i den förste gadesten end i »den sidste rose«, og synet af en slig sten. idet den viuid og sort titter op i dagen inde ved herr Thorvald Meyers husvæg, har virkelig mere end engang fyldt mig slig med vaaranelser, at jeg ikke har nøiet mig med et mindre udbrud end at nynne Fausts beromte vaarskildring til tonerne af et for anledningen improviseret recitativ.

En middagsstund i marts maaned paa Karl Johans gade er virkelig saa frisk og saa mættet med gryende vaarstemning, at man uvilkaarlig faar vers paa tungen, enten det nu er Goethe eller andre poeter, som maa holde

for.

Man syues, at man ikke har seet solen paa lang tid, og nu skinner den med en gang saa overgivent lystig, at det næsten ser ud, som om al verden blev smittet af dens straalende humor. Hvor smilende og tilfredse ser ikke alle. mennesker ud! Solskin og vaarbrud farver deres stemninger og afspeiler sig i deres træk. Hvor travelt har ikke tagdryppet det med at formindske snemasserne paa tagene! »Dryp —dryp—dryp« gaar det ustanselig los nedover hele gaden, medens tagrendenie klunker og klukker saa inderlig fornoiet, som om det var det aller morsomste af verden at faa sin lange hals fyldt med nys mel tet snevand og saa spytte det ud over den sorte ishaarde skorpe nede paa fortouget. Hvor deilig varmt er det ikke i solvæggen, hvor ren og vaarlig kjendes ikke atmoslæren, og hvor kjækt klinger ikke artillerimusikeu borte frø Studenterlunden I Selv den har faaet en freidigere og lysere klang i deu lette vaarluft.

Og naar saa solen gaar ned. inden skikkelige folk har faaet spist sin middagsmad, og skumringen og mørket kommer, inden de er bleven færdig med middagsluren, da er der ogsaa stemning over Karl Johans gade.

Stjerne ved stjerne tændes i den kolde, blaa luft. den ene mere tindrende blank end den anden; en gul strimmel nymaane hænger let og tynd over hustagene i Storthingsgadon; selv magistraten finder ikke at kunne tage det ringeste hensyn til den, men luder ga.slygterne tamde opover hele gaden. Tagdryppene indstiller siu

virksomhed og bliver lii lange istapper, rendernes sidste slurk snevand bliver siddende fast i halsen, fortougene blir glatte og blanke som glas — »det fryser paa til natten«, som folk siger.

Saa farlig en saadan vnnrdag end kan være i Kristiania, udmærker den sig dog ved en saa frisk og orginal skjønhed, at jeg tinder Karl Johans gade i marts maaned langt mere tiltalende end selve Wienerprateren, der omtrent samtidig priser vauren med at aabne siue friluftsrestauranter og modtage sin forete korso.

— Men Karl Johans gade skifter ikke bare præg med de forskjellige aars-tider. Hvert af dognets forskjellige afsnit over ogsaa en forandrende indflydelse paa dons fysiognomi. Ligesom jorden har den ikke bare en aarlig, men ogsaa en daglig omdreining.

Tidlig om morgenen er den endnu ikke bleven sig selv. Ingen af dens sædvanlige staffagefigurer er ude paa denne tid. Men to stromme beva;ger sig alligevel ned gjennem gaden. Eørst kommer en strøm af alle dem. hvis arbeidsdag begynder kl. 8: af handelsbetjente, butikjomfruer, lærere, lærerinder og store skolegutter. Og neppe er den sidste, efternøler i denne strøm passeret nedover, før en ny og langt stærkere strøm tager sin begyndelse. Det. er dem, som begynder kl. fl: kjøbmænd, der kommer indover fra Drammensveien, to oller tre sammen, i lun passiar; kontorister fin Meyerløkken og Hægdehaugen, der piler afgaarde alt, hviid de aarlcer, for at naa kontoret, /ør principalen kommer, og store stirner uf skoleborn fra alle kanter, ligefra unge »damer«, der gaar i »tiende klasse« og skal konfirmeres til paaske, til bitte smaa seksaaringer, der vralter afgaarde efter sine ældre søskende, uden at forhaste sig, stanser for hvert tyvende skridt, snart optaget af et andet skolebarn, snart af en hund, snart af en ruml sten — indtil de ældre bliver ængstelige og trækker dem meil sig.

»Tarnk, om vi kommer for sent og maa sidde efter!«

Don, som gaar imod strømmen, bliver hvert øieblik praiet af ot: .-Undskyld, De vil vel ikke være saa snil at sige mig, hvor mange er klokken V ledsaget af et kniks, sjelden af on hues aftagning; for det er i regelen bure smaapigoriie, livis samvittighed er saa bunden til minutviseren.

Aldrig bar Karl Johans gade et; kvikkere publikum, aldrig et elskværdigere og noblere præg end i denne morgentime. Det er ligesom disse kvikke barneansigter, disse hundreder af friske unge røster, disse tusinder af lette puslingeskridt er i pagt

med morgensolen, sau der hviler en egen solopgangens glans over det hele hillede, selv om der for anledningen

er aldrig saa overskyet i sydost.

Karl Johans gade vilde imidlertid ikke ligne sig selv, hvis den længe beholdt dette smilende præg af børn og morgenfriskhed. Hurtigst muligt forandrer den udseende. Naar universitetsnhret visér 0 paa slaget, ophører den at være skolebørnenes > Karl Johan«, og efter nogle timers hvile viser den sig allerede kl. I i et fuldstændigt nyt antræk som den flotte, stærkt besøgte middagspromenade. Da fyldes kafeerne, da spiller militærmusiken, da samles hele det præsentable Kristiania, som morer sig, i den brede strøm, der bevæger sig bings begge sider af kjørebanen.

Unge damer omkring tyveaarsalderen kan længe nok rynke pan næsen tul denne promenadetime, paastaa, at den er yderst kjedsommelig, og erklære den for et tilbagelagt stadium for sit personlige vedkommende. T virkeligheden mener de fleste af dem ikke synderlig med det; for manges vedkommende er denne blaserthed i alle fald ikke andet end paataget, og selv de, som virkelig er bleven blaserede, kan alligevel ikke rive sig helt los. Eu gang nedover og en gang opover maa de nu alligevel gaa. Kristiania har ikke, saa meget, at byde dem, at de helt kan undvære denne lille anledning til at se og sees, selv om de igrunden synes, at den er aldrig saa tarvelig.

Det meste af aaret, sommeren alene undtagen, noier forresten ikke Karl Johans gade sig med denne ene inodtngelsestime i middagsstunden. Den har en promenadetid no. 2, som er endnu stærkere besøgt end den förste.

Det er i skumringstimerne, den finder sted.

Alle de. som ikke bar faaet nok af at drive op og ned i middagsstunden, alle de, som slet ikke har anledning til at være med da, og alle de. som ikke rigtig tor slide fortougslliserue saa meget, som de ønsker, ved lioilys dag, udgjør det faste publikum paa denne tid. Her færdes unge damer, som var skolepiger ifjor eller forfjor og som endnu langtfra har faaet sin Karl Johans graadighed unettet, forliebte studenter, der naturligvis rent. tilfældig møder sin inklination fra sidste bal liver eneste aften, kadetter, der er smaa Oherubinoer paa kjærlighedsstien elter kort tid i forveien at have va;ret store slikmunde i kageveien inde hos Günther, opløbne gymnasiaster og langbenede skolepiger, der tænker som Caroline i »De uadskillelige : »Mon hvorfor er elskov os unge forhuden? Mim siger, nt barn er jo kjærligliedsgtideii; just. derfor liim hyder us iad til sin føt; thi dw, som er lige horn, legor jo bcdxt,.<

Vet i iis vulyicatja stikker naturligvis ogsaa hovedet frem hist ug lier i denne skumringskorso; men hun er ingenlunde dens egentlige beskytlerinde akkurat somKRISTIANIA OG KRISTIANIENSERNE

ved skumringspromenaderne »TJnter den Linden i Berlin, paa Ringen i Wien og for en stor del ogsaa paa Østergade i Kjøbenhavn.

Paa Karl Jolians gade gaar det langt pynteligere til.

Men eu vis pikant smag al' forbuden frugt er der dog ved hele denne ungdommelige tusmørke-erotik, der er dobbelt fristende, fordi de fleste stjæler sig til at nyde den. De a'rede kvindesags-fnrkjæmperinder, der taler saameget om den rene mand«, kunde kanske her kave anledning til at gjöre høist mærkelige erfaringer angaaende den rene kvinde-. Hvi» «renheden« ikke opfattes med kras sneverhed son» noget rent fysiologisk, er der vist svært lidet af den at træffe paa Karl Johans gade mellem 15 og 8 0111 aftenen.

Forsaavidt danner skumringstimernes ; Karl Johan - et slags lot og pikant indledning til Karl Johan« ved lygteskin, libertinernes og Albertinernes Karl Johan :, da Venus vuhjivaga tager gaden i besiddelse, efterat ungdommen har rommet pladsen og skyndt sig hjemover for ikke, at vække opsigt ved at komme forsent til aftensbordet. Do yngste, skolepigerne, er forresten forsvundne for længe siden; de'har strængt paalæg af mama om at være hjemme kl. G eller senest '/s7, og hvis de ikke er det, sau faar de slet ikke lov at gaa ud imorgen eftermiddag. Mama er i det bele taget saa frygtelig urimelig og streng saa! Tænk, om hun havde anelse om. ut houdon smaapiger pik her paa Ivarl Johan» gade og «vede sig i del valgfri skolefag. som i gamle dage kaldtes Amors frie kunster og videnskaber«! Aa. det vilde være forfærdeligt! —

Det er gaaet Karl Johans gade, som det gaar enhver, der vil leve paa stor-stadsmæssig vis i en liden by: den har

ikke faaet det bedste rygte. Det er just ikke nogen anbefaling for en ung dame at vise sig for ofte mellem universitetsuhret og Ekertorvet, og en student, der pleier at halvslide sine Støvlesimler paa denne rute, faar meget let ord for at høre til den kategori af studenter, der studerer livet« istedetfor sine bøger.

Men ikke desto mindre er og blir gaden alligevel byens anseligst«-. Slottet, storthinget, universitetet, musæerne, hihliothekerne. kaféerne, Tivoli, circus, det nye theater — alt trænger sig sainmen rundt omkring denne gade. Her ligger liere af de solideste privatboliger. Kristiania bar at opvise; her har kunsten og literaturen iinlrettel sit marked, og her er pulsaaren for hele det Kristiania, som ikke tænker saa nøie paa krone og ore. Ikke bare i de tilfælde, hvor denne 'overlegenhed«

beror pau letsindighed eller raatlothed , men ogsaa i dem. hvor den er berettiget som udslag af en høiere stræben, er Karl Johans gade byens virkelige centrum.

Det er da i det hele taget en meget alsidig og vidtløftig gade. Markedsplads for boghandlere saavelsom for demimoudcdatuer, bors for dagdrivere saavelsom for kunstnere og forfattere, opemtionsfeldt for Don Juan'er og nyhedsjobbere, hornenes Skolevei og de unge fruers vei til butikkerne , et sandt Kurland vaar og bost, et rent Sibirien om vinteren og et komplet Sahara om sommeren, de unge pigers »Forjættede land . bohemernes Sybaris, kadetternes Capua og alle strenge alvorsmænds Sodoma og (iomorrha - alt dette og meget mere er Karl Johans gade paa Strækningen fra universitetsnhret til storthingsloven.

Det har som bekjendt vist. sig, ut den rivende udvikling at storbyerne, der nd-jj mærker vort aarhundrede. overalt bar havt en uadskillelig folgesvend, pauperismen. V Uden storbyer intet proletariat og uden proletariat ingen socialisme i den tilspidsede form, hvori deu nu staar paa dagsordenen.

I smaabyer eksisterer endnu ikke arbeiderne som egen klasse. De er for faa til at kunne sige »vi arbeidere* mod saavidt fynd, at det bliver hort, og desuden er der i vegeion Slot ikke noget iivodsætniiigslVnliolil mellom dom og byens borgere.

f regelen regner de sig endog selv til disse borgere. Som oftest eier de nemlig det lille hus, hvori de bor; de er altsaa grundbesiddere og skatteydere, de har stemmeret, og de kan gjöre sin mening gjældende, baade naar talen er om byens og statens anliggender.

Her er altsaa ingen udstrakt befæstning mellem »trediestand« og »fjerdestaud«; det bele forhuld er næsten ligesaa patriarkalsk og inodsætningslost, som det var over hele verden for hundrede nar siden, dengang man endnu var naiv nok til at mene som abbed Sieyes, at verdens frelse var fuldbragt, saasnart man gjorde trediestaudeu fra intet til alt.

Men saasnart byen begynder at vokse sig stor, er det ude med denne sociale uskyldighedstilstand. De smaa arbeidcrliuse opsluges af de store byggeforetagender; arbeideren reduceres fra at være selveier til at staa i et lost forhold til samfundet; udviklingen af den moderne industri og fabrikvirksomhed gjor arbeidet mere anstrengende og meget skadeligere for helbreden; levnetsmidlernes stigende pris gjor tilværelsen besværligere; den stærke kapitaldannelse, som den store virksomhed forer med sig, undlader ikke at vække allehaande tanker og sætte ondt blod, og samtidig med alt dette vokser arbeiderne i antal og derigjennem ogsaa i kraft. De bliver et

nyt samfundselement, som der maa regnes med. en ny stormagt, som man i tide maa slutte traktater og overenskomster med, hvis man ikke vil opleve, at den erklærer krig og annekterer, baade hvad den har grund til at fordre — og mere.

Som fabrikstad og forretningsliv har naturligvis Kristiania en talrig arbeiderbefolkning. Allerede i 1875 var der over 2500U mennesker, der maatte henregnes til arbeiderklassen, og nu er vistnok antallet dobbelt saa stort.

Omtrent en tredie-part af byens befolkning er arbeidere eller folk, hvis livsvilkaar og interesser væsentlig falder sammen med arbeidernes. At der ikke skulde være uro i en saavidt stor myretue. horer til det utænkelige Snarere maa man forbauses over, at uroen har ladet saa længe vente paa sig, som den har, og at den ikke er langt større, end den for øieblikket er.

Det var i den förste halvdel af syttiaarene — i 1874, hvis jeg ikke erindrer feil, eller kanske det allerede var i hosten 1873 — at socialismen første gang blev heist tiltops som samlingsmærke i Kristiania.

En dansk haandværkssvend og socialdemokrat var kommen op fra Kjøbenhavn for at drive socialistisk propaganda. I den anledning blev der afholdt nogle »socialist-møderude paa Tyveholmen, hvor den danske udsending og nogle faa nordmænd optraadte.

Jeg erindrer levende ct pnr af clinsc moder; de. otnar for mig i et sligt ly«, ut jeg bar fidelsen af en eneste diger fiasko. Mage til fiasko har det i allefald ikke faldt i min lod at overvære hverken for eller siden.

En del akademisk ungdom var mødt op, enkelte for at gjöre nærmere bekjendtskab med denne uhyggelige socialisme, som aviserne havde vist at berette son meget om fra udlandet i de sidste aar, men de fleste for at drive gjøn og have morro. Saa var der et par avisreferenter, nogle velklædte dagdrivere, en hel del skoiergntter, den danske socialdemokrat og nogle ganske faa personer, der lod til at have sluttet sig til ham.

Til den arbeiderbefolkning, der skulde paavirkes ved disse moder, var der ikke stort at se, og de arbeidere, som virkelig var mødt op, siui nærmest ud fil at tage det hele som en liden gemytlig fvrorbendsadspredelse.

Og saa Ihu- det da los med heftige angreb paa samfundet og kapitalen fra talernes side, med latter, hyl og vittigheder fra publikums. Talernes stærke, vilde ord savnede fuldstamdig resonnansbuud hos publikum, og dette gav det hele et præg af noget absurd og sindsforvirret selvødelæggende. Jo længere det varede, jo mere uforskammet blev den velklædte pøbel, og jo voldsommere blev talerne i ord «tg bevægelser. Hvor man kom til at synes synd i disse stakkels samfundsstormere, der

med et sandt martvrmod ofrede sig til den mest skaansellose latter til ingen verdens nytte! Deres optræden var ligesaa frugtesløs, som den var frygtlos.

Var der da slet ingen misfornøielse dengang inden hovedstadens arbeiderbefolkning? Var der intet rart vand at fiske i for en agitator? Var forholdene saa paradisiske og primitive, at det slet ikke lønnede sig at spille slangens rolle?

Ingenlunde.

Men alting var endnu for nyt, for uforberedt. Man var ikke vant til at hore sligt, man havde vanskeligt for at sætte sig ind i den nye tankegang, og desuden forelaa der ikke netop nogen bestemt anledning til at skrige op.

Hvis der havde været en saadan auledniug, ja, da havde det været en anden sag.

Ved mere end en leilighed optraadte Kristianiaarbeiderne som de vildeste kommunarder. Men da brugte de ikke socialistiske talemaader; da var det knytnæver og pnksten, som var deres argumenter.

.leg har engang havt anledning til at studere et saadant arbeideropløb paa allermormeste hold, og da slige spektakler en lang tid næsten liorte med til de faste, aarlig tilbagevendende begivenheder i Kristiania, fortjener det at blive dvælet lidt nærmere ved. En bog om Kristiania vilde mangle noget væsentligt, hvis den ikke guv 011 skildring nf ot oplub.

Det var under en teglværksarheiderstrike i mai maaned 1880. Teglværks-arbeiderne forlangte en forhøielse i arbeidslønnen af en krone for hvert tnsinde teglsten. Flere teglværkseiore havde erklæret, at de vilde iudvilge i forhoielsen, saafremt herr S., en af tin største teglværkseiere, ogsaa gjorde det. Men denne var ubevægelig; ikke paa nogensomhelst maade vilde ban gaa mod piui at forhøie arbeidslønnen.

Dette satte ondt blod blandt de streikende arbeidere og uvant til streiker og sligt noget, som de endnu var, fandtes der vist mere end en. som tænkte, at der nu ikke var andet ut gjöre end at tage hann over deti umedgjørlige teglværkseier.

Han boede paa en løkke i nord for byen, tæt ved Etterstad. ikke langt fin Kauipeu og alle de andre arbejderkvarterer paa den kant.

Den 20de Mai kl. vel 11 om aftenen sad jeg i Grand liötels kafé sammen med et par kammerater, da en af avisernes redaktorer vinkede mig afsides, idet han i stor skynding gik gjennem lokalet.

Kom og vær med*«, sagde han, ganske stakaandet af hastværk, stort leven oppe paa Kampen; det skal gaa voldsomt til deroppe. Et kompagni af depotnfdelingen er netop rykket ud. Ikke et menneske i bele byen liar nogen anelse om det. Sig ikke et ord! Skynd dig!« og dermed forsvandt han.

Jeg tog skyndsomst muligt farvel med mine kammerater og fulgte efter.

Paa Ekertorvet stod han og ventede med en hest. Vi steg op i droschen, og afgaarde har det saa hurtig, som det var muligt for en vognmandsganip at tilbage-begge den temmelig lange og tunge strækning fra byens centram til Etterstad.

Underveis var der intet som helst mærkeligt at iagttage. Det eneste paafaldende var. at ude paa Grønland patronillerede to og to konstabler sammen, og opover Aakebergveien passerede vi, ret som det var, mindre klynger af arbeidere, baade mænd og kvinder, der stod og snakkede sammen langs veien. Ellers var der stille og fredeligt i gaderne under hele farten.

Oppe ved herr S's lokke var der ikke mere end et snes mennesker samlede, næsten alle politimænd. Vi vardesværre kommen forsent til at overvære selve bataillen. Vistnok var infanteriet endnu ikke naaet frem; men den udrykkede konstabelstyrke fra Vaalerengens politistation liavde drevet pubelen paa flugt med sine koller. Ingen af fredsforstyrrerne var grebet.

Sporene efter tumulten var imidlertid baade tydelige og uhyggelige nok. Lokken og dens nærmeste omgivelser saa ud omtrent, som om en voldsom orkan havde raset henover stedet. Gaardspladsen var dækket af vedtrær, glasstumper, stene o. s. v. Hundehuset var kastet ind i entréen, duehusetvar rent forsvundet og duerne med.

Gjærdel rundt lniven var aldeles nedrevet og »elve liavtai fuldstændig ødelagt. Blomsterbedene var nedtraadte og oprodede, akkurat som en fløk sinte okser havde taget basketag med hinanden midt i dem; nogle uprikostræer var knækkede, adskillige fremmede bladplanter var revne op med rod og kastede ud over de omliggende marker, hvor de skimtedes i halvmørket som store mørke klumper paa den lyse gnesbund.

Bassinet midt i haven var ødelagt, og marmorbordene var bleven knuste med raffineret omhyggelighed ; ganske smaa marmors kjærver bedækkede jordhunden overalt.

Verandaen var brukket istykker og ruderne slaaet i knas. Kun et eneste værelse i anden etage havde beholdt sine ruder ubeskadigede; forøvrigt fandtes der ikke en hel rude i hele huset.

Inde i værelserne saa det ikke stort bedre ud. Gulvene var dækkede af glasskaar og stene; for livert skridt man tog, knasede det under ens ludder. Speilene var knuste, lamperne ligeledes, møblerne var kastet hulter til hulter, alt var i den frygteligste forvirring.

Det var baade forargeligt og pinligt at gaa omkring mellem ulle disse vidnesbyrd om den aller raaeste raahed- Det var oprørende ut se. hvilken triumf bæstet i mennesket havde feiret, hvorledes den mest »lyriske tiliiitetgjorelsestrang havde vieret den eneste ledende følelse. Om man havde aabnet haven og buset for en flok af de

aller ondskabsfuldeste aber, kunde ødelæggelsen ikke have været fuldstændigere — og dette var mennesker, folk, som havde lært at læse og skrive, som havde modtaget forestillinger om en civiliseret moral, og som præsterne havde bibragt religiose begreber!

At der allerede var et proletariat i Kristiania, det lik man da her nok af beviser for, forsaavidt man ikke allerede paa forhaand havde den ting paa det rene.

Og dog var vort indtryk svagt mod deres, som havde været tilstede under selve ødelæggelsen. Den var begyndt med en stenhagl, der stadig var bleven taittere og voldsommere. Husets beboere havde maattet llygte fra værelse til værelse for at undgaa at rammes.

Snart var det ikke længer muligt at blive i förste etage; de maatte trække ovenpaa, hvor de søgte tilhold i en mørk gang uden vinduer, det. eneste sted i huset, hvor man ikke var udsat for at kvæstes af stenkast.

Opgangen blev bevogtet af en af teglværkseierens sønner, der stod øverst i trappen med et ladt gevær i haanden, rode, til at modtage enhver urostifter, der gjorde forsøg paa at trænge derop.

Hvad vilde der være skeet, hvis et saadant forsøg var bleven gjort og der saa virkelig var bleven trykket los?

Den ophidsede odeheggolseslyst havde uden tvivl ikke behovet en saa stærk stimulans som et sligt skud for at forvandles til blodtørst, og det boie havde endt med en oieblikkelig nedslagtning af de ulykkelige, som havde sögt ly bag den farlige skildtvagt.

Men heldigvis faldt ingen paa at gjøre et sligt forsog; do havde det altfor travelt med at kimse og sparke istykker nedenunder til at lægge synderlig mærke til trappen.

Ved en tjenesteguts kjrckhed lykkedes det endelig at faa sendt bud til Vaaler-engens politistation; konstaholstyrken rykkede oieblikkelig ud, og samtidig sendtes ilbud ned til byen efter militær assistance. Men denne viste sig at være overflødig. Pobelen, der havde afkjolet sin kampiver paa de livløse gjenstande og vel var bange for at blive fakket paa selve gjerningsstodet, havde ingen lyst til at binde an med politiet; den tog flugten. Da et kompagni soldater endelig ankom lidt over midnat, herskede der fuldstændig orden og ro, og de marschorede derfor oieblikkelig tilbage til byen efter at have stillet en sikkerhedsvagt paa tolv mand til teglværkseierens disposition.

Enhver, som havde kjendskab til Kristiaiiiaforholdene, vidste imidlertid, at det ingenlunde var forbi med den ene aften. Det er nemlig en staaende regel i Kristiania, at en gadetumult skal vare tre aftener i træk, og den anden aften ploior som oftest at være den voldsomste.

For at kunne iagttage den pan nært hold skrev jeg den næste dag en beretning om, hvad jeg havde seet, til a Morgenbladet« og lod mig derpaa for den kommende aften udnævne til et slags »krigskorrespondent« for bladet, overbevist om, at »Morgenbladet os navn vilde være tilstrækkeligt til at skaffe mig alle de fordele, jeg ønskede, baade hos civile ög militære autoriteter. Deri tog jeg heller ikke feil; tanken paa, hvorledes vedkommendes optræden vilde blive refereret i »embedsstandens organ-, fremkaldte sande, vidundere af imødekommenhed ög elskværdighed overalt.

Fra kl. 4 om eftermiddagen var der ikke min (Lie end 80 mand af norske jægerkorps stationeret paa teglværkseierens løkke, medens en afdeling ridende artilleri stod opsadlet nede paa urtilleristaldeu, færdig til oieblikkelig udrykning, saasnart der kom ordre fra »krigsskuepladsen«.

Hele eftermiddagen var altiug fredeligt; men udover aftenen begyndte flere og flere mennesker at samles i nogen afstaud fra løkken.

Eskorteret af en afdeling soldater drog fogden ud til dem og opfordrede dem i al venskabelighed til at sprede sig. Men ban blev bare mødt med latter og haanlige tilraab. Enkelte stene kastedes endog ind mellem soldaterne.

Saa blev oprorsloven hest første gang under latter, hujen og en svag stenregn, og neppe var det gjort, før en

ridende ordonans blev sendt afxted efter forstærkningen fra nrtilleristaldeu.

Et stykke vest for løkken flyder der en bæk. I en kort, men bråt skranning sænker veien sig ned til bækkeleiet og hæver sig paa samme maade paa den anden side, hvor markerne baade tilhoire og venstre or iiidgjau'defe af høie »garstaursgjærder«.

Pau don borterst« side af denne lille dal havde pøbelen sat sig fast, og stillingen var udmærket valgt; det var sikkert nok. Fra selve veien beherskede mau fuldstændig dalbunden og kunde overdænge en fremrykkende soldaterafdeling med sten. For det tilladde, at den vedblev at rykke frem trods denne varme modtagelse, havde man brudt en hel del smaa huller i gjærderne, akkurat storo nok til at en mand kunde smulte igjennem ad gangen. Vilde soldaterne endnu forfølge urostifterne og krybe igjennem mand for mand, saa var der paa høire side lige indenfor gjrordet et høit punkt, hvorfra mursten øg andre store stene kunde slynges lige ned i hovedet paa de paatræugende, saa at indtrængningen gjennem disse huller blev en meget betænkelig sag. Det var uden sammenligning det bedste punkt, som kunde vælges i hele terrænet.

Mod dette punkt ninrscherede nu den civile øvrighedsperson, ledsaget af halve troppestyrken, for at læse oprorsloven paany.

Han gik foreløbig ud fra. at .skulde loven beses, saa skalde den ogsaa hores, og derfor vandrede han helt ned i dalbunden og op mod bakken paa den anden side. lod sine ledsagere gjöre holdt midt i veien og begyndte at læse.

Men det blev en læsning med forhindringer: Oppe fra bakketoppen kom den ene sten efter den anden ligesom for at give oprørslovens strenge ord forøget vægt.

Saavel oplæseren som anføreren for soldaterne lod ikke til at være videre glade i disse næsvise stene. T)e krob saa godt, de kunde, i ly ta>t ved gjerdet og stod der stille og sammenkrukede, den ene og læste, den anden og hørte paa.

Egentlig hyggelig var det forresten slet ikke ude paa veien i stenregnen. Jeg bredted min frakkekrave op og vendte ryggen til; for det vilde dog være væmmeligt at blive rammet af et stenkast i ansigtet. Desuden havde jeg en stiv filthat paa hovedet, og den beskyttede altid en del — saa det var ingen sag for mig.

Langt værre var det for soldaterne, der stod og vendte ansigtet lige mod stenregnen og bare havde ja^gerkorpsets blode filthatter paa hovedet, en hoved-bedadciiing. der næsten ikke ydede den ringeste beskyttelse mod stenene. Den ene efter den anden blev rammet, saa blodet silede ham nedover ansigtet, og det var ikke frit for, at mandskaberne begyndte at knurre, inden anden opladning af oprørs-loven var tilende.

Paa gruml af situationens pinagtigbed koiu oplæseren til det resultat, at det ifølge loven var nok, naar oprørsloven bare blev læst og at der slet ikke stod noget om. at den ogsaa skulde høres. Derfor trak han sig og sine tilbage til den modsatte bakketop, hvor tredie gangs læsning blev tilendebragt i al ro og gemytlighed, eftersom man her var baade udenfor stenkastvidde og hørevidde.

Det saa rent ud sagt ynkelig ud for ordenens saakaldte opretholdere. Denne benævnelse syntes i øieblikket at vær« den blodigste ironi; thi de var slet ikke istand til at opretholde spor af orden. De var altfor humane, altfor fredeligsindede, altfor godmodige til at gribe til energiske forholdsregler. Naar det gjaldt soldaterne, syntes de at hylde det kristelige princip, at det er hedre at lide uret i stilhed end at tage hævn, og derfor lod de dem slaa opstillede som et langt geled skydeskiver, der ikke turde røre sig af pletten.

Pøbelen var som en hidsig sværm klæg; den spillede øvrigheden paa næsen paa den mest uforskammede maade af verden, og øvrigheden fandt sig i sin skjæbne; den løftet ikke engang baandeu lbr at jage den paatramgende sværm væk.

Iler vnr baade civile og militære ledere, men alligevel var der slet ingen ledelse; her var nok af autoriteter; alligevel var der intet, som savnedes i saa høi grad som autoritet.

En folkefører, der havde forstaaet at benytte sig af situationen, vilde nied den største lethed af verden kunne have gjort kaal paa hele styrken. Men her var ingen forer; her var jo heller ikke nogen sag at kjæmpe for; det var bare den los-slupne raahed, som greb en kjærkommen anledning til at haane sine uniformerede tugtemestre, der rent havde tabt hovedet og ikke vidste hverken ud eller ind.

Paa toppen af den bakke, hvor oprorsloven var bleven læst. havde kapteinen trukket forstærkning til sig oppe fra lokken, saa han tilslut stod der med (iO mand, der ikke havde andet at bestille end at lade sig bombardere med sten. Pøbelen, der tik mod ved soldaternes passivitet, kom nemlig nærmere og nærmere og lod til at tinde niere og mere behag i den sport at kaste tiluiaals efter levende skive.

Nærmere og nærmere kom mængden, vildere og vildere blev hylene, heftigere og heftigere faldt stenhaglen, stærkere og stærkere blev misforuoielsen blandt de uvirksomme soldater, der rent ud erklærede, at. de ikke vilde staa her og lade sig kaste tilblods, men enten vilde gaa hjem igjen eller gaa paa — dot saa i dot hele taget yderst betænkeligt ud.

Da saa vi en støvsky paa bøiderne over ved Kampen, og samtidig begyndte der at blive uro i menneskemassen paa den modsatte side af dalen.

Det var de længe ventede artillerister, soiu endelig kom.

Med Hade klinger slog de sig frem og ryddede veien; deres anfører nimmedes af en sten og styrtede med sin hest, saa han i bevidstlos tilstand blev baaret op til lokken med et gabende saar i panden, og flere af de menige blev ogsaa truttet; men veien blev ryddet, og infanteriet lik endelig lov til at rykke frem med lældede bajonetter og jage mængden paa flugt Ira markerne.

Stenene sang ganske lystelig oin orene paa os, idet vi krøb igjennem gjærdei; adskillige af soldaterne tik ogsaa temmelig stygge saar. Men frem kom vi. markerne blev ryddet, og tre uf fredsforstyrrerne fakket. Da artilleristerne forst havde brugt fart i tingene, saa folk begyndte at skjønne, at der kom alvor i legen fra militærets side, gik rydningen temmelig rask fra haanden og var fuldstændig besorget paa omtrent halvanden time.

En del gjorde naturligvis ogsaa dan omstæudighed, at det var bleven over midnat, saa folk ogsaa af den grund fandt det fornuftigst ut rusle lijem.

Men da militæret kort efter stillede til ufmarseh, viste det sig. at ikke mindre end 14 mand var bleven saarede og deraf 5 temmelig alvorlig. Dog var alle istand til at marsehere tilbage til byen; endog urtilleriloituaiiten kunde selv fore sin afdeling tilhage. *KRISTIANIA OG KRISTIAN IENSERN R

Dette vnr, som sagt, i 1880. Lignende spektakler havde fu'ndet sted auret i forveien, og Hore var i frisk minde. Det blev forgalt tilslut med denne overhaand-tagende raahed, der, ret som det vnr. .spillede mester i hovedstaden. Hvis den ikke skulde komme til at terrorrisere byen fuldstændig, maatte, der engang vises kraftig og bestemt optræden. Det var uundgaaeligt nødvendigt for byens sikkerhed, at der blev statueret et eksempel.

Og eksemplot blev statueret aaret efter — i Drammen. Det skud. som der-borte strakte et menneske til jorden, var bleven en sorgelig nødvendig kraftytring ovenpaa al den slaphed og svaghed, der var- bleven vist.

Under oprøret paa Kampen hørte jeg gjentagne gange urostifterne diskutere on», hvorvidt der vilde blive skudt mied skarpt«, og resultatet var stadig det beroligende: »Aa, de tør ikke!« Det var nødvendigt, at pøbelen blev drevet ud af denne tryghed, der dannede en at' hovedforudsætningerne for dens skamløse optræden. Forsaavidt kau man sige, at den stakkels unge drammenser, der gjennemboredes af geværkuglen, blev liggende paa pletten som en martyr for Kristiania proletariatets raahed og som et offer for den officielle slaphed, der endelig fandt det fornødent at stramme sig op.

Forøvrigt var der ingen grund til at lamentere over dette skud hverken af demokrater eller arbeider venner; det var kun en forloren sentimentalitet, som tog sagen fra den side. Det stagged grundig ulle de »oprørstendenser«,

som ikke havde anden grund end raahed og kaadhed. Og dem var det sandelig ogsaa paa tide at stagge i civilisationens navn. Hvis der er principet med i spillet, lader de sig ikke skræmme af,et skud; men raahed og kaadhed lader sig øieblikkelig skræmme; de har jo igrunden slet intet at vove sit skind for.

En kjendsgjerning er det i alle fald, at i de sidste ti aar har der ikke indtruffet et eneste af de sædvanlige optøier i Kristiania.

Dog var det vel nærmest bare i de første aar, at det afskrækkende eksempel fra Drammen virkede. Senere er det andre aarsager, som har gjort sig gjældende. Socialismen er dukket op paany i en langt mere praktisk og vindende skikkelse, og fngforeningsbevægclson bar aabnet arbeidernes øine for, at der indenfor løvens og rettens gramser gives langt bedre argumenter for deres sag end slige vildmandsudbrud, hvorved man kun opnaaede at gjøre sig selv til et slags varg i veum.

Noget egentlig socialistparti gives der endnu ikke blandt Kristiania arbeidere. Der gives vistnok en socialdemokratisk forening; men den har altfor faa medlemmer til at kunne optræde med vægt, og den indflydelse, som dens organ har, er vist heller ikke synderlig stor. Jordbunden er endnu ikke tilstrækkelig oppløiet, til at den socialistiske udsæd kan spire i den.ARBEIDERNE

Foreningens ledere synes ut have en klar erkjendelse af disse forhold, og denne erkjendelse har bestemt den taktik, foreningen folger i sin optræden. At fiske i rørt vand synes at være det gjennemgaaende princip for dens virksombed. Da partiet ingensomhelst magt bar. bar det for øieblikket intet andet at gjöre end at stikke sig frem overalt, hvor der er noget paafærde, og i det hele taget gribe enhver anledning til at gjöre reklame. Overalt hvor der er misfornoielse af en eller anden grand hos en fabriks arbeidere, overalt, hvor der er udsigt til en strike, overalt, hvor der er strike igang, overalt, hvor der er anledning til at forpurre en mindelig overenskomst og overalt, hvor det gjælder at protestere eller demonstrere ved taler eller processjoner, der holder den socialdemokratiske forening sig fremme.

Paa grund af denne taktik bliver den langt mere omtalt, end den i forhold til sin størrelse fortjener, og dens egentlige leder bar i de sidste par aar været en af de mænd, som Kristianiaaviseme hyppigst beskjæftiger sig med. Forsaavidt som just dette er hensigten for øieblikket, maa man sige, at den er opnaaet til fuldkommenhed, og forsaavidt er foreningens ledelse aldeles fortræffelig.

En anden sag er det imidlertid, 0111 selve principet er hensigtsmæssigt, om dette rastløse fiskeri i rørt vand virkelig er skikket til at skaffe socialismen udbredelse blandt Kristiania arbeidere. At den heldige iscenesættelse af berettigede striker er særdeles skikket til at skabe foreningen popularitet blandt arbeiderne, er en selvsagt ting; men foreningen synes i dette stykke at være alt andet end kritisk, og der er derfor al sandsynlighed for. at den vil komme til at gjöre bitre erfaringer i don stik modsatte retning, at den med andre ord vil komme til at lido under den misstemning og upopularitet, der vil ramme enhver, naar hau har fremskyndet og ledet en strike, som gjør fiasko. Arbeiderne tilgiver ikke let den, der stiller dem bedre livsvilkaar i udsigt, og naar det kommer til stykket, ikke har andre resultater ut byde dem end sult og fattigdom.

1 modsætning til socialisternes forening har fagforeningerne ingen socialistisk doktrin at kjæmpe for. De har kun arbeidernes praktiske interesser at varetage. Derfor har de ogsaa faaet on ganske anden betydning og vundet en ganske anden tilslutning end den socialdemokratisk«; forening. De er allerede tildels en magt, og de vil stadig blive det i høiere grad, jo fuldstændigere det lykkes dem at gjennemføre principet »vir i bus unitis«.

En stor ting har de og socialisterne som sagt allerede udrettet, «le har vænnet Kristianiaproletariatet af med at stille sig udenfor loven som voldsmænd og oprørere. Jeg hai- ladet mig præsentere for socialisternes forer, den meget omtalte borstenbinder Jeppesen, for at interviewe ham 0111 dette pnnkt. Naar l)e har havt med en strike at bestille her i Kristiania»;, spurgte jeg liam, »har «lot saa aldrig forekommet i Deres

praksis, at Deres klienter er bleven leie af at staa i den dækkede stilling bag Inven og bar villet storme frem som gale bersærker?*. »Jo, det bar saamænd hændt oftere, end nogen tror«, svarede han. »Befolkningen her er meget

let rede til at begaa eksesser, og mere end engang har jeg havt min store møie med den. .leg har maattet trygle og jeg har maattet holde tordentaler, jeg har maattet berolige, og jeg har maattet forklare det har suainænd slet ikke altid været saa let at afværge stormen; men det har dog altid lykkedes. - Derfor synes jeg, det er saa uretfærdigt, naar aviserne skjælder os ud for opviglere, der ophidser arbeiderne, vi, som mere end nogen anden medarbeider al ophidselse og overilelse. Jeg synes, de burde tænke paa, hvorledes her var for en del aar siden. Det er vort va>rk, at de blodige optøier fra dengang ikke har gjentaget sig. Istedetfor har vi indfort vore demonstrationstog med faner, musik og taler. Det er «la virkelig «>t stort fremskridt, som vi fortjener tak og ikke skjæhLsord for*.

Lad end være, nt der var nogen overdrivelse i disse ord. forsaavidt som han tilskrev sit parti hele den ære, som rettelig bor fordeles paa flere hænder. Men nogen sandhed var der dog i «let, han sagde, og nogen ret havde han til at beklage sig, som han gjorde.

AI vederstyggeligheden fra teglværksstriken stod med engang lyslevende for mig, og jeg tænkte i mit stille sind:

Hatten af for den mand! Hvad kommer det sagen ved, om lian hylder ufordoiede og »igjennemforlige socialistiske theorier? Ved at. modnrbeide raaheden og tæmme vildskaben opfylder han en mission i civilisationens tjeneste, en mission, som vi Kristianiafoik ikke selv bar kunnet give os af med, fordi vi har havt det altfor travelt med hedningemission og jodemission og andre slige langt vigtigere ting.

jöer er ogsaa et andet storstadsmæssigt Samfundselement, som i de sidste ti aar bar Jp vokset op og begyndt at fordre plads. † Det er kunstnerne.

T det tiaar, som netop er slut, liar de gaaet socialisterne en boi gang baade med hensyn til demonstrationer og agitationer. Men det var heller ikke noget mindre end sin bjemstavnsret som kunstnere, de kjæmpede for.

Den, som engang skal skrive den norske kunsts historie i det nittende aarhundrede, kommer til at maatte skjelne skarpt mellem kunsten som kulturelement og kunstnerne som samfundselement. Det er to sider af sagen, der hver har sin egeu historie.

Hvad anerkjendelse!! uf kunstens betydning son» kulturelement angaar, da har den vokset jævnt og sikkert i lobet af aarhundredet.

Fra det attende aarhundredes dilettantisme modtog den nybagte hovedstad i arv en vis interesse for alt. soni hed kunst, og en vis folelse for kunstens værdi i samfundsopdragende og selskabelig retning.

Saa beskedent maa end i det hele taget begyndte, og saa ængstelig man var for at tage fat paa noget, som ikke strængt taget var uundgaaelig nodvendigt, var dog kunsten noget af det förste, man tænkte at knytte institutionsmæssig til do nve forhold.

Det fremgaar tydelig nok af tegneskolens oprettelse i 1811».

For musiken og skuespilkunsten var der sorget ud privat vei. De mange dilettanter og deres foreninger gav disse kunstarter husly og pleie. De bildende kunster var derimod rent hjem lose; det gjaldt at sorge for. ut ogsaa de kunde linde sig tilrette og slaa sig ned for alvor i do nye forhold. Derfor blev det bestemt,

at tegneskolens bestyrelse skulde danne »et kuustselskab, livis formaal det var at udbrede kuiistsiuag«.

Ben erkjendelse af kunstens værdi, der laa bag en saadan bestemmelse, var imidlertid hverken dyb eller fyldig. Först i den næste generation blev kunstens bele betydning for et folk hævdet med stor styrke og paa alle omraader. Welhaven, den lhand, som indførte kritiken hertillands, var ogsaa den, som her forte ordet:

»Et ægte kunst-institut tilhorer det hele dannede publikum, og af dette forhold fremgaar en frugtbar gjennemgribende vekselvirkning, der mægtig bidrager til at give almenheden denne faste tone, denne egne tros-erkjendelse, der danner grundvolden for eu stats, en kommunes ægte samliv. Derfor vil man finde, at overalt,

hvor kunsten har naaet nogen lunde og almindelighed, er ogsaa folkelivet gjennem alle stænder stærkt udviklet, c

I et lidet samfund som det norske vil man, akkurat som i et smaaborgerhjem, let komme i skade for at opfatte kunsten som luksus. Men ogsaa mod denne fare var Welhaven paa vagt. Luksus var noget, som let kunde undværes; men kunsten kunde ikke undværes allerede af den grund, at den udtalte noget høiere anndigt, som det ikke var muligt at udtale paa nogensomhelst anden maade. Den havde desuden evne til at udbrede og befæste »en social tendens i samfundets; derfor var den ikke blot uundværlig, men nyttig »Kunsten er et af de kraftigste midler til aandsudvikling. Deu forjager raaheden — den bringer enhver ædel spire i sjælen til blomstring. — Ved sin rene menneskelighed forsoner deu de stridende partier og lidenskaber, hvor man glemmer maalet over veiene, hvor frihedens navn er et løsen for splittelse og vold. Deu holder smagens og besindighedens hævd over folkets

helligdomme--kort den forener overalt og kan efter sit væsen ikke andet end

forene. — Vort eget udviklingspunkt og vor hele stilling fordrer den, ei som en behagelighed blot, men som en nødvendighed, som et opdragelsesinstitut og som en støtte for vore høieste interesser- . Klarere kunde kunstens betydning ikke erkjendes og varmere kunde denne erkjendelse ikke finde udtryk i et land. der endnu ikke eiede nogen kunst.

Slige udtalelser maatte bære frugt, og det varede heller ikke længe, inden Kristiania indbyggere stillede den førete norske kunstforening, byggede theatret paa Bankpladsen og med taknemmelig erkjendtlighed modtog nationalgalleriet som en gave af staten.

Disse tre institutioner er endnu den dag idag de vigtigste arnesteder for kunsten, som den norske hovedstad eier. Ser mnn lidt nærmere paa deres historie i det forløbne halve aarhundrede, opdager man, at do alle har gjennemløbet den samme udvikling.

— 1.06 —DE BILDENDE KUNSTER

Alle tre maatte begynde med at tage kunsten paa borg hos fremmede. Denne tilstand, der fra forst af var en sorgelig nødvendighed paa grund af den saa godt som fuldstændige mangel paa norsk knnst, fik imidlertid hurtig et slags hævd, og da en national kunst endelig begyndte at vokse frem, maatte denne kjæmpe om pladsen med den importerede kunst og erobre sit terræn saa at sige tomme for tomme, indtil den endelig i vor tid staar som seirherrc over hele linjen.

Nationalgalleriet begyndte sin virksomhed med at lægge sig efter »gamle mestere«, især italienske og nederlandske. Da midlerne var smaa og styrelsens kunsthistoriske indsigt ikke synderlig større, var mange af de indkjøbt«. billeder af ringe værdi og endel endog ligefrem vairdilose.

Som et vidnesbyrd om, hvor naive forholdene var i den førete tid, kan anføres, at man i 1840 anvendte don for galleriets evne temmelig store sum af 2400 kroner paa at indkjobe en Lionardo da Vinci, som i virkeligheden ikke havde »den fjerneste lighed med den store florentiner, ja ikke engang med hans aarhundrede«, og som desuden var «stærkt og ikke meget samvittighedsfuldt restaureret '. 1. den nuværende katalog, hvorfra de citerede steder er hentede, staar billedet — vistnok med god grand — opfort som et arbeide af Caravaggios skole. Lionardo da Vinci forvekslet med en elev af Caravaggio - mage fil kunsthistorisk fadæse skal man lede længe efter!

Dog kum der ogsaa enkelte virkelig fremragende ældre billeder i gufleriets besiddelse i denne ukritiske indkjøbsperiode.

De priser, som der i vort aarhundrede betales lbr ægte gamle mesterværker maatte imidlertid snart vække betænkelighed hos galleriets styrelse, og tvivl maatte opstaa om, hvorvidt den vei, man var slaaet ind paa, virkelig var den rette. Med det ringe aarsbidrag, nationalgalleriet modtog af staten, maatte det ved kunstauktionerne komme til at spille en ynkelig rolle i konkurnuicen baade, med andre gallerier og privatmænd, og forsaavidt man ikko vilde nøie sig med et rent forsvindende antal billeder, maatte man tage tiltakke ined underorduede sager.

Da var der ganske anderledes udbytte at vindo ved at slaa sig paa modem kunst.

Allerede inden galleriet havde fyldt sit tiende aar, forlod derfor styrelsen de oprindelige principper for dets forøgelse. Istedetfor et historisk galleri, hvor alle perioder, alle lande og alle skoler skulde repræsenteres, syntes man at ville grundlægge et galleri for modem kunst.

Denne plan skyldes det, at Düsseldorferskolen er bleven saa forholdsvis rigt repræsenteret i vort galleri; thi Düsseldorf stod dengang for bevidstheden herhjemme som et af Europas største kunstcentrer, for ikke at sige det største af dem alle. Ikke

mindre end syv billeder nf svv forskjellige düsseldorlere indkjobtes af galleriet fra 184(5 til henimod slutningen af femtiaarene.

Imidlertid vokste vor egen kunstneriske produktion stærkt bamle i benseende til billedernes antal og betydning, og lidt efter lidt begyndte den mening at vinde tilslutning, at galleriet havde saa fuldstændig nok med at lose den nærmestliggende opgave at tilveiebringe en saavidt mulig fyldig og repræsentativ samling af norske kunstværker.

Intet vilde være heldigere end om man kunde faa istand et galleri lor modem europæisk kunst; men midlerne var saa smaa, at det vilde være ligefrem latterligt at forsøge paa noget sligt. Nei. det eneste rigtige, det var at begrænse sig til en specialitet, som man kunde overkomme, og ingen specialitet laa selvfølgelig et norsk nationalgalleri nærmere end den norske kunst. Ved at tilveiebringe en fyldig og repræsentativ samling af dons værker vilde del virkelig blive et nationalgalleri; ellers vilde det kun blive en samling mere eller mindre gode malerier.

Lidt efter lidt og nden nogen egentlig hovedkamp er denne anskuelse trængt igjennem, og nu samler galleriet næsten udelukkende norske kunstværker. Et enkelt svensk eller dansk anskaffes nu da, og af fremmede billeder — ældre som nyere — kjobes der kun. hvad man en sjelden gang rent leilighedsvis kommer over.

Et storartet opsving bar galleriet taget i de sidste aar. Dets annuum er bleven forøget, og overskuddet af de aarlige høstudstillinger har skaffet det mere end et værdifuldt arbeide af don modorne norske kunst.

Ogsaa kunstforeningen, der ligesom nationalgalleriet og Kristiania theater kunde holde fem tiaars jubilæum for tre aar siden, beskjæftiger sig uu væsentlig med norsk kunst.

Mon der var en tid, da det var anderledes.

Der fortælles, at i begyndelsen foregik foreningens indkjøb paa den maade, at formanden, en forretningsmand i Kristiania, skrev ned til en kunsthandler i Hamburg og bad pr. omgaaeudc at sende kunstværker til et beløb af saa og saa mange mark hamburger banko. Det minder om godseieren, der vilde indrette et bibliothek paa sit gods og som til den ende tog maal af boghylderne og skrev til en boghandler efter .'5 alen historie, ö alen skønliteratur, V/4 alen theologi o. s. v.

Det er i knnstlbreuingen, at den norske bildende kunst har kjæmpet de kampe, som nødvendigvis maatte gaa forud for dens endelige seir.

Allerede den berømte altertavlestrid vodkoin forsaavidt kunstforeningen, som dens direktion var den ene part mod Adolf Tidemand, der var den anden. Skjøndt bestyrelsen her — med AVelhaven i spidsen — gjorde sig skyldig i et vetl sin arrogance forargeligt overgreb, idot den vilde foreskrive Tidemand, hvor han skulde

opholde sig, mens han{[udførte en bestilling, stod den dog ved stridens slutning som seirherre, og Tidemand mistede ikke blot bestillingen, men havde faaet fuldt op af ærgrelser og ubehageligheder i dens sted.

Større autoritet havde endnu ikke kunstnerne i vort samfund. Selv Welhaven, der talte saa mange vakre ord om kunstens vaad og betydning, stod hensynslos og uden forstaaelse ligeoverfor de enkelt« virkelige kunstnere.

Altertavlestriden dreiede sig om. hvorvidt Tidemand skulde faa lov at være hjemme, soin han selv ønskede, eller vende tilbage til udlandet, som Welhaven forlangte, og i grunden kan man sige. at alle de senere stridigheder i snevrere eller videre kredse har dreiet sig om det samme punkt. Den store og dundrende strid, som fortes i den förste halvdel af ottiaarene, var i grunden den samme strid, bare i eu mere fremskreden og udvidet skikkelse. Spørgsmaalet havde nemlig nu udviklet sig til det punkt, at det gjaldt om, hvorvidt kunstnerne skulde have indflydelse paa de kunstneriske anliggender herhjemme eller ikke.

Enhver dannet Kristiauiaboer over 30 aar vil levende kunne erindre den tid, da de bildende kunstnere indskrænkede sig til at give gjæsteroller i Kristiania. Nogle faa af de ældre havde slaaet sig ned i byen for alvor øg reprasseuterede kunsten ved alle hoitidelige ledigheder, hvad enten det nu var en syttende maiprocessjon eller en solid grosserer middag.

Cianske blottet for bildende kunstnere var altsaa hven ikke; meu den rolle, de spilte, var yderst beskeden.

Om lørdagskvælden samledes de i sin lille hyggelige forening med venner og bekjendte, drak toddy, fortalte historier, rev af sig vitser og snakked »malersnak« — kortsagt havde det slig, som malere pleier have det sig imellem. Foreningen var rent privat og udelukkende selskabelig; deu repræsenterte sjelden eller aldrig de kunstneriske interesser udadtil. Den optraadte næsten bare offentlig, hvergang et af dens medlemmer skulle begraves og hvergang foreningskasseu trængte lidt paafyldning og derfor arrangerede et karneval i Logen.

Det var elskværdige og beskedne folk, dette Ulle kuld af hjemmeværende kunstnere. De var for faa og for selvstændige til at fole sig som en stand; de havde altfor store begreber om kunstnerens frihed og ubundenhed til at lade sig binde af korporationsaund og optræde, som om de var et laug eller eu haandværkerforening. Bom af en romantisk periode, ansaa de politik for at være noget, en kunstner ikke burde give sig af med, og det fuldt dem ikke engang ind som en fjern mulighed, at kunstens interesser nogensinde skalde blive skubbede frem soin et politisk anliggende og med politiske befordringsmidler. De havde saa ofte hort den schillerske sætning: »Bilde, küustler, rede nichlU, at de var fuldt overbevist om deus absolute sandhed.

og hvis do havde havt modstandere, der kastede sten paa deres vei. havde do uden tvivl fulgt Friedrich Hebbels bekjendte raad til kunstneren: istedetfor at kaste stenene tilbage skulde han hugge statuer af dem. Saa beskedne var disse kunstnere, saa blottet for evue til at gjøre sig gjældende, at det store publikum slet ikke havde nogen anelse om deres tilværelse; eller om man havde det, ansaa man dem i alle fald for at være kunstnere af rent underordnet betydning. En virkelig norsk kunstner var en mand, der havde sin bolig i Düsseldorf eller Karlsruhe. Herhjemme var det naturligvis bare skrabet, der holdt til.

Det var bare enkelte dage om sommeren, en Krisliuninboer havde auledning til at se en eller anden af de virkelige norske kunstnere spadserer om i byens gader. Det var omtrent et ligesaa sjeldent syn som at- se graagjæssene drage over byen, og kunstnernes besøg havde desuden ogsaa det tilfælles med graagjæssenes flugt, at de pau forsommeren passerede byen for nordgaaende og vendte tilbage for sydgaaende om høsten.

At ligge nede i Düsseldorf og male sæterjenter, og fjeldbønder, hoifjelds-billcder og fjordlandskaber knude nemlig være svært bra om vinteren for indtægtens skyld; men hvis ikke Ijeldbondonie skulde blive altfor lige en almindelig tyrolermodel, hvis ikke sæterjenterne skulde faa for meget tilfælles med opvartningspigen i et eller andet 2 wirtschaft« i Düsseldorfs omegn, og hvis ikke fjordens bølger skulde blive altfor opblandede med Rhinens smudsige vandmasser, saa maatte man engang imellem vende næsen hjem til Norge, samle friske indtryk« og gjøre nye studier.

De mest fremragende var ogsaa de samvittighedsfuldeste; de kom næsten hvert aar. ‚Det var for eksempel én undtagelse, at man ikke saa Tidemand eller Gude. Slanke, elegante og soignerede gik de gjennem gaderne og vakte hos os unge en underlig halvt bedrovet, halvt begeistret følelse af, hvor fornem den norske malerkunst var bleven ude i verden, og hvor underlig fjernt og fremmed don stod vor stakkels tarvelige gjensiddertilva«relse herhjemme.

De mindre talenter var derimod ikke saa regelmæssige at se, og de blev sjeldnere aar l'or aar. Den lille skare efternølere, som endnu sidder igjen nede i Düsseldorf, finder det i regelen ikke umagen værd at umage sig saa lang vei for noget saa lidt som et friskt indtryk og nogle studier. Vanskeligt, vilde de jo unogtelig ogsaa have for at finde virkelighedsstudier til det Norge, som de fremstiller i sine billeder. Deres Norge er i bedste fald et overmalet og tilpenslet atelierlaud, forsaavidt det ikke, som hos enkelte, er bleven til et rent kondi toriskilt med fjelde af chokolade, bolger af bouillon og havslrilejenter af marsipan.

Ungdommen var imidlertid begyndt at svigte Düsseldorf. Det Tidemandske folkelivsbillede stod ikke længer for de vordende kunstnere som den høieste fremtids-

opgave. Til Gude i Karlsruhe drog derimod fremdeles adskillige af vore landskabsmalere; men de fleste slog sig ned i München. I den sidste halvdel af syttiaarene var der f. eks. ikke samlet mindre end omtrent et snes norske malere og malerelever i München, og blandt de sidste var fremragende talenter som Werenskiold, Eilif Petersen, Hans Heyerdahl og Chr. Skredsvig.

Efterat have afsluttet sin skolegang ved Münchenernkademiet modtes de fleste af dem igjen i Paris i aarene omkring 1880.

Ansigt til ansigt med den naturtroskab og kjærlighed til virkeligheden, som udmærker de livskraftige retninger af fransk kunst, gik det mere og mere op for dem, at det forhold, hvori de ældre norske kunstnere havde staaet til hjemmet, var umuligt. Man kunde hare male det, man kjendte, og man kjendte kun det, man daglig havde for øie. At male Norge i Paris var umuligt; kun den, som var hjemme, kunde male hjemmet. Her stod man altsaa ligeoverfor det mest ubetingede enten — eller?: Hvis man vilde blive i Paris, fik man male franske sujetter og prove at blive fransk maler — vilde man derimod være norsk, saa fik man opgive udlændigheden og reise hjem.

Og saa skedte det mærkværdige og hidtil uhørte, at ikke blot en enkelt, men en hel del unge norske malere vendte hjem, eu efter en, for at slaa sig ned for alvor i Kristiania og prove at leve livet med herhjemme.

Det var en i lioi grad morsom og livlig tul. Den, som havde levet i kunstnerkredsene ude og som nu havde anledning til at leve det samme liv paany, kjendte næsten ikke Kristiania igjen.

Som en liden by i byen holdt man sammen. Man spadserede sammen paa Karl Johans gade, samledes om samme liord paa kaféerne og passiarede hoit med hinanden, hvad der dengang var en opsigtvækkende ting paa en Kristiania kafé.

Men det morsomste af alt vnr, at man saa at sige gik paa opdagelsesrejser i byen og dens nærmeste omegn.

De ældre kuustuere havde kun befragtet Kristiania soin en mellemstation paa veien fra og til Düsseldorf. Det Norge, som de studerede, havde intet med Kristiania at gjöre. Der var formelig reist et æsthetisk gjærde rundt byen i et par mils afstand, og over det turde kunsten aldrig klyve. Den tnrdo nærme sig saa langt som til Asker fra sjosiden og til Nordmarken fra landsiden; men nærmere maatte den ikke komme. Det, som var indenfor, var ikke værd kunstnerisk fremstilling; der traf man bare paa jernbanelinjer, telegrafstænger, fabrikskorstener og andre slige «uskjønne« ting.

I kunstnerisk henseende var da Kristiania ligesaa uopdaget, som det indre af Afrika var det i geografisk for Livingstones og Stanleys ekspeditioner,

Fritz. Thaulow, der var en af de förste, som vendte hjem. malede Akershus og slotsparken, og dermed havde kunsten offieielt brudt gjennem det æsthetiske gjerde og draget fra Asker ind til byen, der blev erobret stykke for stykke.

Men langt mere omfattende og langt intensere var den erobring gjennem oiet, der foregik under de daglige vandringer paa to og tre mands haand. Et interessant perspektiv i et gadeparti, en delikat farvevirkning i en

hnsvæg og dens omgivelser, skyggeeffekter i et gaardsrum og reflekserne i et af regn pidsket hustag, prægtige trægrupper i Slotsparken ved midtsommertid og kaalmarkernes kjølige blaagrønne farver i det klare, fugtige septemberlys. alle nuancerne i en solbeskinnet snemark og alle de mange sorter graat i eu solet landevei — der vnr hundreder af ting at opdage og at tilegne sig. Selv den, som ikke var maler, lik lidt efter lidt blikket skjærpet for hele den rigdom af malerisk skjønhed, som findes overalt i verden, saalangt lyset naar.

I denne tid havde foreningen mellem den hjemvendte norske kunst og Kristiania sine hvedebrødsdage. Som en forelsket brudgom blev kunsten ikke træt af at betragte byen og glæde sig over hver ny skjønhed hos den.

Men hvedebrødsdagene varede ikke længe.

Parret havde levet saa fjernt fra hinanden, at de slet ikke forstod hinanden. Det var den samme mislige situation som i Ibsens »Forviklinger«: byen og kunsten burde passe sammen som æbleblomsten og bien; men kunsten havde været forlæuge borte; det var gaaet akkurat som det heder i digtet: Bien lltri vidt jhu» ain sommerfart., da bjcm den vendte, var blomsten kart. '

Karlen smagte svært surt, fandt kunstnerne; de baade gren og bandte. Men det var ikke værd at give sig for saa lidt. Det gjaldt bare at skynde paa modningen. Ad naturlig vei vilde det tage frygtelig lang tid; der maatte kunstig varme fil og saa begyndte de da at gjøre det rigtig bedt for det stakkels Kristiania.

Det var som sagt i kunstforeningen, at kampene førtes. Den var i aarenes løb vokset op til eu storrelse, der gjorde den til en institution af vigtighed for den bildende kunsts trivsel her i laudet. Den var kunstnernes største ktinde. og dens magt gav den en autoritet, hvis mening ikke havde lidet at sigt! i opinionen. Hvad den kjøbte og hvad den ikke kjøbte, hvad den udstillede og hvad den forkastede, fik derigjennem et slags stempel i publikums øine, og kunstnerne formaaede ikke med sin bedste vilje at faa dette stempel udslettet eller forandret, selv om de fandt, at det var aldrig saa uretfærdigt.

Hvad dor ærgrede kunstnerne var, at denne autoritet var i hænderne paa en bestyrelse, hvis medlemmer ikke stod i noget personligt forhold til kunsten. Naar

- U2 -Udsigt fra SlottetDE BILDENDE KUNSTER

on skomagers mesterstykke skulde bedommes i laugsvesenets dage. valgte man ikke snedkere og smede til dommere. Slig bar man sig bare ad i kunstforeningen, mente kunstnerne, og derfor var ogsaa resultatet slig, som det ofte var, paastod de.

Hvad det gjaldt, var at faa lagt kunstforeningens autoritet i de rette hænder, med andre ord at faa valgt kunstnere ind i direktionen; thi kunstnerne var de eneste, som virkelig f'oi-stod sig paa kunst; de var de eueste, som burde have den a I gjørende myndigbed i kunstneriske anliggender.

Og saa begyndte da en rent politisk kamp om kunstforeningens erobring, en kamp, der begyndt« med et forsøg paa overrumpling fra kunstnernes side og snart antog karakteren af en aaben feide, der blev fort med stor heftighed fra begge sider og varede i flere aar.

Kunstforeningens bestyrelse var nemlig ikke folk, der rommede marken ved det förste kampsignal; de vidste, at deres fæstning var stærk, at dens mandskab var talrigt og paalidelig^ og de var fuldt overbevist om, at de havde den soleklareste ret, naar de ikke vilde taale nogen kunstner indenfor voldene.

Kunstforeningen var et privat aktieselskab med det formaal at indkjøbe kunstværker og fordele dem blandt, medlemmerne, paastod de. Deu havde intetsomhelst med at varetage kunstens tig kunstnernes interesser; det var kun aktionærernes interesser der var tale om. Deres smag gjaldt det at træffe ved indkjobene, deres mening var det, som skulde repræsenteres ved bedømmelsen af, hvorvidt et billede burde udstilles eller ikke.

Efter beftige debatter sluttede medlemmerne sig gjentagne gange til denne opfatning uied stor majoritet, og kunstnerne lærte saaledes snart, at ved aaben kamp vnr der intet at vinde. Det eueste, som var at gjöre, var at sulte fæstningen ud, og med det maal for oie sluttede en bel del kunstnere en overenskomst om ikke at sende billeder

til kunstforeningen, saalænge der ikke var truffet en ordning, soui de fandt at kunne gaa ind paa. Det var altsaa en komplet strike eller rettere sagt en blokade, som det beder i det tekniske socialistsprog.

Havde kunstforeningen været rigtig aktiv, vilde den selvfølgelig have faaet i stand udstillinger af fremmede kunstværker, gjort sine indkjøb blandt dem og saaledes vist, at uaar kunstnerne kunde undvære foreningen, kunde foreningen ogsaa nndvære kunstnerne. Blokadens endelige udfald kunde da have været tvivlsomt nok.

Men denne aktivitet manglede heldigvis foreningens bestyrelse. Den gjorde vistnok et forsøg i «len antydede retning, idet den til udlodningen indkjobte baade franske, tyske og danske billeder. Men forsoget var mat, og udfaldet var ikke videre heldigt. De tildels i dyre domme indkjobte fremmede billeder gjorde ikko synderlig

lykke lios publikum og formaaede saaledes ikke at skjule (len kjendsgjerning, at foreningen var sat paa sultekur.

Saameget s torre og heldigere var den aktivitet, som udfoldedes fra kunstnernes side. De skridt, som foretoges, var saa energiske og vellykkede, at de kom til at sætte varige mærker i udviklingen af vore kunstneriske forhold.

Af liden og rent midlertidig betydning var den kunstudstillingstiirini, der arrangeredes i smaabyerne. Hovedsagen var høstudstillingen i studentersamfundet.

Lokalet var udstyret med antike tæpper, lampetter og andre dekorations-gjenstande, og om aftenen blev det oplyst med elektrisk lys. Allerede rammen om udstillingen var saaledes noget nyt og opsigtvækkende i Kristiania.

Og dertil kom, at (le fleste udstillere havde anstrængt sig af bedste evne for at gjöre udstillingen saa værdifuld og interessant som muligt. Det var virkelig i sit slags en liden eliteudstilling, og trods de spændte forhold, der havde fremkaldt den, gjorde den derfor ogsaa en lykke, der bragte kunstnerne nærmere mod seir, end alle debatter havde formaaet. At den ikke var saa ganske dum endda deu gamle, af de ældre hyldede schillerske sætning om, at kunstneVen burde skabe, ikke snakke, viste sig tydelig nok ved denne leilighed; thi udstillingen havde vistnok en væsentlig andel i, at der om vaaren kom en fredsslutning istand med kunstforeningen, hvorved bestyrelsen fraskrev sig retten til at afgjøre, hvorvidt et billede skulde udstilles eller refuseres, og overlod den til en udstillingskomite, der udelukkende skulde bestiui af kunstnere. Selv i bestyrelsen bar man senere indrømmet enkelte kunstnere plads.

Det var i 1883, at denne fredsslutning kom istand. Siden den tid har man ikke mærket noget til rivninger mellem kunstforeningen og kunstnerne.

Men høstudstillingeu i studentersamfundet gav mersmag. Aaret efter blev atter en saadan udstilling afholdt, og skjønt den stod langt tilbage for den förste, varede det dog ikke længe, for afholdelsen af en saadan udstilling blev gjort til en fast, aarlig tilbagevendende statsinstitution akkurat som salouen i Paris og foraars-udstillingen i Kjobenliavn. Nær knyttet til nationalgalleriet, som den blev. forte den ogsaa til, at kunstnerne fik den afgjørende indflydelse i dettes direktion.

Saaledes var da endelig hovedstaden bleven erobret. Raade Kristiania og staten havde givet kunstnerne hjemstavnsret, indrømmet dem deu plads i samfundet, som do fortjente, og overdraget dem den indflydelse, som med rette tilkom dem i kunstneriske spørgsmaal.

Der er saaledes heller ikke fra denne side længer noget til hinder for, at byen kan udvikle sig til en virkelig hovedstad, og det liv og den fart. som i sidste decennium har udmærket de kunstneriske forhold, indeholder de bedste løfter for fremtiden. Nationalgalleriet er allerede en meget værdifuld liden samling, der øver

den gavnligste indflydelse paa kunstsansens udvikling; det af Kristiania sparebank byggede »Skulpturmuseum« virker i samme retning ved sin med smag og indsigt valgte samling af antike afstøbninger; de aarlige kunstudstillinger vinder stadig en fastere plads i opinionen trods den beklagelige modstand, de endnu moder fra

enkelte uforsonliges side; det lille kunstindustrimuseum danner en god forskole for den kunstneriske forstaaelse ved at udvikle stilfølelsen og vække kjærligheden til skjøn form ogsaa inden de hverdagslige livssfærer; kobberstiksamlingen A-il forhaabentlig med tiden stige frem af sin nuværende ubemærkethed, og lidt efter lidt vil vel ogsaa »den kgl. norske kunst' og tegneskole ! hæve sig til at udfylde pladsen som et norsk kunstakademie.

Hvis det gamle ord har ret, som siger, at vel begyndt er halvt fuldendt, eider saaledes ingen grund til al. nære frygt for den bildende kunsts fremtid i den norske hovedstad.

- U3 -x.

i (len förste tid efter 1814 blev som sagt baade musiken og skuespilkunsten ude-V lukkende dvrket af dilettanter.

r :

j At ingen af disse kunstarter var tjent med dette, faldt ikke datiden ind:

dertil havde den fædrenes glade dilettantisme i altfor frisk og behagelig erindring. Først i (let næste kuld begyndte der at dukke op en lolelse af afstanden mellem dilettantisme og kunst. Welhaven pegte paa den med stor bestemthed; han paaviste, hvor stor værdiforskjel der var mellem de to ting selv i rent social henseende, og sogte at humre denne kjendsgjerning ind i den almindelige bevidsthed:

Flere kunstgrene, der ei er uden betydning for den høiere selskabelighed, kjender vi her saa godt som kun af navn,« skrev hau, >og de kunster, der her kommer nærmest i betragtning, den musikalske og dramatiske, er fast udelukkende i hænderne paa dilettanter eller, hvad der maaske er endnu værre, titulære kunstnere. Det kunde ved forste oiekast synes, som om netop dilettantismen befordrede denne selskabelighed: — men dette er blot en skuffelse; thi kunstens tryllemagt, at koncentrere alles tanker og følelser om en gjenstand, og dens vækkelse af en grundigere og friere menings-udvikling mangler her, uagtet disse ting i gjerningen postuleres."

Det varede imidlertid overmaade længe, inden disse ord bar nogen frugt. Dilettantismen sad for fast i sadelen til at ville lade sig vippe ved det förste stod. Især var det længe, inden den lod sig fordrive fra musiken, og först da der begyndte at fremstaa virkelige musikere, blev der for alvor tale om at optage kampen. Endnu saa seut som i femtiaarene var dilettantismen eneraadende; den repræsenteredes af et selskab, philharnionien, hvis præstationer i regelen var af en alt mulet end opbyggelig art, og som de faa virkelige musikelskere derfor skyede. <Philharnionien

har jeg boldt mig borte fra«, skriver f. eks. Hall'dau Kierulf i et brev fra slutningen af 1858. Det ynkeligste dilettanteri drives her som et stadigt plaprende midiehjul- .

Det var ogsaa Halfdan Kierulf, der sammen med den endnu levende musiker Conradi første gang forsøgte at byde dilettantismen stangen ved afholdelsen af abonnementskonserter, hvor baade den instrumentale og den vokale del af programmet stillede virkelige kunstneriske fordringer. Orkestret var sammensat af begge theater-orkestres medlemmer og bestod altsaa udelukkende af musikere af fag. Der var hele 24 strygere, hvoraf 7 første violiner — et meget respektabelt antal til at begynde med. Paa programmet til den förste konsert stod blandt andet en symfoni af Beethoven og store korsager som Mendelssohns »Bakkuskor«.

Forsøget var saaledes baade nyt og dristigt nok til at vække opsigt i begyndelsen. Men nogen dybere interesse vakte det ikke. De store korsager laa for hoit for publikum. Om det saa var sangerne, havde de ikke interesse for dem. men undlod at møde ordentlig frem til prøverne. Og hvad orkestrete præstationer angaar, da var der heller ikke her tilstrækkelig forstaaelse og interesse inden publikum. Dets musikalske smag var altfor uudviklet; dets øre var endnu ikke tilstrækkelig musikalsk dannet til at kunne modtage og nyde en saa fornem og lidet imødekommende kunstform som symfonien. Endnu i slutningen af sekstiaarene var symfonien, ifølge Edvard Grieg, Kristiania publikums -arvefiende . og ti aar i forveien, da Kierulf og Conradi gjorde sit forsøg, var den naturligvis ikke rukket saa hoit op i publikums interesse engang; den var hare noget underligt ukjendt, som folk skulde høre engang for at tilfredsstille sin nysgjerrighed og faa et slags greie paa. hvad det var for noget — men

siden bad de sig gud bevare for detslags tkunstige musik*. Kierulfs og Connidis kjække foretagende stansede derfor allerede den anden vinter. »Vi har gjort vort . erklærede Kierulf. I'den penge og uden virksom deltagelse kan vi ikke fortsætte. Men at det vilde komme til at gaa saaledes, det har jeg forudseet fra den förste begyndelse. -leg kjender os ganske godt. Men bedrøveligt- er det i sandhed.«

Og det var ikke blot dette forsøgs skjæbne, som var bedrøveligt; det var de musikalske forhold i det hele taget. Man faar et levende billede af dem. naar man læser de breve fra Kierulf, som Einar Grønvold har offentliggjort i siu velskrevne lille bog »Norske musikere«. -Hvorledes lian i al fald som musiker i det hele var stillet, er et af vor musikhistories mørke blade,« paastaar bogens forfatter, og brevene giver indtryk af, at han har ret. En fin, kritisk og receptiv aand som Kierulf trængte stærke impulser udenfra for at udvikle sig helt, og her var ingensomhelst impuls, hverken stærk eller svag. Man har et indtryk af, at han i musikalsk henseende har opfattet sin situation soin et slags sultekur, og naar man hører ham skildre sine forhold, gribes man af forbauselse over, at han har kunnet holde det ud, uden at

knækkes, ut han tvertimod trods alt har kunnet frembringe værker af slig fylde, frodighed og harmonisk skjønhed som de bedste af hans romaucer. Da jeg gik hjem iaften«, skriver han lillejulaften 1858, »trak jeg veiret lettere. Damernes spillende skare havde faaet mit »glædelig jul«, og imorgen begynder ferierne. Ak — hvor jeg trænger til dem. — — — Jeg har vandret fra »time« til »time« og gjort min skyldighed saa omtrent. Om aftenerne har jeg som oftest været træt og uden alt spor af fantasi. Selv søndagene har jeg neppe kunnet have for mig selv. Ude har jeg sjelden været og hos os kommer fast aldrig nogen. -— — Det eneste, som har moret mig i den lange tid, har været læsning, især lidt italiensk, som jeg i den senere tid for alvor har lagt mig lidt efter. Og saa nu og da fra den morke krog i parterret at se hen paa scenens undertiden ikke saa ganske slette produktioner og paa torsdagspublikumniet i parkettet og logerne. Philharmonien har jeg holdt mig borte fr.i — Soireerne bos — — har jeg ikke havt den ære at bivaane. Og hvor der ellers gjøres musik, der er jeg ikke med. Og jeg kan ogsaa undvære æren. Jeg sidder paa eu isolerskammel. Vækkes jeg nu og da ved et elektrisk sted, saa kommer det ikke herfra. Ak neil« Man glemmer ikke saa let dette billede med isolerskammelen. I al sin knaphed giver det en fyldig forestilling om, hvor ensom en fin kunstnernatur maatte fole sig herhjemme for en menneskealder siden, og hvor trøstesløse de musikalske forhold dengang tog sig ud.

Man kan under saadanne omstamdigheder ikke fortænke Johan Svendsen i. at lian efter sin hjemkomst fra Leipzig i 1867 pakkede sin kuffert og strøg afsted igjen saa hurtig som muligt, saa snart han havde faaet et indblik i forholdene. Og man forstaar ogsaa, at Edvard Grieg, der aaret i forveien havde slaaet sig ned i Kristiania og med iver tog sig af udviklingen af det musikalske liv efter nogle aars forløb gik træt trods al sin energi og forlod byen rasende mod den, fordi den var for sen i vendingen til at kunne følge med saa fort, som hans iltre kunstner-temperament forlangte.

Men i de aar, han havde virket i Kristiania, havde han i virkeligheden udrettet langt mere, end han selv vidste af. da lian reiste. At den »Musikforening«, han i 1870 havde stiftet, skulde blive en fast institution af storste betydning for det musikalske liv, drømte han neppe om, og ligesaa lidt havde hau øie for, at han virkelig havde havt held med sig med hensyn til publikums musikalske opdragelse. Det publikum, han i 1874 forlod, var ikke længer det samme publikum, som han i 1866 havde forefundet ved sin ankomst.

Og hvad Grieg ikke havde magtet at fortsætte, bragte Johan Svendsen til fuldførelse. Ved sin imponerende dygtighed som dirigent, sin overlegne sikkerhed, sin beroligende jævnhed og ikke mindst ved sin elskværdige og vindende personlighed

naaede han i den tid. han stod i spidsen for hovedstadens musikalske liv, til resultater, som man ti aar i forveien skulde anseet det umuligt at naa i Kristiania.

Forst o g fremst luivde hans taktstok dirigeret sammen et virkeligt konserc-publikum, der ikke blot taalte, men

endog gouterede selv de vanskeligste former af instrumentalmusiken. Symfonien var ikke længer dette publikums »arvefiende«; Johan Svendsen havde gjort den populair, og allerede dette var en stor og mærkelig begivenhed i vor musikhistorie.

Det var vistnok ikke noget stort publikum — akkurat saa stort, at musikforeningen saa nogenlunde kunde dække udgift med indtægt; men det har vist sig at være et trofast publikum. Interessen for disse konserter var ikke bare et øie-blikkeligt modesværmeri, knyttet til Johan Svendsens personlighed; det var en virkelig interesse, der ogsaa vedvarede, efterat han var draget bort. Baade under Johan Selmers og Iver Holters direktion har »Musikforeningen« holdt sig omtrent med samme medlemantal som tidligere, og interessen er ikke i aftagende. Tvertimod. Det fremgaar tydeligt nok af, at Iver Holter har kunnet samle et talrigt publikum til sine generalprøver, hvor der betales entré, en udmærket idé, der tillader musikforeningen at afholde en virkelig generalprøve, hvad den tidligere ikke har seet sig istand til af økonomiske grunde.

Naar det saaledes lykkedes Johan Svondstm at vække alvorlig musikalsk interesse hos publikum, var grunden naturligvis tildels haus programvalg, der altid var moderat og forsigtigt, aldrig udfordrende og yderliggaaende. Men hovedsagen var dog maaden, hvorpaa (lette program fremtraadte lbr publikum, og her staar vi ved vort musiklivs anden store mærkes ten, hvori Johan .Svendsen har indhugget sit navn. Det er dannelsen af et orkester i Kristiania. Tidligere havde Musikforeningen maattet ty til enkelte dilettanters assistance. Kræfterne i de to theatrets orkestre var nemlig langtfra talrige nok til at danne et ordentligt orkester. 1 syttiaarene fik man imidlertid et nyt orkester, Tivolis, og senere har oprettelsen af flere mnsikhaller yderligere forøget anledningen til at træß'e et udvalg, son» kan klare sine sager paa eu tilfredsstillende maade.

Vanskeligheden var nu, at faa disse fra forskjellige kanter sammensankede elementer sammenspillede, og her var netop Svendsen den rette mand fremfor nogen anden. De fleste komponister har ikke spor af greie paa orkestret, naar de slipper ud af konservatoriet; de kjender lidet eller intet til de forskjellige instrumenters eiendommeligheder og teknik, og naar de begynder sin dirigentvirksomhed, har de i regelen mere at lære af orkestret end omvendt. Med Svendsen er det derimod en anden sag. Paa grund af sine anlæg og sine livsforhold har han lige fra guttedagene af følt sig ligesaa hjemme i orkestret som i sin mors stue; han kjender alle instrumenters

hemmeligheder; selv i det største orkester har han ore for hvert enkelt og or øjeblikkelig paa det rene med, hvem feilen stikker hos, naar der er en takt, der ikke klinger, som den skal klinge. Hans eminente dygtighed gav ham derfor den nødvendige autoritet ligeoverfor orkestrets medlemmer, og hans personlighed gjorde resten. Resultatet var et korps, der fulgte sin fører tappert og sikkert, begeistret over sin opgave og lykkelig over at staa under haus ledelse, et korps med fortræffelig holdning og udmærket disiplin. Resultaterne vilde have gjort enhver hofkapeldirigent ære; men her var de saa meget mere beundringsværdige, som det ikke var et kapel, Svendsen ledede, men et sammenskrabet orkester, der aldrig samledes undtagen til Musikforeningens faa prøver og konserter. Grønvold, der som musikkritiker i »Aftenbladet« tidligere havde vist, at han havde et skarpt øre for vort orkesters skrøbeligheder, bemærker, at dette orkester i Svendsens tid »endte med at spille næsten virtuosmu'ssigf«. »Da ban sluttede sin virksomhed, var det med en opførelse af den svære Tannhaüser-ouverture saa kraftig og pragtfuld, at det ikke blot betegnede høide-punktet af livad her er hort af orkestervirtuositet, men i hvilkensoinhelst konsertsal i verden skulde forsvaret en fremragende plads«.

Saalangt er vi altsaa naaet, og det maa jo siges at være storartede resultater. Og sammenligner man eu ung norsk nutidsmusikers stilling med de forhold, hvorunder Kierulf levede, da er der ogsaa et stort fremskridt at glæde sig over.

Men endnu er det langt fra, som det skulde og burde være. Endnu forer musiken en yderst usikker tilværelse fra dag til dag herhjemme. Kommunen har vistnok nylig gjort en god gjerning ved at oprette et fast byorkester; men fra stateus side er der endnu gjort altfor lidet for at sikre musikeus trivsel og befæste dens stilling.

Da Johan Svendsen drog til Kjøbenhavn aflagde han i en afskedsfest det hoitidelige løfte, at han skulde vende tilbage til Kristiania, »saasnart forholdene stillede sig saa, at man havde noget at kalde ham tilbage med«.

Saalænge ikke forholdene stiller sig saa, at man har ret til at minde ham om dette løfte og forlange det indfriet, saalænge er vore musikalske forhold endnu ikke kommen paa ret kjøl. Svendsens virksomhed i Danmark, det er det ydre og for alle synlige vidnesbyrd om vore hjemlige mangler paa dette feldt.

Theatret begyndte, som enhver ved, med udelukkende danske kræfter, og det vedblev i omtrent tyve aar at være saagodtsom komplet dansk.

Da en norsk skuespilkunst begyndte at udvikle sig, indtog theatret fra begyndelsen af en meget reserveret holdning. Kun ganske enkelte kræfter slåp iml

som gjennem eu bagvei; (le fleste famlt alle døre lukkede og maatte ty til et theater af lavere rang. Det var en situation, der havde flere berøringspunkter med det fra den danske theaterhistorie bekjendte forhold mellem fransk og dansk skuespilkunst i Fredrik den fjerdes og Fredrik den femtes dage.

1 femtiaarene var forholdene endog i den grad bagvendte, at den norske hovedstad havde en hovedscene, der var dansk, og et seknndtheater. der var norsk. Og det værste var, at mange literært dannede og kunstforstandige mænd slet ikke havde nogen foleise af det forkjerte heri, men tvertimod fandt det ganske i sin orden, som om det var den naturligste sag af verden.

I sekstiaarene foregik imidlertid sammenslutningen, og siden er de danske veteraner forsvundne en efter en, medens norske kræfter er traadt ind i gelederne i deres sted, indtil endelig Kristiania theater er bleven et nationaltheater, hvor norsk sprog og norsk scenekunst er eneherskende.

Kristiania theater har gjort betydelige fremskridt, siden det blev en norsk scene. Bjørnstjerne Bjørnsons instruktørvirksomhed, som fulgte kort efter, var ligesom en festlig introduktion, der gav de unge indvielsen og ildnede de ældre til høiere stræben. Ludvig Josephson« kyndige og teknisk overlegne ledelse var i mange henseender en god skole at gjennemgaa, og de aar, han forestod theatrets drift, vilde uden tvivl have været glimrende baade i dramaturgisk og økonomisk benseende, saafremt ikke hans skja:bnesvaugie og for en saa indsigtsfuld og erfaren dramaturg utilgivelige misgreb, saminenroringen uf en opera og en talescene. havde odelagt det hele. Den nye dramatiske literatur gav theatrets kræfter en række af betydelige Opgaver, der udviklede deres evner og modnede deres kunstneriske person-lighed pau samme tid, som de hævede thealæet i den almindelige mening.

Trods alt dette var imidlertid interessen hos publikum ikke videre stærk. Theatret arbeidede under de mest trykkende forhold, dets hele stilling var i høieste grad vaklende, og de vilkaar, hvorunder dets kunstnere levede, var af en temmelig /.igeuneragtig karakter. Det mindede i det hele taget adskilligt om de ubefæstede forhold ved Bergens theater. — skjondt fuldt saa galt var det naturligvis ikke.

Et stykke kumle i regelen ikke spilles mere end en uge. Hver eneste uge maatte man altsaa skaffe nyt repertoire, og da der var saa kort tid til indstuderingen, blev fremførelsen meget ofte slurvet og slet. Ofte var skuespilleren ikke engang færdig med at lære sin rolle udenad, og det var en stadig klage i kritikerne, at suffløren var nødsaget til at medvirke paa en for publikum stødende og forstyrrende maade. Selv norske origiuularbeider maatte undertiden gaa af stabelen efter nogle faa prøver.

Det var især i tiden efter Josephson« fratræden, at disse mangler traadte klart frem i dngen. Et par •kassestykker i hver su;son var alt, hvad theatret kunde

drive det til. Ellers var det kun en liden del af publikum, som gik i theatret. Abonnementsaftenen, da byens »tine portion r holdt et slags privatsoiré i parket, valder altid fuldt hus. Andre hverdagsaftener var regelen tomme

bænke. Man saa sig oin efter redning, og hver gang det var rigtig galt fat, blev Bjørnstjerne Bjørnsons navn nævnt; men den politiske fanatisme, der gav theatret en god dag, naar den bare kunde skade en politisk modstander, var oieblikkelig nde i aviserne og tordnede om, hvor umuligt det var at gjöre Bjørnson til tlieaterleder. Mere behøvedes der ikke for at hindre hans udnævnelse, og theatret maatte fremdeles seile for stumperne.

Endelig fandt man paa en udvei: istedetfor faderen, som man ikke fik lov at faa, tog man sønnen, som ingen forbød en. Hvem der fra føret af var ophavsmand til den idé, ved jeg ikke; men sikkert er det, at den maa være opstaaet i en Hu, diplomatisk anlagt hjerne. Ved at tage Bjørnson junior vilde man vise sig imødekommende, uden at gaa for langt. Man vilde forvandle Bjørnson senior fra en tronpretendont til en faderlig beskytter; man vilde stoppe munden paa alle dem, der baade inden og udenfor theatret raabte paa Bjørnsons navn.

Et dristigt eksperiment var det unægtelig at vælge en ganske ung mand, hvorom man ikke vidste andet end, at han havde gjennemgaaet en tysk theaterskole og spillet nogle smaaroller ved tyske scener. Dobbelt dristigt var det, fordi han havde levet saa længe udenfor laudet, at lian ikko længer kunde tale norsk, men udtalte sproget med udpræget tysk tonefald. Men alle slige dramaturgiske betænkeligheder havde intet at betyde fea det diploiuatisk-politiske synspunkt.. Gjorde lille B. B. lykke i sin nye virksomhed, saa var dermed spørgsmaalet store B. B. for bestandig bragt ud uf verden; gjorde ban derimod fiasko, nuvel, saa vilde dynastiet Bjørnson have faaet en liden smæk, og dets trofaste tilhængere vilde holde munden i alle fald for en tid.

Den unge herr Björn Bjørnson var imidlertid ikke deu mand, som gav sig af med ut spekulere over diplomatiske spidsfindigheder. T de line masker paa det diplomatiske garn, man havde stillet op, maatte lian ifolge sit naturel enten blive redningsløst indviklet, eller han maatte komme til at rive garnet istykker og fortsætte sin vei som en seirherre.

Enhver ved, at han gjorde dot sidste og endog klarte sine sager saa godt. at diplomatiens spidsfindigheder «lengang havde vist sig fordelagtigere for theatret end alle dramaturgiens betænkeligheder.

Den unge mand var dristig, som man bare er det, medens man er meget ung. Han vilde ikke nøie sig med en almindelig seir, han vilde slaa et kjæmpesjag med en gang, og naturligvis vilde kjæmpeslaget efter hans mening ende med en kjæinpeseir.

At sætte en shakespearesk tragedie i scene er allerede et arbeide, som kræver sin mand. og at begynde med det maatte jo kaldes en pen begyndelse. Men det var langt fra nok for den unge tbeaterstormer. Foruden at sætte »Richard den 3die« i scene vilde ban ogsaa spille titelrollen, en af de størst« og vanskeligste roller i det shakespearske repertoire — og han udførte ogsaa sit forehavende.

I)er skal meget til, forat ikke en saa storslagen selvtillid skal virke komisk for ikke at sige irriterende paa det alvorlige publikum; men det meget«, som skulde til. det eiede Björn Bjørnson. Istedetfor at irriteres af hans selvfølelse beundrede man lians euergi, og da tæppet den förste aften faldt for femte akt af 'Richard den tredie«. var slaget vunden. Bjørn Bjørnson havde vundet en hel seir som sceneinstruktør og en halv som skuespiller. Ingen var længere i tvivl om, at man her havde fundet den rette mand til at redde theatret op af elendigheden og skabo nye og solide theatertilstande.

Det maa indrømmes, at den situation, hvormed Bjørn Bjørnson begyndte, var overordentlig gunstig. At være en son af Bjørnstjerne Bjørnson var i dette tilfælde en aladdinsagtig egenskab, der gjorde underværker.

Føret og fremst skabte den ham allerede paa forhaand interesse og opmærksomhed hos det store publikum. Han behøvede ikke at præsentere sig selv; han var præsenteret; ban slåp at skabe sig et navn; navnet var skabt i forveien.

Og dernæst skjænkede navnet ham en velvillig modtagelse i pressen, hvis enstemmighed var ligefrem paafaldende i et land og paa en tid, da man ellers ikke kunde opnaa enighed om de aller simpleste ting. De

konservative aviser var yderst velvillige og imødekommende, fordi lille B. B. ikke var store B. B., men tvertimod var bleven skudt frem som et slags modpave til faderen, og venstreaviserae var ikke mindre velvillig«* og imødekommende, fordi lille B. B. alligevel var kjød af store B. B.s kjød og ben af store B. B.s ben.

Denne udmærkede situation har Björn Bjørnson forstaaet at udnytte i theatrets interesse med et politisk talent, som man ikke skulde tiltro ham. Han bombarderede aviserne med breve og meddelelser, lian var utrættelig i at give oplysninger og uudtømmelig i at antyde de efter hans opfatning eneste rigtige synspunkter.

Et gunstigt tilfælde vilde, at de to-tre kritikere, der pleiede at tage bladet fra munden, omtrent samtidig holdt op at skrive theateranineldelser, og det ene med det. andet bar bevirket, at Kristiania theater, der for ti aar siden behandledes som et rent skumpelskud af kritiken, nu stadig tages paa med silkehunsker af de herrer, der besørger thcateranmeldelserno i dagbladene.

Det hændte mig her i vaar, at jeg hørte en af disse herrer privat udtale «;n dom, der var meget forskjellig fra don, han lod komme frem i sin avis. Paa mit

spørgsmaal om. hvorledes détte hang sammen, svarede han med elskværdig aabenhed, at han ingenlunde turde skrive, som han mente, fordi det vilde skade theatret. Theatret havde spenderet saa mange, penge pa» det stykke, der var tale 0111, at det vilde være rent galt fat, hvis det ikke gjorde lykke. Derfor havde han maattet skrive det velvilligste, han hare kunde finde paa.

En saadan hensynsfuldhed vilde aldrig va;re bleven vist for Bjørn Bjørnsons tid. Det er ham, der har bragt theatret saa hoit op i anseelse og yndest, at det er bleven en af de fine institutioner, hvorom man skriver i velvillige talemaader istedetfor at sige deu fulde sandhed.

Bjørn Bjornson opfatter i det hele taget slet ikke udelukkende sin opgave som den beskedne og utaknemmelige at være sceneinstruktor og den taknemmelige og mere ioiuefaldende at være en skuespiller, der faar alle de roller, han peger paa. Disse to virksomheder, der ellers i regelen er fordelt paa to forskjellige par hænder, er ham ingenlunde nok; han er for interesseret og for virkelysten til at nøie sig med saa lidt, og lian har derfor ogsaa overtaget eu del af en thoaterchefs rolle, den nemlig at varetage theatrets interesser udadtil. Medens det er herr Schrøder, som representerer, er det herr Bjørnson, som agiterer. De laurbær, malerne har vundet ved sin kunstpolitik, har ikke ladet ham sove i fred, og han bar snart faaet oinene op for den sandhed, at her i verden nytter det nu engang ikke bare at være dygtig og samvittighedsfuld i sit arbeide; vil man naa sit maal, maa man kunne arrangere, konspirere, agitere, reklamere eu smule.

Hans theaterpolitik har været drevet med energi og — i al stilhed. Det har ikke vieret en stølende opposition mod det bestaaende styre og dets mænd; det har tvertimod været et fredeligt og hensynsfuldt forsog paa at faa disse mænd til at gaa med paa hans ideer og slutte sig til lians forslag. Ad denne vei er det, at theatret er steget til en anstalt, som der vises respekt, og som behandles med hensynsfuldhed.

Og ad denne vei er det ogsaa, at man har nærmet sig henimod opførelsen af det nye theater. Om Bjørn Bjørnson ikke havde udrettet andet, vilde lians virksomhed for det nye theater være nok til at sikre hans navn en hæderlig plads i vor theaterhistorie. Den hele sag befandt sig paa et stadium af deu sorteste haabloshed, da han kom til. Der var langt fra indsamlet tilstrækkelig penge, og der var ingen udsigt til at faa mere. Snarere var der udsigt til at miste endel af det beløb, man havde, saafremt ikke arbeidet var puubegyndt inden den af bidragsyderne fastsatte frist.

Man vidste ikke engang, hvor man skulde faa tomt til bygningen. I Slotsparken havde staten nægtet at afstaa grund af hensyn til kongen, i StudenterlundenJIU STK OG THEATER

havde den ogsaa nægtet — af Jxensyn til universitetet, Dramatiken^s tomt var for liden, Tivolis altfor dyr o. s. v.

Den nye komité, hvori Björn Bjørnson tik plads, bragte imidlertid hurtig det hele paa ret kjol. Spørgsmaalet 0111 tomt i Studenterlunden, som man skulde tro begravet med statens afslaaende svar, blev atter draget frem. og

denne gang gav man sig ikke, forend alslaget var forvandlet til en tilladelse. Og hvad midler til at bygge for angaar, saa opdagedes det en skjøn dag til almindelig overraskelse, at brændevinssamlagets spadckede pung ikke var lukket for det nye theater. At det er Björn Bjørnsons energi og virkelyst, der har været hovedaarsagen til disse gladelige overraskelser, er utvivlsomt; hans ungdommelige puagaaenlied er det. som har sat fart i en sag. der saa «ul. som den allerede var død og bare ventet paa at; blive begravet.

Men over alt dette arbeide udad maa man selvfolgelig ikke glemme den virksomhed, Björn Bjornson har udfoldet indad. Han blev sat i spidsen for en temmelig udisciplineret flok af sceniske talenter, der var vant til at folge sit eget hoved og ikke vilde finde sig i noget stramt regi mente. Meget af ilet. der under mere udviklede forhold er skuespilkunstens abc, som enhver maa være hjemme i. inden han faar lov at optræde, blev her först tilegnet ansigt til ansigt med publikum. — forsaavidt som det overhovedet blev tilegnet. Ligeoverfor alt dette stod Björn Bjornson med de fortrin, som en god koriservatorieuddannel.se giver.

Men det vilde dog ikke have lykkedes haui at naa de resultater, han har naaet, hvis lian ikke tillige havde besiddet en samling af personlige egenskaber, der gjorde ham sa;rlig skikket som sceneinstruktør. En energi, der aldrig slappedes paa halvveien, en utrættelighed, dor aldrig var bange for at begynde forfra, naar noget ikke var, som det skulde være, en kraft, der kunde kommandere, saa det hørtes, og saa meget brutalitet, som der tra-nges hos den, der skal svinge korporalstokken ved et theater — det var altsammen egenskaber, der afgav stof til en fortræffelig eksercitiemcster.

Sikkert er det, at; der er kommen ganske anderledes orden og holdning i rækkerne, siden lian overtog kommandoen. Der vises langt, mere omhu under det forberedende arbeide; derfor er der ogsaa større sikkerhed og fasthed over frembringelserne, og dette giver det hele et præg af soliditet, som man altfor ofte savnede tidligere.

.Io førre prover, desto færre opførelser, kan man sige. Det er en erfaring, som ethvert tlieatermeiiiieske har gjort, og den er saa betydningsfuld, at den næsten kan kaldes al sceneinstruktions begyndelse og ende. For Bjørn Bjørnson med hans tyske theateruddannelse stod denne erfariugssætiiing selvfølgelig med fuld klarhed fraKRISTIANIA OG KRISTIANIENSERNE

förste øieblik af. og han indsaa, at den første betingelse for, at Kristiania theater kunde komme naa fode. det var, at de forcerede indstuderinger helt og holdent blev afskaffet. Hver eneste prøve mere var ikke blot eu vinding for det enkelte stykke, det var en vinding for de medvirkende kunstneres udvikling og ,for theatrets hele stilling. Det gjaldt for enhver pris at faa stykkerne til at gaa flere gange itræk end tidligere. Hver opførelse af et allerede, indstuderet stykke om aftenen betød nemlig en prove om formiddagen paa det stykke, som var under indstudering.

At dette har lykkedes under Björn Bjørnsons ledelse, ved enhver.

Desværre har han imidlertid paa dette punkt grebet til midler, der ikke altid har været ligesaa fordelagtige for vort theater som hans øvrige virksomhed.

Forat et stylcke skulde kunde gaa tilstrækkelig mange gange, maatte det gjøre lykke; og for at det skulde knnne gjøre lykke, maatte det falde i publikums smag. Opgaven blev altsaa at træffe denne smag, ikke at lede og loffe den.

Et par tyske farcer havde gjort megen lykke i den nærmest foregaaende tid, og Bjørnsons tyske smag havde ingensomhelst æsfhetiske betænkeligheder ved den tyske farce, der formelig begyndte at oversvømme repertoiret. Den maade, hvorpaa de skulde spilles, kjendte han fra Tyskland; det gjaldt at faa det hele saa tort og saa feiende fort som muligt, og han drev del i den retning til resultater, som et ordentligt tysk stadttheater ikke havde behøvet at skamme sig ved. Som et middel til at vænne skuespillerne af med hul pathos og øve dem op i at fale rask, tydelig og naturlig gjorde de lyske farcer sin nytte. Men forøvrigt var det udbytte, do gav, yderst problematisk, og den opposition, de fra første oieblik havde mødt, vokste heldigvis saa stærkt inden publikum, at det suarfc var slut med deres herredomme paa repertoiret.

Principet tro har man imidlertid vendt sig til andre »populære* genrer som operetten og udstyrsstykket. Over en fjerdepart, kanske næsten en trediepart af det sidste aars forestillingsaftener har været optoget af en operette og et udstyrsstykke. Byen er nemlig nu saa stor. at naar et stykke gjør rigtig lykke, oplever det eu 30—40 opførelser, og dette har Bjørn Bjørnson forstaaet at benytte sig af til fordel for ' f'oruevilles klokker« og »Svein Uræd«. Lad nu enda et nationalt udstyrsstykke som »Svein Uræd« gaa for dot, det er, saalænge vi ikke har et folketheater. Men G'or-nevilles klokker? maa dog selv den mest overbnuende finde ligger under vor nationalscenes værdighed; og det var for saavidt virkelig trist at se al den tid. alt det arbeide og alle de gode kræfter, som her var kastet hort til ingen verdens nytte.

Jeg ved nok, at man her staar rede med det samme svar. der har bragt kritiken til taushed: hensynet til kassen fordrer det. Men rigtigheden af den paastand tillader jeg mig at betvivle, saalamge til man beviser inig, at hensynet til kassen ikke kan forenes med et repertoire af eu noget mere eleveret beskaffenhed. Til

ære for Kristiania theaterpublikum tror jeg at kunne hævde. at et. sligt bevis for tiden ikke vil lykkes.

En af farerne ved dette repertoire er den, at det uvilkaarlig øver sin indflydelse paa udførelsen ogsaa af de arbeider, der bar literær berettigelse til at blive opført. Et stykke som • Svigermor af Yiktorien Sardou skal jo ikke just ligge særdeles liøit; men saa lavt nede, soui Kristiania theater lagde det sidste vinter, ligger det dog ikke. Istedetfor et overgivent fransk lystspil spillede man eu løssluppen tysk farce. I Sardous arbeide er der dog steder, hvor man træffer glimt af sund fornuft og menneskelig foleise; paa Kristiania theater blev de komplet slukket i et liav af vrøvl.

Det ene med det andet bringer en til det resultat, at hvor meget end Kristiania theater har vundet i de sidste aar, og hvor mange udmærkede egenskaber end Bjørn Bjørnson har bragt det. er der en ting, soiu endnu savnes i dets ledelse, og det er en sikker smag.

Kristiania theater staar for øieblikket i en enestaaende fordelagtig situation: i en by paa halvandet hundrede tusinde mennesker er det det eneste theater. Under slige forhold synes det, som om kunsten og kassen maatte kunne slutte en overenskomst med hinanden i al mindelighed — uden at, nogen af parterne led altfor meget derunder.

Som det mi er. er det et frisk og kjækt lidet theater. Der er godt mod blandt kræfterne, der er arbeidslyst, alvorlige interesser, varm følelse for de kunstneriske opgaver, ærlig stræben efter at lose dem saa selvstændig og saa samvittighedsfuldt som muligt og — for at nævne det første sidst — talent skorter det ikke paa. Trods tabet af en genial kraft som Johannes Brun, trods den fremskredne alder, hvortil enkelte af det første kuld norske skuespillere, begynder at naa, behøver Kristiania theater vistnok ikke at nære frygt for fremtiden, hvad det kunstneriske fallent angaar. Og naar man sau dertil har en leder som Bjørn Bjørnson, der trods sin ungdom allerede løser de fleste af en instruktørs pligter med anerkjendt dygtighed, da synes udsigterne unægtelig ut være saa glimrende, at øiet slet ikke fæster sig ved de enkelte smaapletter, som viser sig hist og her.

Det bliver bare ledelsens sag at tage skarpt sigte paa disse pletter og se at faa dem fjernet, før de har faaet saa stort overtag, at de bur gjort alvorlig skade.XI.

¥

jyjt vittigt Kristianiu-hoved, der havde været en tur paa Vestlandet, blev efter sin tilbagekomst spurgt, hvorledes han likte Bergen. »Godt, rigtig godt!- svarede V han. Der var bare en eneste ting, han havde at indvende mod Bergen, og det var, at der fandtes altfor mange bergensere deroppe.

Havde talén været nm Kristiania, knude ban ikke have sagt noget slig! Han vilde snarere have faldt paa at eitere. hvad Heinrich Heyne siger oin Berlin i sine reisebreve fra Italien: »Berlin er slet ingen by; den afgiver blot tomt til et samlingssted for en mængde mennesker . Eller hvis han skulde være rigtig i stilen, saa vilde ban have foreslaaet, at saaledes som Theodor de Banville i sin poetik behandler kapitlet »Licentia poetica», saaledes og

ikke anderledes skulde dette kapitel om kristianienserne behandles; nedenunder overskriften staar der nemlig kun de ord: »Der gives ingen f.

Lige saa vist som en fremmed let faar fornemmelsen af, at der er altfor mange bergensere i Bergen, ligesaa vist vil han nemlig faa det indtryk, at der ikke findes kristianiensere i Kristiania. Hyen er i udpræget gnid en indHvtterby og har været det alle sine dage. I forrige aarhundrede indtraf der stadig flere dodsfald end fodsier, og naar byens folkemængde alligevel vokste, var det pau grund af indflytning fra landdistrikterne rundt omkring. T vort aarhundrede spiller ogsaa fodsierne en liden rolle i byens raske tilvækst, sammenlignet med den stærke indstrømning fra alle kanter. I denne henseende ligner byen en indsjø, der faar tilløb fra en hel del elver og bække, hvoraf enkelte har sit udspring i nærheden, andre temmelig langt borte. Medens af Bergens befolkning i 18(55 ikke mindre end 7(1 "/o var fødte i Bergen, var bnre 45 % af Kristiania befolkning født i Kristiania. For ea. 10 aar

siden vsir (i0,000 af Kristiania indbyggere indflyttede, bare halvparten af byens befolkning var fødte i Kristiania. Hvis vi tor antage, at det samme forhold fremdeles bestaar, vil der altsaa nu være ca. 75,(MK) indflyttere og ligesaa mange indfødte.

Men kun en ringe del af disse indfødte kan virkelig kaldes kristianiensere. Der skal jo mere til at være nordmand end det at være født i Norge. Er ens forældre engelske, vil et stykke John Bull altid blive siddende igjen i en, hvad enten man er kommen til verden paa Gapri eller i Gudbrandsdalen. Trækker man fra de indfødte, hvis forældre var indflyttere, bliver kristianiensernes antal overordentlig reduceret. En kristianienser, hvis bedstefader ogsaa var født i byen, er allerede en sjeldeiilied, og efter en, hvis familje har tilhørt Kristiania siden oldefaderens fødsel, kan man vistnok lode med lygte.

Litet under derfor, at hovedstadens befolkning er eu ^sammensmeltet befolkning, en los sammendynget masse af uensartede bestanddele, uden tilstrækkeligt forraad af fælles egenskaber, tælles minder, fælles idealer, fælles vedtægter, fælles meninger, fælles lordomme, fælles smag og fadles afsmag — kort, uden fremtrædende fællespræg.

Naar man nævner ord som en bergenser eller en trønder, stiger der straks en hel del fremtrædende og karakteristiske kjendemærker frem for ens bevidsthed, ja selv ved ord som en drammenser eller en mossianer forbinder man eu bestemt om end temmelig snævert afgrændset forestilling.

Ved ordet en kristianienser derimod forbinder man ikke synderlig mere end forestillingen om et menneske, som er bosat i Kristiania. Forøvrigt or benævnelsen saa vek, saa blottet for bestemt indhold, at ordet næsten aldrig bruges undtagen af folk, der lever fjernt fra byon og staar dons befolkning fjernt i det hele taget. Medens man i Bergen altid horer tale om os bergensere", vil man aldrig hore et udtryk som vi kristianiensere- brugt i hovedstaden. Om nogen faldt paa at bruge det. vilde do fleste finde det søgt og besynderligt. Naar jeg ikke desto mindre her har bragt ordet i anvendelse, har det været modstræbende og nødtvungent. Et navn maa nu engang indbyggerne af denne by have, og noget bedre gives der ikke.

Alligevel er det iugenlunde saa, at byen er blottet for ovne til at assimilere. Den synes tvertimod at besidde den i en ikke ringe grad; folk pleier at, føie sig noksaa hurtig hjemme der og har i det hele fagot; noksaa let for at, fæste rod i forholdene; indvandringen er bare for stærk og for uafbrudt til at assimilationsevnen kan gjøre sig helt gjældende.

Men lior man end lidt vanskeligt for at finde noget, dor er særligt »kristianiensiske, bliver man dog snart opmærksom paa egenskaber, der er karakteristiske som mere eller miiidre fælles østlandske.

Som hovedstad lur naturligvis Kristiania tilførsel af folk fra alle kanter af landet, fra Bergen som fra Tromlelagen, Ira Kristianssandskanten som fra Nordland, ja fra Sverige og andre fremmede lande med for den

sags skyld. Men den langt overveiende del af indflytterne kommer dog fra selve Østlandet, og skjøndt hovedstad for det hele land er byen ikke desto mindre endnu en udpræget østlandsk by. Vil man prove at karakterisere dens befolkning, kan man ikke undgaa paa summe tid at levere en mere eller mindre nøiagtig karakteristik af befolkningen i andre østlandske byer.

Det falder aldrig en kjøbenhavn«* ind at føie sig som sjællænder. En kristianienser derimod er østlænding med liv og sjæl. Der paastaaes, at bergensernes lokalpatriotisme er saa stærk, at de siger: »vi er ikke nordmænd, vi er bergensere«. Kristianienserne er kommen lidt længere; men til at føie sig helt ud som nordmænd er de endnu ikke naaet. Foreløbig er de stanset ved at være østlændinger.

Afstandene er for store hertillands og samfærdselsmidlerne endnu for ufuldstændige til at fremme udviklingen af en stærk følelse af at være centrum for det hele land i hovedstaden. Det er ligesom Vestlaudet og det nordenfjeldske endnu er for fjernt og for fremmed; man kjender ikke disse landsdele tilstrækkelig, man interesserer sig ikke nok for dem. Deres livsviikaar er ikke Østlandets, deres interesser heller ikke; derfor regner ikke Kristianiabeboeren dem med; han slaar sig til ro med en vis østlandsk lokalpatriotisme, der ikke ser med rigtig blide øine paa det, som er fremmed. Hvis en nv indflytter stikker sig frem paa en eller anden maade, resikerer lian at blive ugleseet, og det kan godt hænde, at lian faar mere end en forblommet anmodning om at drage did, hvor lian kom fra.

Saa lidet hovedstadsmæssig føier byen sig endnu, at man endog i aviserne, ret som det er, kan se dette standpunkt komme frem saa ravnekrogsagtig lokalpatriotisk, at man skulde tro det var en smaaby, ikke en hovedstad, som førte ordet. Naar Bjornstjerne Bjørnson har været inde i hovedstaden og gjort kvalm, hvad enten det nu har vn? ret fyrstikkepakkersker eller andre greier, som har givet anledningen, kon man f. eks. være sikker paa, at et Kristiauiablad kommer med en artikel, hvis tankegang er: »Hvad i al verden vil han egentlig her? Kan han ikke bolde sig væk? Kan lian ikke lode- vor by være i fred? Her bar han jo ingen verdens ting at gjøre!« At det skal være et af hovedstadens organer, der taler om en af landets fremragende forfattere, har man vanskeligt for at fastholde for bevidstheden; dertil dukker et andet billede altfor bestemt frem: billedet af en lideu huseier i Lillesand eller Skudesnæs, beklagende sig over en eller anden drukken bonde, der bar forstyrret gadefreden og slaaet haus ruder ind.

Dot er heller ikke frit for, at misforstaaede lokalinteresser spiller en vis rolle i hovedstaden. Den kolde stemning ligeoverfor projekterne om en Bergensbane har

sin rod heri. Medens de sangvinske bergensere lover sig guld og grønne skove af en saadan bane. synes hovedstaden at niere en vis frygt for, at den ikke vil være fordelagtig for Østlandet. I virkeligheden vil det naturligvis, som før antydet, være Kristiania, der drager af med den væsentligste fordel, naar banen endelig engang kommer istand. Men kristianienserne har endnu ikke faaet einene rigtig aabne for den lov, som her gjør sig gjældende. Deres lokalpatriotisme er ligesaa skeptisk, som bergensernes er sangvinsk.

I det hele taget skulde man tro. at Kristiania stærke udvikling, siden jern-bnnebygningen kom igang, maatte have gjort byens indbyggere til ivrige forkjæmpere for jernbanenettets udvidelse. Overalt hvor det gjælder at drage et nyt distrikt ind i jernbaneforbindelsen med hovedstaden, skulde man tro, at kristianienserne i egen velforstaaet interesse gik i spidsen.

Enhver ved imidlertid, at saa ikko er tilfældet. Man tager det med ro. Naar banen engang er bygget, modtager man naturligvis de fordele, den byder; men man lader andre stræve med at faa den istand. Man spiser de stegte kastanjer, naar de bydes en; men man lader andre rage dem ud af ilden.

Dette rober en vis indolens i Kristianiubefolkningens karakter, og man finder den igjen næsten overalt, selv hvor man mindst skulde vente det, som f. eks. i dens forretningsvirksomhed.

Det er en befolkning, som ingenlunde er blottet for en vis tilboielighed for det dristige, ja, der findes endog en ikke saa ganske ubetydelig svaghed for det ha/.ardioso i dens nntur. Hoit spil liar været meget almindeligt og er

endnu ikke uddød, og hvor stærk svagheden for det harzadiose er, fik man for ot par aar sidon et levende indblik i. da de usunde terminspekulatiouer grasserede saa heftig iudeu en del af forretningsverdenen.

Men denne tilboielighed for at vove holdes i regelen fuldstændig stangen af iudolensen. Man indlader sig ikke paa vidloftighodor; det er bedst at holde sig til jorden. En liden jævn og sikker gevinst er det bedste; stor resiko giver stor uro, og sindsbevægelser skal man undgaa.

Her er ingen voldsom kappestrid om at skabe nye forrctningsbraneher eller aabne nye markeder; man holder sig i regelen til det, man har; det er prøvet, saa det ved man da er solid og godt. Det nye derimod — det maa prøves först; og hvorfor skulde netop proven falde gunstig ud? Det kan jo ligesaa godt gaa uheldig. Xei, man ved, hvad man har, men ikke. hvad man faar — et valgsprog, som indoleus og skepsis har formet i fællesskab.

Naar Kristiania ikke desto mindre liar taget et saa stærkt opsving som forretulngsby, er det udviklingen, som med en naturlovs nødvendighed har drevet

— —

byen frem, ingenlunde byen, som bar stillet sig i spidsen for udviklingen og paaskyndet dens fart. Havde det ikke været tilfældet, vilde vistnok endnu større resultater være naaet, end de, man nu nyder godt af. Men hvad skulde det være godt for? Det gaar jo hurtig nok, som det gaar. og hastværk er som bekjendt lastværk.

Det er da jævnhed og soliditet, som er grunddraget i den virksomhed, der udfoldes i Kristiania. Svindel spiller en velgjørende liden rolle; humbug foragtes dybt, og reklamen maa ikke være altfor flot, hvis den ikke skal vække forargelse. Den kan nok bruge stor plads — i avisen, paa annoncesøilen o. s. v. —; men store ord maa den ikke bruge. Man har ikke noget imod at optage det udviklede amerikanske reklamevæsens mange former; men dets indhold vogter man sig vel for at efterligne. Kristiania er eu by, som er ivrig til at annoncere; men den annoncerer paa samme tid umaadelig nøgternt. 1 det stykke er Bergen ganske luulerledes amerikaniseret.

Og som man foretrækker jævnhed og soliditet paa dette punkt, foretrækker man ogsaa de samme egenskaber i det daglige arbeide.' En glimrende, men studvis arbeidsomhed forundrer mere, end den vække? beundring; man sætter langt større pris paa den, som kan hænge i jævnt og stødt. »Skildpadden, der kryber langsomt, kommer længer, end haren, der ligger stille . mener kristianienseren. Han har lidet tilovers for haren, og meget for skildpadden. Han har i det hele taget liden smag for alt, som er rask og letfodet, og megen for den solide langsomhed.

Nogen egentlig livlig befolkning er altsaa Kristianiabefolkningen ikke; den lader sig aldrig rive med af øieblikket* stemning, er aldrig »lyrisk«, som bergenserne har faaet ord for at være. En vis jævn hverdagslighed udmærker den bestandig, og den lader sig vanskelig bringe ud af ligevægt. Det maa van-e noget siui ekstraordinært, som keiser Wilhelm den andens ankomst, der skal bringe den i rigtig feststemning. Ellers staur i regelen ikke feststemningen i forbold til de anstrengelser, der har været gjort for at faa festen istand.

Kristiauiaidealet af festlig stemning er gemytUgheden; at sidde lnut og godt sammen og have det koseligt, det er maksimum af :d selskabelighed og al festglæde. Som trælastby bar byen naturligvis tidligere udmærket sig ved en del plankekjører-dathed af don sort, som man endnu kan linde L(enkelte mindre trælastbyer. Men den er heldigvis bleven afslebet af de voksende forhold. Tonen er nu jævnt god; den ligger vistnok ikke saa særdeles liøit i almindelighed; men don ligger ikke saa særdeles lavt heller. Ogsaa her træfler man det juste milieu, som synes at være Kristianiabefolkningens rette element.

Nogen tverdriver er kristianienseren ingenlunde. Ilan er i de senere aar saa smaat begyndt at laa smag for adspredelser; det viser deu stærke udvikling af kafé-K RISTI A NIE N SE RN E

livet og lorlystelsesvivseiiet i «let sidste decennium. Hun har sans for en god vittighed og er glad i et slagfærdigt svar. Ofte er lian selv slet ikke uellen i at frembringe begge dele. Hans lune er bredt og saftigt; ban vil gjerne le og bar et aabent blik for alt, som er komisk. Men ogsaa lier rober lians forkjærlighed for det gemytlige sig; ban

foretrækker humor for satire, en spøgefuld sajering« for bidende spydigheder.

De sidste falder ikke i hans smag; han er en smule tilboielig til at tage dem for ramme alvor og lade sig tirre af dem, og i de lavere sfærer kan det let hænde, ut ban i saa fabl lægger sin slagfærdighed for dagen paa en lidt haandgribelig maade. Kommer to bergensere fra gaden op at mundhugges, falder der de voldsomste skjældsord fra begge sider, og dermed er i regelen den sag op- og afgjort. Kommer derimod to KristinniasIusker i en livlig og skarp replikveksel, skal der ikke meget til. for mundhuggeriet gaar over til haandgemæng;

Men trods dette træk er «let en befolkning, der udmærker sig ved sin godmodighed. Det er en af dens mest fremtrædende egenskaber, og fra den udstraaler der et tiltalende skjær af elskværdighed over dens hele kaiakter.

Rorende fremtræder den i befolkningens kjærlighed til dvr. Endnu den dag i dag er grisen en kjær husfælle i byens udkanter, og man skal lede længe efter en bybefolkning, der har en saa stærk kjærlighed til hesten. Naar cirkusforestillinger er saa populære, som de er i Kristiania, er del ingenlunde for »kunstberidernes«, men væsentligst for hestenes skyld, og en udmagret best, forspændt eti altfor tungt la;s, vækker bestandig en kraftig forargelse hos de forbigaaende og indbringer vognmanden masser af komplimenter, der for en domstol vilde luive vanskeligt for at gaa klar af injurielovgivningen.

Godmodigheden præger ogsaa dette folkefærds optræden i forholdet mellem mand og mund. Det er folk, som det er let at komme tilrette med. De er ikke smaalige, naar det gjælder en overenskomst, eller kranglevorne, naar det gjælder en forhandling. En »vriompeis« er en ilde nnseet figur, og oldet »knuslet', det ost-huidske udtryk for begrebet smaalig, indeholder en stærk tilsætning af foragt. Ligeoverfor folk af disse arter bliver kristianienseren »sta som en gammel gamp og lader sig ikke rokke af pletten. Moder han «lerimod medgjorliglied og forekommenhed, er han selv medgjorligheden og forekommenheden i egen person. Han horer i «let liele taget til det slags mennesker, som man kan faa langt, hvis man bare tager dem med det gode og ikke skynder for stærkt paa.

At en befolkning med disse egenskaber er konservativ, er eu selvsagt ting. Det flegmatiske naturel er bestandig en tilhænger af det bestaaende; «lel har liden smag for forandringer og betragter alt nyt med mistro. 1 det samme det nye dukker frem, modes det af indignation paa det gamles vegne. Naar den bur givet sig, staar

mistænksomheden endnu en god tid paa vagt. og saa begynder man endelig at linde det umagen værd at prøve og overveie; men der skal megen prøven og mange overveielser til, inden man opgiver den sidste modstand, og det »nye* er allerede bleven halvgammelt, inden det endelig naar frem til anerkjendelse.

Denne proces maa nu engung have sit forløb, og man kommer ingen vei ved at blive utaalmodig og buse paa. Den. som vil fare for fort frem, vækker bare ringeagt som en fusentast - og den, som forst har faaet det stempel paa sig, han kan ligesaa godt gaa hjem og hegge sig med engang.

I Kristiania er han færdig og hans sag haablns.

Alt, som smager af fantasteri og projektmageri, alle fremtidsdrømme. som endnu ikke er stort mere end drømme, alle idealer, som er for boie til at kunne sees fra den hverdagslige jævnheds dalbund, al begeistring lor opgaver, som ligger udenfor den na-rmeste synskreds — alt sligt slaar »Kristianiaopinicmeii< i hartkorn og stempler det som overspændthed. Det er overmaade lærerigt at lægge mærke til eu befolknings opfatning af, hvor det sunde ender og det overspændte begynder. Det er i virkeligheden et slags psykologisk thermometer, hvorpaa man kan aflæse den aandelige middeltemperatur. I Kristiania staar denne endnu særdeles lavt, og mange af det aandelige livs fænomener, der i virkeligheden er udslag af den fuldkomneste sundhed, rager op over det punkt, hvor man antager, at natnren ender og unaturen begynder.

Men er dette et udslag af en noget lavtliggende kriticisme, maa man paa den anden side tilfalles af den sunde sans, der gjør sig gjældende mesten overalt, hvor virkelig affektation og unatur er tilstede.

Der siges, at store ord og fedt flesk ikke sidder fast i halsen; men den sætning holder ikke ganske stik for

kristianienserens vedkommende. I regelen faar han de store ord i vrangstruben. Hvad der tidligere gjorde venstre saa dybt foragtet i Kristiania, var den deklamatoriske l'olkehøiskolelærcr-veltalenbed, der var uadskillelig fra partiet. Det er netop latterliggjorelsen af denne forlorne svada, der har gjort »De unges forbund« til hovedstadens populæreste skuespil. Den nogterne og bidende spot over disse hule fraser har ogsaa bidraget en va\sentlig del til at skjænke -Morgenbladet" den magtstilling, det i sin tid indtog. Redaktionen og dens medarbeidere fremstillede nemlig bestnndig med større eller mindre ret — modpartiets mænd med egenskaber, der hørte til de mest upopulære i Kristiania; de var fantaster og v frasemagere' alle tilhobe. Nu vinder ikke denne karakteristik tiltro mere, og Kristiania er ingenlunde saa politisk ensfarvet længer, selv om den konservortisme, der har sin grund i befolkningens flegmatiske naturel fremdeles har og vistnok endnu længe vil have det absolute overtag. —

— Paa grund af .sin fordomsfuldhed ligeoverfor alt nyt har Kristiania faaet høre mange drøie sandheder i tidens løb. Den har været vore forfatteres syndehuk og vore kunstneres fortvivlelse.

Ingen norsk digter har prist Kristiania; de Heste af dem har tvertimod været enige om at rakke ned paa byen. * Hvis man« — som det heder i min bog om Henrik Ibsen — vilde samle alle de udfald mod Kristiania, som lindes i dette aarhundredes norske literatur, vilde det blive et net lidet florilegnnn«.

Og ikke synderlig blidere har kunstnernes stemning været. Vore malere har jo en tid lang holdt byen i et slags beleiringstilstand, Og en musiker som Edvard Grieg vendte den i sin tid ryggen, dybt krænket over alle de bitre erfaringer, han havde gjort. — Kunstnere og forfattere er nu engang en irritabel slægt, der fordrer liv og bevægelighed; det stillestaaende flegma er det værste, de kan møde paa sin vei.

Men har interesserne været for svage og modtageligheden for liden paa den ene side, saa har maaske utaalmodigheden været lidt for stor paa den anden. Man har forlangt for meget med engang. Man har overseet, at der blandt byerne som blandt individerne gives natureller, hvor tilegnelsen foregaar med besværlig grundighed, og hvor al udvikling derfor kræver tid.

Mange gange har det naturligvis været yderst aandsfortærende overalt at mode den haarde skorpe af gammel »nevt-r emaostndeopion. dor hur lagt sig ruudt om byens aandelige liv, hæmmet enhver fri livsudfoldelse og bragt hvert nyt, friskt indtryk til at prelle af.

Men byen vokser, og skorpen maa en skjøn dag sprænges. Den har allerede i udviklingens medfør faaet en hel del revner og spra>kker — det er uoget. som enhver kan se.

Allerede nu er Kristiania bedre end sit rygte; befolkningen er allerede i enkelte henseender paa vei til at blive en storstadsbelblkning, og for hvert aar, som kommer, bliver den det stadig mere. Den kan med fuld sandhed sige til de utaalmodige, som det heder i Ivar Aasens lune sang:

>Me sknt koma, om inkje ana brnailti. Og kanske saa de utaalmodige tilslut kunde trøste sig med samme forfatters beroligende resultat, at vistnok skyder ikke den aandelige vækst nogen rask fart; men »det muiiiir daa jamt, ja, dot inuuar, so det stundom nr kugnnd at sjan<. I alle fald er man nu snart kommen saa langt, al man har ret til at sige med Herman von Bremen: >Gak lien I skabhalse og forliger sagen .

Et saadant forlig vilde utvivlsomt være i begge parters vel forstaaede interesse.

Og dor er visse tegn, som tyder pan, ut forliget maaske er nærmere, end nogen tror. Edvard Grieg, der for ti aar siden endnu havde hevaret saa meget af sin bitterhed, ut lian muler et bestig i Kristiania ikke var at bevæge til ut afholde en eneste offentlig konsert, men indskrænkede sig til at give et par privatkonserter, blev ifjor optoet af den hjertelige og begeistrede modtagelse, han tik, og endte med at tale forsonlige ord om »det underlige Kristiania' , og selv Bjørnson syntes at være fredeligere stemt et øieblik, for vrøvlet i anledning af fyrstikpakkerskerne og forsvarssagen paany sutte hum i krigshumor.

Det er neppe lmre i det rent udvortes, at Kristiania har et. stykke af Askelad-naturen i sig. Ogsaa befolkningen har meget, der minder om eventyrenes godmodige og indolente helt. Som han har den allerede paa mere end et omraade kunnet sige med skipper Worse: »Vi kommer sent, herr konsul; men vi kommer godt.«

Det samme vil gjentage sig paa aandslivets omraader ogsaa.

En skjøn dag vil den norske hovedstad under enhver omstændighed komme til at gjøre alle skjaddsord og angreb tilskamme — det kan man trygt forudsige, uden at gjøre sig skyldig i profetisk svindel. Hvis man bruger sine øine en smule og ikke netop selv staar og stamper midt oppe i uføret, mærker man pau mange ting, at tælen er gaaet af jorden, og at der er vaar i luften.

Indhold.

Kims «

ffjan. é